

Музичка школа Ватрослав Лисински

Школски програм за основно образовање и васпитање за период 2025–2029.

Стручни актив за развој школског програма:

1. Александра Хип Фимић, стручни сарадник, педагог, руководилац актива
2. Мајда Марић, психолог, стручни сарадник
3. Драгана Бабић, представник Стручног већа наставника опште-образовних предмета
4. Богдан Живановић, представник Стручног већа наставника гудачких инструмената
5. Ивана Поповић, представник Стручног већа наставника групне наставе у ОМШ
6. Владимир Поповић, представник Стручног већа наставника клавира
7. Милош Аџић, представник Стручног већа наставника гитаре и харфе
8. Катерина Крстић, представник Стручног већа наставника дувачких инструмената, удараљки и соло певања
9. Бојана Грче Ђурашиновић, представник Стручног већа клавијских сарадника
10. Марија Роксандић, представник Савета родитеља
11. Зорана Лазаревић, представник Школског одбора и локалне самоуправе
12. Бранислава Мијановић, представник Ученичког парламента

Школски програм уредиле:

Бојана Грче Ђурашиновић, помоћница директорке
Анита Марић, нототекарка школе
Милена Антовић, директорка школе

Београд, јун 2025.

Дел. број: 535

Датум: 20. 6. 2025.

На основу члана 119. став 1. тачка 1), а у вези са чланом 61, 68, 69, 88. и 120. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 88/17, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23, 19/25), члана 27. и 28. Закона о основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС”, бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 129/2021, 92/2023 и 19/2025), а у складу са Законом о уџбеницима („Сл. гласник РС” број 27/28, 92/23), Правилником о општим основама Школског програма („Службени гласник Просветни гласник РС” број 5/2024), Планом и програмом наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање („Сл. гласник РС – Просветни гласник”, бр. 5/19 и 9/20), Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Сл. гласник РС”, бр. 10/2024),

Школски одбор Музичке школе „Ватрослав Лисински”, на 27. седници, одржаној дана 20. 6. 2025. године, једногласно доноси

Назив и врста ШП	Школски програм за основно музичко образовање
Трајање ШП	Школски програм ће бити примењен у периоду од школске 2025/26. до школске 2028/29. године
Сврха ШП	Обезбеђивање остваривања планова и програма наставе и учења и задовољење образовних интереса и потреба ученика, родитеља/законског заступника и локалне самоуправе, а у складу са оптималним могућностима школе. Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља/законског заступника у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика. Школским програмом ближе се одређује начин на који школа образује и васпитава ученике ради стицања знања, вештина и ставова неопходних за даље образовање и запошљавање, успоставља организациону структуру засновану на тимском раду и одговорности сваког запосленог за остваривање утврђених циљева.
Циљеви, задаци и начела ШП	Основно музичко образовање и васпитање и други облици стручног образовања остварују се на основу школског програма. Школски програм израђује се у складу са Националним оквиром образовања и васпитања и циљеви и начела су: • Конкретизација и прилагођавање законом прописаног наставног плана и програма условима и ресурсима школе; • Информисање ученика, родитеља и локалне заједнице о образовним садржајима;

	• Усмеравање на процесе и исходе учења; • Заснованост на стандардима, уз систематско праћење и процењивање квалитета програма; • Обухватање свих садржаја, процеса и активности усмерених на остваривање принципа, циљева и стандарда образовних постигнућа и задовољење општих и специфичних образовних интереса и потреба ученика, родитеља, односно другог законског заступника и локалне самоуправе, а у складу са оптималним могућностима школе; • Уважавања узрасних карактеристика у процесу стицања знања и вештина, формирања ставова и усвајања вредности код ученика; • Хоризонталне и вертикалне повезаности у оквиру предмета и између различитих наставних предмета; • Поштовања индивидуалних разлика међу ученицима у погледу начина учења и брзине напредовања, као и могућности личног избора у слободним активностима; • Заснованост на партиципативним, кооперативним, активним и искуственим методама наставе и учења; • Уважавање искуства, учења и знања која ученици стичу ван школе и њихово повезивање са садржајима наставе; • Развијање позитивног односа ученика према школи и учењу, као и подстицање учениковог интересовања за учење и образовање у току целог живота; • Коришћење позитивне повратне информације, похвале и награде као средства за мотивисање ученика; • Уважавање узрасних карактеристика у процесу психофизичког развоја обезбеђивањем услова за живот и рад у школи.
Примена	Ученици уписани у припремни и први разред основне музичке школе „Ватрослав Лисински” школске 2025/2026. године и касније.
Језик на коме се остварује ШП	Српски језик

Садржај:

1. Правни основ за доношење и израду Школског програма.....	1
2. Општи подаци о школи.....	2
3. Кратак осврт на развој Музичке школе „Ватрослав Лисински”.....	3
3.1. Школа данас: материјално-технички услови.....	4
4. Снага МШ „Ватрослав Лисински”.....	5
5. Циљеви школског програма.....	6
5.1. Циљеви основног музичког образовања.....	6
6. Начин остваривања принципа и циљева образовања.....	7
7. Назив, врста и трајање образовно васпитних програма.....	8
8. Организација наставе.....	8
9. Испити.....	10
9.1. Смотре.....	12
10. Програм наставе и учења.....	13
11. Програм допунске, додатне и припремне наставе.....	182
12. Програми и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа.....	182
13. Програм културних активности.....	184
14. Међународни пројекти.....	185
15. Програм слободних активности.....	186
16. Програм каријерног вођења и саветовања.....	187
17. Програм заштите животне средине.....	188
18. Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.....	190
19. Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности.....	197
20. Програм школског спорта.....	207
21. Програми сарадње са локалном самоуправом.....	208
22. Програм сарадње са породицом.....	209
23. Програм излета и студијских путовања.....	210
24. Програм безбедности на раду.....	211
25. Програм рада школске библиотеке/нототеке.....	212

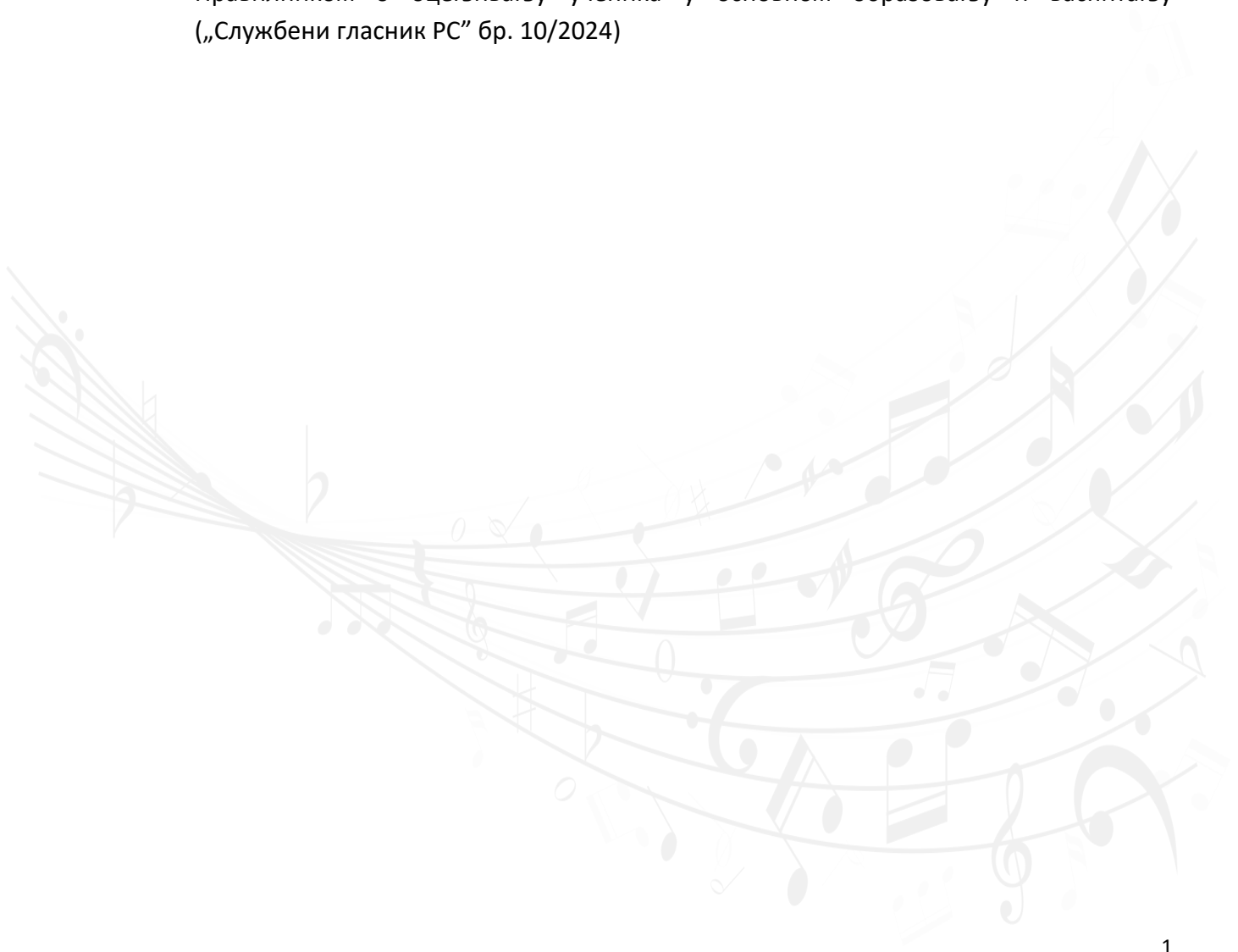

1. Правни основ за доношење и израду Школског програма основног образовања

- Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 88/17, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23, 19/25),
- Закон о основном образовању и васпитању 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 129/2021, 92/2023 и 19/2025),
- Закон о уџбеницима („Службени гласник РС” бр. 27/2018, 92/2023),

а у складу са:

- Правилником о општим основама школског програма („Службени гласник – Просветни гласник”, бр. 5/2004)
- Планом и програмом наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 5/19 и 9/20)
- Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Службени гласник РС” бр. 10/2024)

2. Општи подаци о школи

Назив школе	МУЗИЧКА ШКОЛА „ВАТРОСЛАВ ЛИСИНСКИ”
Адреса матичне зграде	Страшка Пинџура 1А Београд – Чукарица
Адресе издвојених одељења	Школа, у складу са Законом, обавља своју делатности ван свог седишта у матичној школи, у издвојеним одељењима у Жаркову, Железнику, Сремчици, Обреновцу и Умци.
Жарково: ОШ „Љуба Ненадовић”	Аце Јоксимовића 25 Београд – Чукарица
Железник: ОШ „Браће Јерковић”	Стјепана Ступанца 15 Београд – Чукарица
Сремчица: ОШ „Душко Радовић”	Томаса Едисона 3 Београд – Чукарица
Обреновац: Соколски дом	Војводе Мишића 226 Обреновац
Умка: ОШ „Доситеј Обрадовић”	Милије Станојловића 10 Београд – Чукарица
ПИБ:	100115137
Матични број:	07027893
Шифра делатности:	8532
Број и датум решења о упису ОМШ:	10188/53, 4. 11. 1953, Град Београд
Број и датум решења о упису СМШ:	022-05-127/2000-03, 15. 6. 2001. Министарство просвете РС
Бројеви рачуна	Пословни (07) 840-29550845-64 Позив на број 97 6501610070173312100
	Бачки, сопствени приходи (04) 840-32122845-26; Позив на број 97 9501610040174231700
	Родитељски (16) 840-32123845-33; Позив на број 97 1301610160174237800
	Буџетски (01) 840-1620-21
Контакти	011 3546831 mslisinski.beograd@gmail.com ; sekretarijat.lisinski@gmail.com
Интернет презентација:	www.lisinski.edu.rs
Друштвене мреже	
• Инстаграм	https://www.instagram.com/mslisinski/
• Фејсбук	https://www.facebook.com/muzickaskolalisinski
Директорка	Милена Антовић
Помоћнице директорке	Данијела Кличковић Невенка Мартинић Бојана Грче Ђурашиновић
Дан школе	22. децембар

Верификована подручја рада:

ОСНОВНА ШКОЛА	
Одсек за класичну музику	шестогодишње образовање и васпитање
	четворогодишње образовање и васпитање

3. Кратак осврт на развој Музичке школе „Ватрослав Лисински”

Основна Музичка школа „Ватрослав Лисински” постоји од 1953. године на данашњој локацији на Бановом брду, на општини Чукарица. Те године школу је уписало 68 ученика који су похађали наставу клавира, хармонике и харфе. За директора је именован Душан Протић, професор солфеђа, који је школу успешно водио до 1983. године.

Током првих 30 година рада школа је стекла углед и поштовање и развила се у добру школу која води рачуна о ученицима, професорима и локалној заједници. У том периоду школа је нарасла до 450 ученика у матичној школи на Бановом брду и издвојеним одељењима на општини Чукарица (насеље Жарково и Железник), Обреновац и Лазаревац.

Почетком 70-их година отвара се и нови одсек школе за дувачке инструменте који укључује наставу флауте, трубе и тромбона, а започиње и настава виолончела. Поводом 25 година рада, на локацији матичне школе, изграђена је нова зграда са шест учионица чији је простор у том тренутку био довољан за функционисање комплетне наставе. 1994. године одељење у Лазаревцу постаје самостална образовна установа.

Одлуком Министарства просвете 2000. године школа добија и статус средње музичке школе, када започиње нови период развоја. У раду се осетио полет који је резултирао подизањем укупног извођачког и педагошког нивоа рада.

У периоду од 2004. до 2007. почео је озбиљан рад на доградњи школе из сопствених средстава и средстава ђачког самодоприноса. Године 2006. делимично су завршени радови на доградњи две учионице и нове концертне сале, а током лета и на делу сутерена где су саграђене још четири учионице. Овим проширењем знатно су се поправили просторни услови рада, како у броју учионица, тако и у квалитету простора. Највећи значај за рад школе и презентацију рада ученика и професора има нова концертна сала са 90 места – простран и светао простор за све врсте концертне делатности школе, од интерних и јавних часова, концерата најмлађих, годишњих, солистичких или матурских испита средњошколаца.

Од отварања средње школе, 2000. године, школско такмичење је реорганизовано и постаје Отворено позивно такмичење „Меморијал Душан Протић”, у част и сећање на дугогодишњег директора. Зарад побољшања мотивације ученика и поређења са радом и резултатима ученика других школа, а пре свега ученика средњих школа, на такмичење се позивају најбољи ученици из музичких школа Србије и иностранства, као и њихови наставници који учествују у раду жирија. Поред стручног дела, такмичење има и васпитну улогу кроз упознавања ученика из различитих средина и развијања другарства и контаката са ученицима из Србије и иностранства.

Школа редовно организује концерте поводом прославе Дана школе у најбољим концертним салама у Београду: Коларчева задужбина, Галерија фресака, Павиљон Цвијета Зузорић, Етнографски музеј, сала Студентског културног центра, сала Београдске филхармоније, Галерија Прогрес, Крипта цркве Светог Марка, Атријум Народног музеја, сала Скупштине града, сала Дома војске Србије, Руски дом, Културни центар Влада Дивљан, сала Театра на Брду, Културни центар Чукарица, сала СКЦ у Обреновцу.

3. 1. Школа данас: материјално-технички и просторни услови

Данас школа ради на 6 локација.

У матичној школи индивидуална настава одржава се у 12 учионица и кабинету ПП службе, а настава солфеђа и теорије музике за основно музичко образовање и групна настава предмета средњег музичког образовања у 5 учионица.

У концертној сали школе се реализује настава групног музицирања, оркестра и хора средње школе, гудачког и дувачког оркестра, односно дела хора основне музичке школе. Настава оркестра гитара и дела хора основне школе одржава се у издвојеном одељењу у Жаркову.

У пет издвојених одељења школа ради у следећим просторним условима:

Одељење у Жаркову, у ОШ „Љуба Ненадовић” – МШ „Ватрослав Лисински” више од 45 година у континуитету користи део Основне школе „Љуба Ненадовић” за рад издвојеног одељења у Жаркову. Једна учионица се користи за групну наставу (солфеђо и теорија музике, оркестар гитара и хор) и 7 учионица за индивидуалну наставу (клавир, хармоника, гитара, виолина, виола, виолончело, флаута, кларинет, соло певање и упоредни клавир).

Одељење у Железнику, у ОШ „Браћа Јерковић” – МШ „Ватрослав Лисински” користи две учионице, у којима се одвија настава солфеђа и теорије музике, клавира, хармонике и виолине.

Одељење у Сремчици, у ОШ „Душко Радовић” – МШ „Ватрослав Лисински” користи две учионице, за извођење наставе солфеђа (од 1. до 3. разреда ОМШ), клавира, хармонике, гитаре и виолине.

Одељење у Обреновцу, у Соколском дому – од школске 2024/2025. године проширени су капацитети овог издвојеног одељења, на основу Сагласности Школске управе за формирање нових класа и ангажовање нових извршилаца, број 610-00-00367/2024-11/146 од 1. 11. 2024. године, и то за по једног наставника клавира, виолине, гитаре, флауте, наставника за извођење групне наставе и клавирског сарадника – корепетитора, са по 100% радног ангажовања.

Добијањем Сагласности ШУ повећан је број класа виолине и гитаре на по две, клавира на три и отворена је класа флауте.

Одељење у Умци, у ОШ „Доситеј Обрадовић” – школа на овој локацији користи три учионице, две за индивидуалну наставу (клавир, гитара, кларинет, виолина, труба и тромбон) и једну за групну наставу солфеђа.

4. Снага школе

Музичка школа „Ватрослав Лисински” већ деценијама представља стожер музичког образовања, не само на нивоу локалне заједнице, већ и шире. Снага наше школе почива на три стуба: ученицима различитих узраста, континуитету музичког образовања од најранијег доба до зрелог уметничког израза, и на високо стручном, преданом наставном кадру који са љубављу и знањем води младе музичаре кроз све фазе њиховог развоја.

Ученици – срце школе

Од првих корака у припремном програму, где деца кроз игру и први контакт са инструментима и музичким појмовима развијају слух и љубав према музици, преко основног нивоа на којем се постављају темељи музичке писмености и технике свирања или певања, па све до средњег нивоа где се ученици профилишу као озбиљни млади уметници – сваки појединац у нашој школи добија простор да расте, напредује и изрази своју креативност.

Наши ученици редовно учествују и освајају награде на домаћим и међународним такмичењима, наступају на концертима, фестивалима и јавним манифестацијама, чиме не само да развијају самопоуздање, већ и доприносе културном животу своје заједнице.

Наставници – стручност и посвећеност

Посебну вредност наше школе чини наставни кадар – тим ентузијаста, уметника и педагога који своју љубав према музици свакодневно преносе на ученике. Њихова стручност, али и човечност, стрпљење и индивидуалан приступ сваком ученику, кључни су фактори у развоју младих талената. Наставници се континуирано усавршавају, прате савремене педагошке и методичке токове, учествују на семинарима, сарађују са другим образовним и културним институцијама, што доприноси томе да школа буде жив организам – место сталног учења, размене и креативности.

Континуитет и јединствено окружење

Оно што издваја музичку школу „Ватрослав Лисински” је могућност континуираног музичког образовања на једном месту – од првих корака у припремном разреду, преко основне музичке школе, до завршетка средње школе. Тај континуитет омогућава темељан, постојан развој личности, талента и уметничког израза. Ученици и наставници заједно граде заједницу која се заснива на поштовању, љубави према музици и заједничком раду. Та атмосфера подршке и узајамног уважавања најбоље осликава праву снагу школе „Ватрослав Лисински”.

5. Циљеви школског програма

Школски програм чине сви садржаји, процеси и активности који имају за циљ остваривање образовно-васпитних задатака и сврху да промовишу интелектуални, лични, друштвени и физички развој ученика. Школски програм се ради на нивоу школе и осигурава усмереност на децу и њихово учење.

Музичка школа „Ватрослав Лисински” прилагођава свој школски програм плану наставе и учења који је прописан Законом, али у исто време и условима и ресурсима школе, као и локалним захтевима и потребама. Рад на школском програму и његово усавршавање имају за циљ да обезбеде вредност и трајност стечених знања, вештина и вредности које ученик стекне током школовања. Такође, сврха програма је да омогући стални развој школе и њено активно учешће у васпитно-образовним и културним програмима и дешавањима локалне заједнице.

5.1. Циљеви основног музичког образовања и васпитања

Музичка школа „Ватрослав Лисински” кроз свој Школски програм поставља следеће циљеве:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- развијање музичких способности и музичко сазревање, како у техничком, тако и у интерпретативном смислу;
- развој креативних и естетских аспеката личности у складу са развојним потребама, уметничким потенцијалима и интересовањима;
- развијање стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- изградњу и очување личне уметничке аутономије и интегритета и успешно суочавање са изазовима будућег уметничког живота;
- стицање искуства јавног наступања – самосталног и у ансамблу;
- развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима;
- развијање личног и националног идентитета кроз очување музичке традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- развијање позитивних људских вредности;
- свест о важности здравља и безбедности;
- оспособљавање за решавање музичких проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развијање ненасилног понашања;

- развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине.

6. Начин остваривања принципа и циљева образовања

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, групе и индивидуалне наставе конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датог програма планирају и остварују настава и учење који одговарају конкретним потребама ученика. Настава треба да обезбеди сигурну, подстицајну и подржавајућу средину за учење у којој се негује атмосфера интеракције и однос уважавања, сарадње, одговорности и заједништва.

Полазећи од датих исхода учења и садржаја, од наставника се очекује да дати програм контекстуализује, односно да испланира наставу и учење према потребама одељења, групе или појединачно ученика, имајући у виду карактеристике ученика, наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

- индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина учења, темпа учења и брзине напредовања;
- интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;
- партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;
- активним и искуственим методама наставе и учења;
- уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог и свакодневног живота;
- неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;
- редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању исхода учења и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Смер наставе је такав да се увек креће од представе музике и звука ка контекстуализацији, теоријском тумачењу и практичним решењима. У оквиру тога, идентификовање, разумевање и дефинисање музичких садржаја на којима се базира интерпретација има велики значај у праћењу наставе. Критеријум у оцењивању је уложен труд и квалитет рада ученика, те његово напредовање у складу са личним и музичким могућностима, као и уметничко постигнуће на јавним наступима и годишњим испитима (уколико се ради о извођачким предметима).

Веома важни показатељи у праћењу ученичких постигнућа су начин на који ученик учествује у активностима, како аргументује и доноси закључке. Поред тога, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују у процесу учења, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење уместо критицизам.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране ученика.

За ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, који су укључени у редован систем образовања и васпитања, остварује се додатна подршка у складу са индивидуалним образовним планом. Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припрема за свет рада. Предност у пружању овакве помоћи чини специфичност музичког образовања, у смислу организације рада по предметима, односно индивидуални рад и рад у малим групама које подразумевају иначе стално прилагођавање ученицима и њиховим могућностима, било да се ради о тешкоћама или о изузетним способностима појединаца у савладавању образовних исхода.

7. Назив, врста и трајање образовно-васпитних програма

Основно музичко образовање и васпитање музичкој школи „Ватрослав Лисински” остварује се у оквиру одсека за класичну музику, у трајању од шест година и четири године, у зависности од врсте инструмента, у два образовна циклуса.

Програм наставе и учења изводи се индивидуално (настава инструмента и певања) и групно (настава солфеђа, теорије музике, оркестра и хора).

У музичкој школи „Ватрослав Лисински”, ученици похађају шестогодишњи програм на следећим инструментима: клавир, хармоника, гитара, харфа, виолина, виола, виолончело, флаута, кларинет, обоа, фагот, хорна, труба, тромбон и удараљке.

Четворогодишњи програм ученици похађају на контрабасу и соло певању.

Школа организује програм наставе и учења за припремни разред, за ученике млађег узраста.

8. Организација наставе

У основној музичкој школи настава је индивидуална и групна. Организација наставе према предметима је следећа:

- Индивидуална настава: инструмент, соло певање, упоредни клавир
- Групна настава: солфеђо, теорија музике, оркестар/хор

За потребе учења свирања инструмента, ученик похађа часове индивидуалне наставе, на којима испољава и развија сопствене уметничке потенцијале и интересовања.

На часовима групне наставе ученици ефикасно раде са другима, као чланови тима, у случају музичке школе – на настави хора или оркестра. У музичкој школи „Ватрослав Лисински” настава оркестра изводи се у оквиру гудачког, дувачког и оркестра гитара.

Група за солфеђо и теорију музике може да има од 7 до 12, за оркестар од 12 до 30 и за хор до 50 ученика.

Група у програму наставе и учења за припремни разред може да има од 12 до 16 ученика.

У првом циклусу шестогодишњег и четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања час индивидуалне наставе траје 30 минута. Час упоредног клавира за ученике соло певања траје 45 минута. У другом циклусу часови групне наставе и сви остали часови индивидуалне наставе трају 45 минута.

Часови припремне наставе за ученике млађег узраста се одржавају 2 пута недељно у трајању од по 45 минута.

Сви ученици, осим оних који свирају клавир, гитару и харфу, имају током целе године часове са клавирском сарадњом. Часови корепетиције у првом циклусу за гудачке, дувачке и ударачке инструменте трају 15 минута недељно по ученику. Часови корепетиције у другом циклусу за гудачке, дувачке и ударачке инструменте трају 30 минута недељно по ученику. Ученици првог циклуса соло певања наставу корепетиције имају 30 минута недељно по ученику, а другог циклуса 45 минута недељно по ученику. Наставник корепетитор држи ученику наставу у присуству његовог наставника главног предмета и самостално, као припрему за јавни наступ.

Ученици музичких школа обавезни су да током године учествују на јавним наступима, на којима показују стечено знање и вештине. Наступи могу бити интерни часови (часови ученика једне класе), јавни часови (часови ученика читавог одсека) и концерти. Ученици такође имају до две смотре у току школске године. Смотре предстваљају процену напредовања ученика током године и не оцењују се.

ШЕСТОГОДИШЊЕ ШКОЛОВАЊЕ

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	I циклус			II циклус		
	I разред	II разред	III разред	IV разред	V разред	VI разред
	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно
Инструмент	2	2	2	2	2	2
Солфеђо	2	2	2	2	2	2
Теорија музике						1
Хор/Оркестар				2	2	2

ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ШКОЛОВАЊЕ – контрабас

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	I циклус		II циклус	
	I разред	II разред	III разред	IV разред
	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно
Инструмент	2	2	2	2
Солфеђо	2	2	2	2
Теорија музике				1
Оркестар			2	2

ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ ШКОЛОВАЊЕ – соло певање

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	I циклус		II циклус	
	I разред	II разред	III разред	IV разред
	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно	Часова недељно
Соло певање	2	2	2	2
Солфеђо	2	2	2	2
Теорија музике				1
Упоредни клавир	1	1	1	1

9. Испити

Успех ученика оцењује се и на испиту. Испити се полажу по предметима и разредима. У основној музичкој школи полажу се следећи испити:

- пријемни,
- годишњи,
- разредни,
- поправни,
- завршни,
- испит за ниво знања првог циклуса и
- испит за ниво знања основне музичке школе.

Пријемни испит полаже се пре уписа у I разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам и музичка меморија.

Ученици који су похађали програм припремног разреда такође полажу пријемни испит.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда), из главног предмета, полажу ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег – II, III и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из солфеђа полажу ученици III и VI разреда шестогодишњег и II и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Завршни испит из теорије музике полажу ученици VI разреда шестогодишњег и IV разреда четворогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из упоредног клавира, полажу ученици II и IV разреда соло певања.

Ученици који на годишњем испиту основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред.

Ученици који на годишњем испиту добију негативну оцену из неког од осталих предмета полажу поправни испит у августовском року.

Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом.

Ученик који постиже изузетне резултате у учењу има право да заврши школовање у року краћем од предвиђеног.

Ученик који постиже изузетне резултате има право да, у току школске године, полагањем испита, заврши започети и наредни разред. Наставничко веће утврђује испуњеност услова и одлучује о остваривању тог права. Ученик који убрзано напредује, односно завршава школовање у краћем року, полаже годишње испите у два испитна рока: у децембарском или јануарском (у зависности од школског календара) полаже испите разреда у који је уписан, а испите наредног разреда у јунском испитном року, сем у случају када убрзано напредује само са делом наставе. Тада испите може полагати у децембарском (јануарском) року, као и у јунском и августовском року.

Ванредни ученици полажу годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.

Разредни испит полажу ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред.

Ученици такође полажу разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом.

Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полажу поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.

Поправни испит полажу ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полаже годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полажу поправни испит.

Ученик који има до две недовољне закључене оцене полаже поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

Ученик који није завршио први циклус основне музичке школе може да се упише у други циклус након положених **испита за ниво знања првог циклуса**.

Ученик полаже испите на нивоу испитних захтева првог циклуса основне школе, из свих предмета предвиђених планом и програмом наставе и учења.

Испит за ниво знања основне школе полаже лице које није завршило основно музичко образовање и васпитање, а које жели да приступи полагању пријемног испита за упис у средњу музичку школу.

Ученици који немају завршену основну музичку школу полажу испит за ниво основне школе из инструмента или соло певања, солфеђа и теорије музике, на нивоу испитних захтева завршног разреда основне школе.

Ученик који положи испите, стиче право да полаже пријемни испит за упис у средњу школу.

9.1. Смотре

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године, према плану и програму наставе и учења одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма. Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства. Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

10. Програм наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање

А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ОДСЕЦИ

1. Одсек за класичну музику

Шестогодишње образовање и васпитање

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус						Други циклус					
	I разред		II разред		III разред		IV разред		V разред		VI разред	
	Фонд часова											
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	4	140	6	120	6	120	7	231

Четворогодишње образовање и васпитање

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Оркестар, хор, камерна музика	-	-	-	-	2	70	2	66
СВЕГА	4	140	4	140	6	210	7	231

НАЗИВ ПРЕДМЕТА	Први циклус				Други циклус			
	I разред		II разред		III разред		IV разред	
	Фонд часова							
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Соло певање	2	70	2	70	2	70	2	66
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	66
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	1	33
Упоредни клавир	1	35	1	35	1	35	1	33
СВЕГА	5	175	5	175	5	175	6	198

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

Назив предмета	СОЛФЕЂО – ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо у припремном разреду је да код ученика развије љубав према музици, слободу и способност да се изразе кроз музику, чиме се ствара квалитетна основа за даљи наставак бављења музиком.
Разред	Припремни
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- изводи покрете док слуша дечије и народне песме и примере из литературе; - изрази доживљај музике коју слуша цртањем; - препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; - препозна различите инструменте и извођачке саставе, и разлику између вокалне и инструменталне музике; - наведе композиторе чију је музику имао прилике да слуша и заволи; - изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; - пева по слуху песмице моделе; - опише својим речима доживљај музике у дуру и молу; - опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; - пише ноте различитог трајања и кључеве уз помоћ наставника; - препозна и изводи песмице различитом динамиком (јако и тихо); - препозна и изводи песмице различитог темпа (споро и брзо); - изводи ритам уз покрет; - уочи разлику између дводела и тродела; - прати своје певање уз помоћ ритмичког инструмента; - пева и препозна задате тонове и мотиве неутралним слогом; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; - прави музичке инструменте од различитих материјала; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ, МЕЛОДИКА, РИТАМ И МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање музике уз покрет. Слушање музике уз цртање. Елементи музичке писмености (препознавање кроз слушање). Музички Орфови инструменти, хор, оркестар и ансамбли. Вокална и инструментална музика. Дела различитих музичких жанрова примерени узрасту. Певање дечијих и народних песмица примереног садржаја и карактера, различитог тонског рода и песмица модела. Препознавање дурског и молског тонског рода. Развој музикалности. Музичка графомоторика: писање нотних вредности у линијском систему, писање виолинског и бас кључа. Основне ознаке за динамику (<i>forte</i>, <i>piano</i>). Основне ознаке за темпо (спор и брз). Препознавање нотних трајања у примеру. Покрет у функцији ритма. Извођење ритмичке пратње-Орфов инструментаријум (бубњићи, звечке...) и ручно израђени инструменти. Опажање и интонирање тонова и мотива неутралним слогом. Записивање нотних трајања: четвртине и осмине. Транспоноване песмица по слуху. Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице. Ритмичка пратња дечијим музичким инструментима: звечке, фрулице, даире,... Слушање и уважавање извођача.
Јавни наступи:		
Јавни час – извођење научених песмица		

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу и стицању знања и вештина. Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји наставе припремног разреда су усмерени ка развоју интересовања и љубави према музици. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад мождане функције и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу), рад треба ефикасно организовати.

Код најмлађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава у припремном разреду се састоји из неколико области-тема: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање, музичко стваралаштво, ритам и музички бонтон. Наведене области су међусобно повезане и иако се посебно савладавају, оне чине нераскидиву свеобухватну целину.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици опажају елементе и облике уметничког дела, разликују

инструменте и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији. Оно знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Цртањем и покретом током слушања музике, ученици преносе мисли и осећања развијајући креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком и на тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији. Певају се музички модели, песме са текстом, мелодије различитих жанрова, српске народне песме, као и песме различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности. Примери се обрађују по слуху, наравно, уз помоћ наставника, и уз инструменталну пратњу.

У припремном разреду ученици на задатим мотивима препознају смер кретања мелодије (навише-наниже), скокове или поступан покрет, динамичке контрасте (тихо-јак), темпо (брзо-споро), метричке разлике (дводелни и троделни метар).

Осим опажањем, ове елементе ученици савладавају и интонирањем развијајући при том и музичку меморију.

Музичко стваралаштво

Ученици се у припремној настави могу бавити мењањем мелодијских мотива, преобликовањем мелодије и ритма познатих песама, као и креирањем бројалица на задати текст. Тиме се стварају нове, једноставне, јединствене креативне мелодијско ритмичке целине.

Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментаријум или ручно израђени инструменти).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност ученика, али и наставника.

Дидактичко-музичка игра

Музичке игре су идеално средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. Кроз игру се подстиче али и развија природна радозналост детета, развијају се способности запажања и изражавања: памћење, говор, мишљење. Ј. А. Коменски наглашава важност игре у предшколском одгоју, те истиче да ће и школа деци бити привлачнија ако се буде учило кроз игру.

Развој савремених технологија

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике (коришћењем асоцијативних слика, квизова, видео клипова, укрштених речи...).

Ритам

Ритам се развија кроз покрет и певање. На тај начин се подстиче активна настава која доприноси већој мотивацији и бољим резултатима. Ученик изражава свој доживљај музике, прати покретом песме и

композиције: плескањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем итд. и притом опажа и усваја елементе ритма.

Музичка писменост

Савладавањем основних музичких елемената писањем, цртањем и бојењем, код ученика се подстиче развој музичке графомоторике (писање нота на линијама и у празнинама, писање виолинског и бас кључа...).

Музички бонтон

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Ученике треба подстицати да пажљиво слушају и коментаришу извођење друга/другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понашају на концертима и јавним наступима.

Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У припремном разреду ученици се не оцењују, али је наставник у обавези да води педагошку документацију и запажања о ученицима.

Посебан изазов и уживање за ученике представља јавни наступ при чему се приказује пређени програм.

А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ОДСЕЦИ

1. ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ

1.1. ШЕСТОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ – ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описе својим речима карактеристике виолине и начин добијања тона; - правилно стоји и држи инструмент и гудало; - изводи пицicato и основне потезе гудалом; - самостално поставља прсте леве руке на хватник у првој позицији на свим жицама; - изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; - примени основне елементе нотне писмености у свирању нотног текста у виолинском кључу; - примени што богатију музичку фантазију коју је развио путем приче и игре са наставником у свирању; - користи различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - активно слуша часове и јавне наступе других ђака поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке. Техника десне руке: - квалитет звука на празним жицама; - држање и вођење гудала по једној жици; - прелазак са жице на жицу; - основне динамичке различитости по једној жици; - расподела гудала. Основни потези: деташе, легато, маркато (2 и 4 ноте на једно гудало). Техника леве руке: - поставка прве позиције; - разлика степена и полустепена; - прва позиција, распореди прстију (полустепен, 2-3. и 1-2. прст); - поставка прстију и упоређивање полустепена у односу на суседне жице. Једноставне вежбе за развој моторике прстију леве руке. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвуком у једној октави. ЛИТЕРАТУРА А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска А) К. Тахтациев: <i>Виолина 1</i> К. Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија I–II разред</i> Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> Ј. Јорданова: <i>Буквар за мале виолинисте</i> З. Мемедовић: <i>Учим да свирам виолину</i> Д. Марковић: <i>Почетна школа за виолину, I свеска</i>
Обавезни минимум програма		
- три дурске, односно молске скале са трозвучима; - двадесет вежбица, етида; - десет малих комада песмица		
Јавни наступи		
обавезна два јавна наступа током школске године.		

Програм смотри (програм се изводи напамет у целисти):

- Једна једнооктавна скала са трозвучима (квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд);
- Једна етида или комад
- Један комад или први став концертина

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– изражајно пева и свира песмице на виолини; – интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; – примени основне елементе нотне писмености у свирању задатог нотног текста у виолинском кључу; – примени ознаке за динамику и темпо; – пренесе музичку фантазију коју је развио у раду са наставником кроз свирање; – самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – покаже самопоуздање у току јавног наступа; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака; – уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Усавршавање технике свирања на виолини. Темпо (<i>andante, moderato, allegro, presto...</i>). Динамика (<i>piano, mezzo piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo...</i>). Техника десне руке: – квалитет звука кроз динамичке промене; – динамичко нијансирање; – јасна расподела гудала уз различите ритмичке јединице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо...; – повезивање свих жица кроз потезе легата. Потези: деташе, легато (4 и 8 нота на једно гудало), стакато, маркато и мартеле. Техника леве руке: – прва позиција, сви распореди прстију; – поставка првог прста уз пражиић; – лака хроматика у првој позицији; – глосанда до III позиције на свим жицама; – поставка прстију у односу на суседне жице кроз легато потез (припрема за једноставне акорде). Вежбе за развој моторике прстију леве руке. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале са дурским или молским трозвуком кроз једну или две октаве у првој позицији. ЛИТЕРАТУРА – Грегоријан: <i>Скале</i> – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – „<i>Изабране етиде</i>“ различитих аутора I–III разреда (издање Москва, „Музика“) – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска А) – К. Тахтачиев: <i>Виолина 2</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија I–II разред и II–III разред</i> – Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> Ј. Јорданова: <i>Буквар за мале виолинисте</i> – Д. Марковић: <i>Почетна школа за виолину</i>, I и II свеска

Обавезни минимум програма

- четири дурске, односно молске једнооктавне или двооктавне скале са трозвучима
- шест етида са различитом проблематиком
- четири комада различитог карактера

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Програм смотри (програм се изводи напамет у целисти):

- Једна једнооктавна или двооктавна скала са трозвучима;
- Једна етида
- Два комада различитог карактера или варијације или први став концерта (концертина)

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– свесно меморише нотни текст; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; – прати интонацију и коригује се; – примењује ознаке темпа, карактера, динамике и агогике; – користи вибрато на дужим нотама; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; – самостално и свакодневно вежба; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака – уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – прати музичку фразу у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музичка меморија – неговање и развијање. Самостално вежбање – планирање и процедуре. Држање инструмента и гудала (контрола) Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Усавршавање технике свирања на виолини. Темпо (ларго, виваће, sforzando, глисандо, ритенуто, аћелерадо...). Техника десне руке: – вођење гудала на две жице истовремено, деташе; – увод у акорде наниже на три жице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо... Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8 нота на једно гудало), стакато, маркато, мартеле, спикато. Техника леве руке: – коришћење бар две различите позиције без прелаза; – почетне вежбе вибрата; – хроматика; – природни флажолети; – једноставни двозвучи са коришћењем једног прста и празних жица; – једноставни акорди на три жице; – Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвучима (дурски или молски квинтакорд и квартсектакорд) у једној позицији, кроз једну или две октаве. – вођење гудала на две жице истовремено, деташе; – увод у акорде наниже на три жице; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо... Потези: деташе, легато (3, 4, 6, 8 нота на једно гудало), стакато, маркато, мартеле, спикато. Техника леве руке: – коришћење бар две различите позиције без прелаза; – почетне вежбе вибрата; – хроматика; – природни флажолети; – једноставни двозвучи са коришћењем једног прста и празних жица; – једноставни акорди на три жице; – Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвучима (дурски или молски квинтакорд и квартсектакорд) у једној позицији, кроз једну или две октаве. ЛИТЕРАТУРА – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – Грегоријан: <i>Скале</i> – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска Б) – К. Тахтациев: <i>Виолина 2</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија II –III разред</i> – Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i>

		– Т. Балашова – М. Кеселман: <i>Избране етиде</i> (I свеска) – <i>Избране етиде</i> различитих аутора I–III разреда (издање Москва, „Музика“) – З. Багиров: <i>Романса</i> – Д. Кабалевики: <i>Кловнови</i> – <i>Варијације</i> (Н. Бакланова, Комаровски, Хендл) – А. Комаровски: <i>Кончертино Ге-дур</i> (I став) – О. Ридинг: <i>Кончертина ха-мол, Ге-дур</i> (I став) – П. Николић: <i>Кончертино Ге-дур</i> (I став)
Обавезни минимум програма – четири скале кроз две октаве и разлагања; – шест етида са различитом проблематиком; – четири комада различитог карактера.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм (програм се изводи напамет у целисти): 1. Једна двооктавна дурска или молска скала са трозвучима (квинтакорд и квартсектакорд), са или без промене позиције; 2. Једна етида 3. Два комада различитог карактера; или варијације; или први став концерта (кончертина)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– самостално чита сложенији музички материјал; – брже меморише дужи нотни текст; – користи метроном приликом вежбања; – штимује се уз мању помоћ наставника; – примењује вибрато у свирању; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака у школи и ван ње; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Метричко и ритмичко свирање уз метроном. Слушање и интонација Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија – неговање и развијање. Заједничко свирање (наставник–ученик, ученик–ученик). Развој извођачког апарата. Техника десне руке: – уједначеност звука кроз различите потезе; – свирање истовремено на две жице детахе и легато; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже). Потези: детахе, легато (3, 4, 6, 8, 9, 16 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато. Техника леве руке: – коришћење прве, друге треће и четврте позиције са прелазима; – вибрато; – хроматске скале у првој позицији; – разложене терце; – природни и вештачки флажолети; – једноставни двозвучи у првој позицији (сексте, терце, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у првој позицији. Скале и трозвучи Дурске и молске скале (4, 8, 16 нота на једно гудало) са различитим потезима, кроз две октаве са прелазима; Дурски и молски трозвучи (квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд – детахе и три легато) кроз две октаве са прелазима; ЛИТЕРАТУРА – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – Скале по избору наставника – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (II свеска) – К. Тахтајев: <i>Виолина 3</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (II свеска)

		М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија III–IV разред</i> Т. Балашова – М. Кесељман: <i>Изабране етиде</i> (II свеска) <i>Изабране етиде</i> различити аутори (II свеска), издање Москва, „Музика“ Ј. Коњус: <i>Мале етиде дуплих нота</i> - Волфарт: <i>60 етида, оп. 45</i> Кајзер: <i>36 етида, оп. 20</i> (I свеска) Е. Џенкинсон: <i>Игра</i> А. Јаншинов: <i>Преслица</i> Ђ. Б. Перголези: <i>Арија</i> П. И. Чајковски: <i>Стара песма</i> - Бакланова: <i>Сонатина Бе-дур</i> З. Фиби: <i>Сонатина</i> А. Јаншинов: <i>Концертино оп. 35</i> - Кихлер: <i>Концертино у стилу Вивалдија, Де-дур</i> (I или II и III став) А. Вивалди: <i>Концерт Ге-дур</i> (I став) Ф. Зајц: <i>Концерти бр. 1, 2</i> (I став)
Обавезни минимум програма - четири скале кроз две октаве и разлагања; - осам етида са различитом проблематиком; - четири комада (или тема са варијацијама) различитог карактера. - први или други и трећи став концерта (или концертина), један или два става сонате		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм (програм се изводи напамет у целости) - Једна двооктавна дурска или молска скала са прелазима, са дурским или молским трозвучима (квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд), са прелазима; - Једна етида - Један комад; или једна етида различитог карактера од претходне - Први или други и трећи став концерта (концертина); или тема са варијацијама; или један или више ставова сонате.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- самостално штимује свој инструмент; - самостално вежба и поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; - контролише интонацију, ритам и квалитет тона при промени позиција и коригује се; - истражује начине добијања чистог тона и поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); - испољи креативност у остварењу музичке фантазије и естетике; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; - самостално или уз помоћ одраслих, користи	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Метричко и ритмичко свирање. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање, интонација и штимовање инструмента. Музичка меморија – неговање и развијање. Камерно музицирање (наставник–ученик, ученик–ученик). Развој извођачког апарата и музичке фантазије кроз рад са одговарајућом литературом и композицијама сложенијих техничких захтева. Музичка меморија – неговање и развијање. Музички бонтон. Техника десне руке: - владање комплетним звуком на инструменту; - свирање двозвука са једноставним прелазима како деташе тако и легато, стакато..; - свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже) у различитим позицијама. Потези: деташе, легато (3, 6, 9, 12, 4, 8, 16, 24 ноте на једно гудало), стакато, мартеле, спикато, сотије Техника леве руке: - коришћење првих пет позиција са прелазима; - вирато;

– предности дигитализације; – користи првих пет позиција; – користи хармонски слух; – влада једноставнијом двозвучном и акордском техником у програму; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – активно слуша часове и јавне наступе других ђака у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	– хроматске скале на све четири жице кроз позиције; – разложене терце; – коришћење природних и вештачких флажолета; – једноставни двозвучи у различитим позицијама (сексте, терце, октаве, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у различитим позицијама. Скале и трозвучи: Дурске и молске скале (4, 8, 16, 24 ноте на једно гудало) са различитим потезима, кроз две и три октаве са прелазима; Дурски и молски трозвучи (квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд – детаље, три и шест легато) кроз две и три октаве са прелазима; Компликованије вежбе за развој моторике прстију леве руке у односу на претходни разред ЛИТЕРАТУРА – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – Скале по избору наставника – А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (II свеска) – К. Тахтачиев: <i>Виолина 4</i> – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (II свеска) – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија IV–V разред и V–VI разред</i> – Т. Балашова – М. Кесељман: <i>Изабране етиде</i> (II свеска) – Изабране етиде различити аутори (II свеска), издање Москва, „Музика“ – Ј. Коњус: <i>Мале етиде дуплих нота</i> – Волфарт: <i>60 етида, оп. 45</i> – Кајзер: <i>36 етида, оп. 20</i> (II свеска) – Мазас: <i>Етиде оп. 36, I свеска</i> – Донт: <i>Етиде оп. 37</i> – избор – Н. Рубинштајн: <i>Преслица</i> – Ђ. Б. Перголези: <i>Сицилијана</i> – А. Вивалди: <i>Концерт а-мол</i> (I став) – А. Комаровски: <i>Концерт бр. 2</i> – Ш. Берио: <i>Концерт а-мол</i>
Обавезни минимум програма – две двооктавне дурске и молске скале са разлагањима са променом позиција – осам етида различите проблематике; – два комада различитог карактера; или варијације; – Први или други и трећи став концерта и један или два става сонате;	
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.	
Испитни програм (програм се изводи напамет у целости) – Једна двооктавна дурска или молска скала са прелазима, са дурским или молским трозвучима (квинтакорд, сектакорд, квартсектакорд), са прелазима; – Једна етида – Један комад; или једна етида различитог карактера од претходне – Први или други и трећи став концерта;	

Кључни појмови садржаја: виолина, тон, интонација, слушање музике, певање, пицкато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Циљ	Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- самостално штимује свој инструмент; - самостално вежба и поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; - контролише интонацију ритам и квалитет тона при промени позиција и коригује се; - користи метроном приликом вежбања; - истражује начине добијања чистог тона; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; - самостално чита нотни текст и примењује различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; - користи првих седам позиција; - користи хармонски слух; - влада двозвучном и акордском техником у програму; - свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - активно слуша часове других ђака и примењује на себи искуства стечена на тај начин; - самоиницијативно посећује концерте и друге музичке манифестације; - самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Метричко и ритмичко свирање уз метроном. Слушање и интонација Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија – неговање и развијање. Камерно музицирање (наставник–ученик, ученик–ученик). Развој извођачког апарата Техника десне руке: – владање комплетним звуком на инструменту; – свирање разложених двозвука у скали, деташе и легато; – свирање акорада на три и четири жице (навише и наниже) у различитим позицијама. Потези: деташе, легато (3, 6, 9, 12, 4, 8, 16, 24 нота на једно гудало), стакато, мартеле, спикато, сотије, рикоше. Техника леве руке: – коришћење првих седам позиција са прелазима; – различите врсте вибрата; – хроматске скале на све четири жице кроз позиције; – коришћење природних и вештачких флажолета; – лака пицката левом руком; – једноставни двозвучи разложено или спојено у различитим позицијама (сексте, терце, октаве, кварте); – једноставни акорди на три и четири жице у различитим позицијама. Скале и трозвучи Дурске и молске скале (4, 8, 16, 24 на једно гудало) са различитим потезима, кроз две и три октаве са прелазима; Дурски и молски трозвучи (квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд – деташе, три и шест легато) кроз две и три октаве са прелазима; Сложеније вежбе за развој моторике прстију леве руке у односу на претходни разред ЛИТЕРАТУРА – Х. Шрадик: <i>Школа виолинске технике</i> (I свеска) – Скале по избору наставника – М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: – Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (III свеска) – <i>Хрестоматија</i> IV–V разред и V–VI разред – Т. Балашова – М. Кеселман: <i>Изабране етиде</i> (II свеска) – Изабране етиде, различити аутори (III свеска), издање Москва, Музика – Ј. Коњус: <i>Мале етиде дуплих нота</i> – Волфарт: <i>60 етида, оп. 45</i> Кајзер: <i>36 етида, оп. 20</i> (II свеска) – Мазас: <i>Етиде оп. 36</i>, I свеска – Донт: <i>Етиде оп. 37</i> – избор – Р. Кројцер: <i>почетне етиде</i> – Ш. Данкл: <i>Варијације</i> – А. Вивалди: <i>Концерт а-мол</i> (II и III став) – Ј. Б. Аколај: <i>Концерт а-мол</i> – Ш. Берио: <i>Балетске сцене</i> – А. Комаровски: <i>Концерт е-мол</i> – Ј. С. Бах: <i>Концерт а-мол</i> – Г. Б. Виоти: <i>Концерт оп. 23</i> – Д. Кабалевики: <i>Омладински концерт</i>

Обавезни минимум програма
– две треоктавне дурске или молске скале са разлагањима;
– шест етида различите проблематике;
– два комада различитог карактера; или варијације;
– први или други и трећи став концерта и два или сви ставови сонате
Јавни наступи
– обавезна два јавна наступа током школске године.
Испитни програм/програм смотри (програм се изводи напамет у целисти)
1. Једна скала кроз три октаве са разлагањима;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један комад;
4. Први или други и трећи став концерта;

Кључни појмови садржаја: виолина, тон, интонација, слушање музике, певање, пицикато, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	Циљ учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање виоле и њених карактеристика инструмента. Адаптирање и прилагођавање технике приликом промене инструмента, ширење октавног хвата леве руке (прелазак са виолине на виолу).
– примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања;		Читање нотног материјала писаног у алт кључу. Вежбање уз метроном.
– прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање;		Ознаке темпа, агогике, динамике, карактера музичког дела.
– повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким умећем приликом извођења музичког дела;		Упутства и правила за самостално вежбање.
– користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела;		Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу...).
– следи правилну примену процедура које се примењују у стицању технике десне руке;		Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик) Правила понашања.
– комуницира са корепетитором кроз музику;		Школе
– пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира);		– Грегоријан: <i>Скале</i>
– коригује интонацију током свирања;		– Флеш: <i>Систем скала</i>
– свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања;		– А. Б. Бруни: <i>Школа и етиде за виолу</i>
– критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај;		– М. Франк: <i>Етиде за виолу</i>
– учествује на јавним наступима у школи и ван ње;		– Х. Шрадик: <i>1 свеска</i>
– поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.		– О. Шевчик: <i>Оп. 1, 1 свеска</i>
		– Волфарт: <i>Етиде</i>
		Комади
		– С. Гргић: <i>Албум за младе виолисте,</i>
		– <i>Хрестоматија за виолу</i> (збирка комада за виолу, издање Москва)
		Концерти
		– Г. Ф. Телеман: <i>Концерт Ге-дур</i>
		– А. Вивалди: <i>Концерт Це-дур</i>
		– Концерти и концертна за виолину (транскрипција) у алт кључу, одговарајућег нивоа
		И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа.

Обавезни минимум програма
– 3 двооктавне лествице са променом позиција, са трозвучима и потезима;
– 6 етида;
– 3 комада;
– 1 концерт или концертино одговарајуће техничке тежине.
Јавни наступи
Обавезна три јавна наступа у току школске године

Испитни програм (изводи се напамет)

1. Једна двооктавна лествица са променом позиција, са трозвучима и потезима
2. Једна етида
3. Један комад
4. Концерт или концертино (I или II и III став)

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	Циљ учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – повеже стечено знање из основа муз. писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – истражује начине добијања чистог тона и коригује интонацију у току свирања; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – критички вреднује изведене и слушане композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – самостално вежба поштујући процедуру; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника десне руке: спикато, сотије, комбиновани потези. Техника леве руке: двозвучи, V и VI позиција, трилери. Развој музичке фантазије. Музичка фраза – елементи и обликовање. Примена знања из музичке теорије у читању и свирању музичких дела. Процедуре за самостално вежбање. Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу...). Заједничко свирање (наставник – ученик; ученик – ученик). Правила понашања. Школе – А. Б. Бруни: <i>Школа и етиде за виолу</i> – Х. Сит: <i>Школа за виолу</i> (Петерс) – М. Франк: <i>Етиде за виолу</i> – Х. Е. Каизер: <i>Етиде за виолу</i> – Х. Шрадик: <i>I свеска</i> – избор – О. Шевич: <i>Оп. 1 и 2, прва свеска</i> – А. Ниенски : <i>I свеска</i> (Наука и искуство, Софија, 1956) Комади – С. Гргић: <i>Албум за младе виолисте</i> – <i>Хрестоматија за виолу</i> (збирка комада, издање, Москва) Велике форме – Г.Ф. Телеман: <i>Соната А-дур</i> – Г.Ф. Телеман: <i>Концерт Ге-дур</i> – Ц.Ф. Зелтер: <i>Концерт Ес-дур</i> – А. Вивалди: <i>Концерти Це-дур и а-мол</i> (транскрипција за виолу) и друга литература која је одговарајућег техничког нивоа.

Обавезни минимум програма

- Три двооктавне (или трооктавне) лествице са трозвучима и потезима
- Шест етида
- Три комада
- Концерт или концертино, барокна соната

Јавни наступи

Обавезна три јавна наступа током школске године

Испитни програм (изводи се напамет)

1. Једна двооктавна (или трооктавна) лествица са трозвучима и потезима
2. Једна етида
3. Један комад
4. Један концерт (I или II и III став)

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛА
Циљ	Циљ учења предмета Виола је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - користи различите приступе у решавању проблема поделе гудала; - контролише интонацију у току свирања; - примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; - интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; - самостално вежба поштујући процедуру; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе за десну и леву руку. Увод у анализу облика и примена знања у делима која се изводе. Развој музичке фантазије и индивидуалности кроз анализу и интерпретацију задатог дела. Ознаке темпа, динамике, карактера у вези са репертоаром који се изводи. Техника свесног меморисања. Вежбање – важност и процедуре при самосталном раду код куће. Концерти класичне музике (посета и разговори о репертоару, извођењу...). Правила понашања. Скале и трозвучи К. Флеш, Грегоријан Школе – А. Б. Бруни: <i>Школа и етиде</i> – А. Ниенски: <i>1 свеска</i> (Наука и искуство, Софија, 1956) – Р. Кројцер: <i>Етиде</i> – Ф. Мазас: <i>1 свеска</i> – О. Шевчик: <i>Оп. 3, 8 и 9</i> – Х. Шрадик: <i>Свеска бр. 1</i> – Г. Безруков - К. Ознобишев: <i>Основи технике свирања на виоли</i> Комади – С. Грџић: <i>Албум за младе виолисте</i> – М. Регер: <i>Романса</i> – К. М. Вебер: <i>Серенада</i> – Ј. Бенда: <i>Граве</i> – К. Димитреску: <i>Сеоски плес</i> – <i>Хрестоматија за виолу</i> (збирка комада, издање Москва) – Сузуки: <i>Свеска бр. 6</i> – Ф. Шуберт: <i>Балада</i> Велике форме – И. Хандошкин: <i>Концерт</i> – Г. Ф. Телеман: <i>Концерт Ге-дур</i> – Ц. Ф. Зелтер: <i>Концерт Ес-дур</i> – Г. Ф. Хендл: <i>Концерт ха-мол</i> – Б. Марчело: <i>Сонате Це-дур и Ге-дур</i>. И друга литература која је одговарајућег техничког нивоа.
Обавезни минимум програма - Четири трооктавне лествице са трозвучима, четворозвучима и двозвучима - Шест етида - Три комада - Две велике форме (Концерт, барокна соната)		
Јавни наступи Обавезна четири јавна наступа у току школске године		
Испитни програм (изводи се напамет) - Трооктавна лествица са потезима, двозвучима, трозвучима и четворозвучима - Једна етида - Један комад - Концерт: I или II и III став или соната у целини		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Напомена: Од I до III разреда ученици виоле раде по програму за виолину. На виолу прелазе у другом циклусу, препоручљиво је од IV разреда, према процени наставника главног предмета. Уколико наставник процени да физичке предиспозиције то дозвољавају, ученик може и у I циклусу да почне са учењем виоле по програму за виолину.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описује својим речима карактеристике виолончела и начин добијања тона; - правилно седи и држи инструмент и гудало; - изводи основне потезе и пицкато; - самостално поставља прсте леве руке на хватник, у затвореном ставу, у првој и четвртој позицији; - изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера, уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке. Техника десне руке: - држање и вођење гудала; - расподела гудала; - место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо... Основни потези: деташе и легато. Поставка леве руке. Техника леве руке: - уски став, прва и четврта позиција - широки став, прва позиција Скале и трозвучи: Це, Ге, Де и Еф-дур у једној октави. Це-дур кроз две октаве. Ге-дур кроз две октаве Вежбе за развој моторике прстију леве руке. ЛИТЕРАТУРА М. Симић: <i>Избор етида</i> за I годину И. Мардеровски: <i>Први часови виолончела</i> - Сато: <i>Чело школа</i>, I свеска Ф. Антал: <i>Прва свеска</i> - Гардијан: <i>Школа за виолончело</i>, I свеска - Пејшик: <i>Абецеда виолончела</i> <i>Хрестоматија</i> I–IV разред
Обавезни минимум програма 5 етида различитог типа технике 5 кратких комада 2 лествице		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре (на крају школске године) - Једна лествица - Једна етида - Један комад по слободном избору Програм се изводи напамет у целисти.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вођење гудала, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– правилно седи и држи инструмент и гудало; – изводи основне потезе и пицicato; – самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном и отвореном ставу у првој и четвртој позицији; – изводи правилно техничке вежбе за промену позиције, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; – контролише квалитет тона у току свирања; – примени основне елементе нотне писмености и основне ознаке за темпо, динамику, понављање итд. у свирању; – течно чита нотни текст у бас кључу; – примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; – свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања тона. Вежбе за прецизност и флексибилност леве и десне руке. Композиције различитог карактера. Техника десне руке: – држање и вођење гудала; – расподела гудала; – квалитет тона; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо. – вођење гудала при промени позиције; Основни потези: деташе, легато и стакато Техника леве руке: – уски став, прва и четврта позиција; – широки став, прва и четврта позиција; – вежбе за прелаз из једне у другу позицију, са и без глисанда. Музички бонтон. Скале и трозвучи: Це, А, Ес, Бе, Ге, Де и Еф-дур кроз две октаве. Вежбе за развој моторике прстију леве руке. ЛИТЕРАТУРА – И. Мардеровски: <i>Избор етида</i> – Сато: <i>Чело школа II свеска</i> – Р. Мац: <i>25 етида</i> – Ф. Антал: <i>II свеска</i> – Гардијан: <i>II свеска</i> – Хрестоматија – С. Ли: <i>40 лаких етида</i> – А. Вивалди: <i>Кончертино Це-дур</i> – Бревал: <i>Кончертино Де-дур</i> – Волчков: <i>Варијације</i> – Сузуки: <i>Чело школа бр.2</i>
Обавезни минимум програма – 4 лествице – 10 кратких етида са применом основних потеза и ритмичких фигура – 10 кратких песмица уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре (на крају школске године) – једна лествица са трозвучком – једна етида – две композиције по слободном избору Програм се изводи напамет у целисти.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно седи и држи инструмент и гудало; - изводи основне потезе и ритмичке фигуре; - самостално поставља леву руку у II и III позицију; - контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција са и без глисанда; - прати интонацију и коригује се; - изводи правилно техничке вежбе за промену позиције и покретљивост уз помоћ наставника; - користи вибрато; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и течно чита нотни текст у бас кључу; - примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање...; - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - самостално и свакодневно вежба; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола држања гудала. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Музичка меморија – неговање и развијање. Техника десне руке: - расподела гудала; - брзина гудала; - место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; - основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам; - прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала; Техника леве руке: - II и III позиција – уски и широки став и увођење у полу позицију; - вибрато. Музички бонтон. Скале и трозвучи Скале, трозвучи и разложене терце. Вежбе за развој моторике прстију леве руке (Косман и Фејер) ЛИТЕРАТУРА Етиде И. Мардеровски: <i>избор етида</i> С. Ли: <i>40 лаких етида</i> Ф. Антал: <i>Хрестоматија, III свеска</i> Ф. Доцауер: <i>113 етида</i> Кончертина и концерти: А. Вивалди: <i>Це-дур</i> - Бревал: <i>Це-дур, Де-дур</i> Сонате: - Ромберг: <i>е-мол, Еф-дур</i> - Хук: <i>Ге-дур</i> Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма 4 лествице 8 етида различитог карактера 3 комада уз пратњу клавира - кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм Скала са трозвуком и потезима (најмање 3 потеза) Две етиде различитог карактера Комад са клавиром, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијација Програм се изводи напамет у целисти.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, вибрато, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– следи правила у примени процедура у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – штимује се уз мању помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање. Метричко и ритмичко свирање уз метроном. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање и интонација. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија – врсте и развијање. Читање с листа. Заједничко свирање (наставник–ученик, ученик– ученик). Музички бонтон. Развој извођачког апарата Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато и пунктирани ритам ,мартеле; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – полу позиција, II и III позиција – уски и широки став; – вибрато. Скале и трозвучи Скале, трозвучи, потези, разложене терце, Косман трилер вежбе. ЛИТЕРАТУРА Етиде – Симић: <i>IV свеска</i> – Ф. Антал: <i>IV свеска</i> – И. Мардеровски: <i>Избор етида</i> – Ф. Доцауер: <i>113 етида</i> – <i>Хрестоматија</i> – С. Ли: <i>Мелодијске етиде</i> Кончертина, концерти – Бревал: <i>Еф-дур или Ге-дур или А-дур</i>; – Бодио: <i>Це-дур</i> Сонате/варијације – А. Вивалди: <i>е-мол или а-мол</i>; – Јордан: <i>Варијације а-мол</i>
Обавезни минимум програма – четири лествице; – осам етида различитог карактера; – три комада уз пратњу клавира; – кончертино/концерт или соната/сонатина или варијације		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм 1. Скала са трозвуком и потезима (до 5 потеза). 2. Две етиде различитог карактера. 3. Комад са клавиrom, I или II и III став кончертина, концерта, сонате, сонатине, варијације, или два става барокне сонате Програм се изводи напамет у целисти.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – штимује се уз мању помоћ наставника; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције – свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи креативност у остварењу музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – у заједничком свирању примени принцип узајамног слушања; – самостално вежба поштујући процедуру; – истражује начине добијања чистог тона уз помоћ наставника или самостално; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева. Метричко и ритмичко свирање. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање, интонација и штимовање инструмента. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија – неговање и развијање. Читање с листа. Заједничко свирање (наставник – ученик, ученик – ученик). Музички бонтон Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, портато, мартеле и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – полу позиција, II и III позиција – уски и широки став и увођење у палац позицију; – вибрато. Скале, трозвучи, техничке вежбе – Скале, трозвучи, потези, разложене терце, Косман трилер вежбе. – Штаркер: Вежбе за леву руку – Шевчик: 40 варијација за десну руку. ЛИТЕРАТУРА Етиде: – Ф. Антал: <i>IV свеска</i> – И. Мардеровски: <i>Избор етида</i> – Ф. Доцауер: 113 етида – Мерк – <i>Хрестоматија</i> – С. Ли: <i>Мелодијске етиде</i> Кончертина, концерти: – Бревал: <i>Еф дур</i> или <i>А дур</i>; – Бодио: <i>Це дур</i>; – Зокарини: <i>Де дур</i> или <i>А-дур</i>; – А. Вивалди: <i>а-мол</i>. Сонате: – А. Вивалди: <i>е-мол</i> или <i>а-мол</i>; Марчело: <i>Еф-дур</i> или <i>е-мол</i>; – Ромберг: <i>Бе-дур</i>; – Јордан: <i>Варијације а-мол</i>.
Обавезни минимум програма – шест етида различитог карактера; – два комада уз пратњу клавира; – кончертино или концерт, соната или сонатина, варијације.		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм 1. Скала – дурска или молска, трозвучи, потези; 2. Једна етида; 3. Комад уз пратњу клавира; 4. Два става барокне сонате или кончертино, концерт I или II и III став, или варијације или соната или сонатина. Програм се изводи напамет у целисти.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музичка меморија, музички бонтон.

Назив предмета	ВИОЛОНЧЕЛО
Циљ	Циљ учења предмета Виолончело је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– поступа по процедури која се примењује у стицању технике леве и десне руке; – контролише интонацију и квалитет тона при промени позиција и коригује се; – самостално се штимује; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; – користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; – самостално свира задате композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; – истражује начине добијања чистог тона; – самоиницијативно посећује концерте и друге музичке манифестације; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева. Метричко и ритмичко свирање. Квалитет тона – уједначеност у различитим позицијама и у комбинацији са техничким захтевима. Слушање, интонација и штимовање инструмента. Развијање музичке фантазије кроз одговарајућу литературу. Музичка меморија – неговање и развијање. Припрема за јавни наступ. Читање с листа и заједничко музицирање. Музички бонтон. Техника десне руке: – расподела гудала; – место и количина гудала у односу на врсту потеза, динамику и темпо..; – основни потези и ритмичке фигуре: деташе, легато, стакато, мартеле, портато, сотије и пунктирани ритам; – прелазак гудалом са жице на жицу у различитим тачкама гудала. Техника леве руке: – палац позиција; – вибрато. Скале, трозвучи и техничке вежбе Скале, трозвучи, потези, разложене терце у обиму до три октаве. Косман: трилер вежбе, двогласи. – Фејар: Вежбе за палац позицију, бр. 24, 25 и 26. – Шаркер: Вежбе за леву руку. – Шевчик: 40 варијација за десну руку. – Р. Мац: Основи палчаника ЛИТЕРАТУРА Етиде: – Ф. Антал: <i>VI свеска</i> – И. Мардеровски: <i>Избор етида</i> – Ф. Доцауер: <i>113 етида</i> – Ј. Мерк: Хрестоматија, етиде – С. Ли: <i>Мелодијске етиде</i> – Ф. Грицмахер: <i>I свеска етида</i> – А. Франком: <i>12 етида</i> Кончертина, концерти: – Бревал: <i>Де-дур или Ге-дур</i>; – Бодио: <i>Це-дур</i>; – Зокарини: <i>де-мол</i>; – Вивалди: <i>Де-дур</i>; – Кленгел: <i>Це-дур, Ге-дур или а-мол</i>; – Штамиц: <i>Це-дур</i>; – Нелк: <i>Де-дур</i>, – Голтерман: <i>Ге-дур</i>. Сонате и свите: – Вивалди: <i>Еф-дур или Де-дур</i>; – Марчело: <i>Ге-дур</i>; – Самартини: <i>Ге-дур</i>; – Дипор: <i>Ге-дур</i>; – Ванхал: <i>Варијације Це-дур</i> – Ј. С. Бах: <i>Соло свита, бр. 1, Ге-дур</i>

Обавезни минимум програма:
– скала једна молска једна дурска са потезима и трозвучима;
– до шест етида различитог карактера;
– композиција уз пратњу клавира (концертино или концерт, соната или сонатина, варијације, комад).
Јавни наступи
– Обавезна су два јавна наступа у току године
Испитни програм:
– скала – дурска или молска кроз три октаве, трозвучи, потези;
– две етиде или једна етида и Бах – један став свите;
– барокна соната, два става, или концертино или концерт – I или II и III став, или варијације, или соната, или сонатина.
Програм се изводи напамет у целости.

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, вибрато, музичка фраза, музичка меморија, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ВИОЛИНА, ВИОЛА, ВИОЛОНЧЕЛО

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психомоторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре, упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмената, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет, а не само као предавача са друге стране катедре.

Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмената, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...), како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа, као и да стекну навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела,

начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ – ГИТАРА, ХАРФА (ПЕДАЛНА И НЕПЕДАЛНА)

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- именује делове гитаре и опише својим речима начин добијања тона; - демонстрира како се правилно седи и како се држи гитара; - наведе тонове празних жица на гитари и називе прстију десне руке; - изводи апојандо технику свирања десне руке; - самостално поставља прсте леве руке на врат гитаре у првој позицији; - изводи тирандо технику свирања десне руке; - користи истовремено прсте леве и десне руке; - разликује гласно и тихо свирање, као и споро и брзо свирање; - пева мелодије које свира; - свира двоглас, мелодија уз пратњу баса; - примењује елементе нотне писмености у свирању; - самостално свира кратке композиције напамет; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Делови инструмента и начин добијања тона. Правилно седење и држање инструмента. Празне жице и тонови ми, си, сол, ре, ла, ми. Називи прстију десне руке. Основни елементи нотне писмености – трајање нота. Апојандо техника свирања десне руке – свирање са наслоном. Тирандо техника свирања десне руке – чупкање. Ознаке за прсторед десне руке. Ознаке за прсторед леве руке. Техника леве руке – прва позиција. Двоглас, истовремено коришћење палца и прста. Извођење основне динамике (форте и пијано). Свирање у дуу (наставник–ученик или два ученика). Музички бонтон. ЛИТЕРАТУРА Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, I део</i> Ј. Јовичић: <i>Почетница за гитару</i> М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> - Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> - Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> - Вера Огризовић: <i>Збирка композиција Мој први концерт</i> Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма: - четири лествице у првој позицији; - четири етиде; - три комада;		
Јавни наступи – обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре (на крају школске године) - Једна лествица; - Једна етида или краћа композиција одређених техничких захтева; - Две композиције по слободном избору. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, техника, мелодија, музички бонтон

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– правилно седи и држи гитару; – чита ноте на свим жицама, закључно са петом позицијом, самостално или уз помоћ наставника; – разликује ознаке за прсторе, празне жице и римске бројеве за поља; – користи обе технике свирања у десној руци, апојандо, тирандо; – чита нови нотни текст, уз помоћ наставника и проналази тонове задате композиције; – обликује једноставну музичку фразу на нивоу захтева; – примењује елементе нотне писмености у свирању; – демонстрира најједноставнију промену боје; – примењује основне смернице за извођење малог баре хвата уз помоћ наставника; – самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; – демонстрира правилан начин вежбања; – свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Примена нотне писмености на гитари. Технике свирања у десној руци – тирандо и апојандо. Поставка малог баре хвата. Ознаке прстореда – читање и примена. Динамика (форте, фортисимо, пијано, пијанисимо). Боја тона (ординаре, тасто, понтичело). Свирање у дуу. (наставник-ученик или два ученика) Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске и молске скале. ЛИТЕРАТУРА – Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, I и II део</i> – Вера Огризовић: <i>Збирка композиција Мој први концерт</i> – В. Андре: <i>Збирка композиција за класичну гитару</i> – Х. Саггерас: <i>Лекције за гитару</i> – Хуберт Кедел: <i>Техничке вежбе</i> – М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> – Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> Шира литература по избору наставника, а у складу са захтевима програма.
Обавезни минимум програма: – четири лествице у првој позицији; – четири етиде; – три комада.		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре 1. Једна лествица; 2. Једна етида; 3. Две композиције, по слободном избору. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: боја тона, музичка фраза, баре хват, музички бонтон

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- правилно седи и држи гитару; - препозна све ноте на свим жицама, закључно са седмом позицијом, самостално или уз помоћ наставника; - уз помоћ наставника чита нови нотни текст, проналази тонове задате композиције; - примењује задати прсторед; - примени основне смернице за правилно извођење вибрата; - изводи тирандо у једноставним акордским разлагањима уз већу стабилност десне руке; - уз помоћ наставника препозна и издвоји главну мелодију помоћу различите динамике и врсте удара; - самостално броји у циљу постизања метрички тачног и ритмичног свирања; - примени знања о елементима музичке форме у интерпретацији композиције; - демонстрира правилан начин вежбања; - уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу динамике и боје тона; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за четврту, пету и седму позицију. Техника вибрата. Усавршавање технике десне руке, тирандо. Елементи музичке форме – двотакт, мотив. Динамика – форте, фортисимо, пијано, пијанисимо. Свирање у дуу (наставник-ученик или два ученика) Музички бонтон Скале и трозвучи Двооктавне скале – промена позиције и рад на ритмичким варијантама Лествични интервали ЛИТЕРАТУРА Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, II део</i> Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> М. Ђулијани: <i>Техничке вежбе</i> - Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> Д. Богдановић: <i>Шест децјих комада</i> - Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> - Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом.
Обавезни минимум програма: - четири лествице - четири етиде; - три комада.		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре (изводи се напамет) - Једна композиција по слободном избору - Једна лествица		
Испитни програм: - Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) - Једна етида; - Два комада Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: вибрата, музички израз, баре хват, музички бонтон

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- чита ноте закључно са деветом позицијом, уз помоћ наставника или самостално; - чита са листа једноставне композиције; - примени легато у свирању; - изводи једноставне украсе, горњи и доњи предудар; - примени основне смернице за правилно извођење великог баре хвата; - свира техником арпеђа; - уз помоћ наставника користи ознаке за агогику и карактер у композицијама које изводи; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - демонстрира правилан начин вежбања; - уз помоћ наставника тежи за постизањем музичког израза уз употребу артикулације, динамике и боје; - примењује елементе полифоније у извођењу; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Девета позиција. Упознавање са украсима. Вежбе за легато технику. Усавршавање арпеђа. Увођење у поставку великог баре хвата. Анализа композиције (назив и врста, облик, темпо, карактер). Музички израз. Ознаке: карактер, динамика, агогика. Увод у полифонију. Читање с листа. Свирање у дуу (наставник-ученик или два ученика) Музички бонтон. Скале и трозвучи Скале кроз две октаве ЛИТЕРАТУРА Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, II део</i> Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> Д. Богдановић: <i>Шест дечјих комада</i> - Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> М. Ђулијани: <i>120 арпеђа, оп. 1</i> - Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> - Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> Ј. Дауланд: <i>Лаки комади</i> Ј. А. Логи: <i>Партита</i> Ф. Сор: <i>Етиде, оп. 31/I и II</i> Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом.
Обавезни минимум програма:		
- четири лествице; - четири етиде; - три комада;		
Јавни наступи		
Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре (изводи се напамет)		
- Једна композиција по слободном избору - Једна лествица		
Испитни програм:		
- Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) - Једна етида; - Два комада – један полифони		
Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: легато, украси, агогика, полифонија.

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; - чита са листа; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - самостално вежба поштујући процедуру; - примењује основне елементе полифоније у свирању; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе за усавршавање легато технике, арпеђа, баре хвата. Веза између анализе облика и интерпретације дела. Музичко фразирање. Свирање у дуу (наставник- ученик или два ученика) Полифоне композиције – приступ и реализација. Читање с листа. Музички бонтон. Скале и трозвучи Скале кроз три октаве, промена позиције, скокови за леву руку. ЛИТЕРАТУРА Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама, уз упознавање са карактеристикама стила. Ј. Јовичић: <i>Школа за гитару, II део</i> Х. Сагрерас: <i>Лекције за гитару</i> В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> - Герхард Швертбергер: <i>Збирка композиција</i> - Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> М. Ђулијани: <i>120 арпеђа, оп. 1</i> - Хуберт Кепел: <i>Техничке вежбе</i> - Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> Ј. Дауленд: <i>Лаки комади</i> - Ј.А. Логи: <i>Партита</i> Ф. Сор: <i>Етиде, оп. 31/I и II</i> - Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом.
Обавезни минимум програма: - две лествице кроз три октаве; - четири етиде; - три комада.		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре (изводи се напамет) - Једна композиција по слободном избору - Једна лествица		
Испитни програм - Лествица са каденцом и интервалима (једна врста) - Једна етида; - Два комада – један полифони Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: фраза, полифонија, музички израз, музички бонтон

Назив предмета	ГИТАРА
Циљ	Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- чита ноте до дванаестог поља; - штимује гитару по слуху; - изводи природне флажолете, трилере, украсе; - изводи вештачке флажолете и пицкато; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - самостално вежба поштујући процедуру; - примењује основне елементе полифоније у свирању; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - меморише дужи нотни текст; - чита са листа; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонови до XII поља. Природни и вештачки флажолети, трилери, украси, пицкато. Техничке вежбе: усавршавање легато технике, арпеђа, баре хвата. Анализа облика и интерпретација дела – сонатни облик. Музичко фразирање. Полифоне композиције – приступ и реализација. Штимовање. Меморисање нотног текста. Полифона композиција Свирање у дуу (наставник-ученик или два ученика) Читање с листа. Скале и трозвучи Скале кроз три октаве Промена позиције, скокови за леву руку. ЛИТЕРАТУРА Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама, уз упознавање карактеристика стила. Ј. Јовичић: <i>Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније</i> В. Андре: <i>Збирка композиција за гитару</i> Ф. Карули: <i>Сонате</i> М. Ђулијани: <i>Сонатине</i> Ф. Сор и Сеговија: <i>20 етида</i> - Вера Огризовић: <i>Свирајте Баха</i> - Едо Ђуга: <i>избор композиција</i> - Хуберт Кепел: <i>техничке вежбе</i> Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
Обавезни минимум програма - две лествице кроз три октаве; - две етиде; - два комада; Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм - Једна трооктавна лествица - Једна етида; - Један став сонатине или сонате, свите или варијације - Један комад Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: фраза, полифонија, музички израз, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ГИТАРА

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непребродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштаномишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености, развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду

музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута), рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део свакога часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати развојности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу, које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ХАРФА (педална)
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- опише својим речима инструмент, као и да наброји делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; - правилно седи за инструментом; - самостално поставља руке; - правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; - правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; - правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; - повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању; - свира интервале (терца, кварта, квинта) и свира квинтакорди и обраћаје; - чита виолински и бас кључ и тумачи ритмичке вредности нота и пауза; - самостално користи педале пре свирања (током свирања не мора да буде обавезно за 1. разред); - препозна основне ознаке за темпо, динамику и понављање; - свира кратке композиције напамет; - изводи кратке музичке фразе; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - самостално вежба по инструкцијама; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације за слушање и извођење музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање грађе инструмента и начина производње звука. Правилна поставка тела у односу на инструмент и одређивање висине столице на којој ће ученик седети. Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице. Кључне разлике у поставци леве и десне руке. Начин артикулације сваког прста и јединственост артикулације палца. Постављање прстију, појединачно, као и 2 и 3 прста одједном. Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању (обе варијанте – у зависности од смера). Повезивање две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању (обртај 41 и 14). Симултано свирање два тона. (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед. Симултано свирање три тона (квинтакорд и обраћаји) Нотно описивање и упознавање са основним ритмичким вредностима. Педализација кроз лествице и композиције са променом два педала и ознаке за педализацију. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања. Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву; Трозвук у основном положају и обраћајима хармонски и разложено. ЛИТЕРАТУРА - Избор из почетних школа за харфу: Рубин; Парфенов; Гроси и Е.Поцполи Е. Поцполи: <i>Етиде</i> - Н.Ч. Бокса: <i>Етиде</i> А. Аселмон: <i>Мали комади</i> - Н.Ч. Бокса: <i>Комади</i> - Хрестоматија I; избор комада М. Гранжани: <i>Мали комади</i> - Избор других композиција у складу са способностима ученика
Обавезни минимум програма		
- дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; - четири до шест етида; - три до пет комада.		
Јавни наступи		
обавезна два јавна наступа током школске године.		
Програм смотри		
- Једна лествица; - Једна етида - Две композиције; по слободном избору.		
Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- одсвира дурске и молске лествице кроз две октаве у осминама; - изводи трозвуче разложено и арпеђа; - изводи флажолет и глисандо; - примени ознаке темпа у свирању; - изводи композиције са динамичким нијансирањем; - изведе музичку фразу; - разликује мелодију и пратњу; - помера три педала током свирања; - коментарише сопствено свирање; - поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; - користи предности дигитализације у слушању и свирању.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети. Симултано свирање интервала (секста, септима, октава). Обртај 31 и 13 у свирању скале. Разложене октаве. Флажолет. Глисандо. Арпеђо од три тона. Темпа: анданте; алегро; модерато; ритердандо и ралентандо. Правила понашања. Скале и трозвучи Дурске и молске лествице до два предзнака кроз 2 октаве; трозвучи и арпеђа. ЛИТЕРАТУРА М. Рубин: <i>Почетна школа харфе</i> - Н.Ч. Бокса: <i>Етиде</i>; Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде бр. 10; 11</i> Е. Поцоли: <i>Етиде</i> - А.Аселмон: <i>Успаванка</i> М. Гранжани: <i>Мали комади</i> А. Аселмон: <i>Мала свита</i> А. Ф. Гедике: <i>Соната Ге-дур</i> (Хрестоматија) Т. Гречанинов: <i>Мазурка</i> Л. Вуд: <i>Руска успаванка</i> С. Мекдоналд: <i>Комади</i> Б. Андре: <i>Комади</i>
Обавезни минимум програма		
- све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; - три до четири етиде; - четири до шест комада.		
Јавни наступи		
обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре		
- Једна лествица; - Једна етида - Две композиције; по слободном избору.		
Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– свира у стилу изабране композиције; – изведе вежбе клизања првог и четвртог прста у композицијама; – свира етуфе; – одсвира вежбе трозвука и арпеђо; – примени динамичке ознаке крешендо и декрешендо; – обликује музичку фразу; – опише сонатни облик уз помоћ наставника; – учествује у разговорима о извођењу на јавном наступу; – поштује правила облачења и понашања на сцени и у публици; – користи предности дигитализације у циљу слушања музике, истраживања података о композиторима и извођачима.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста. Етуфе. Музички облик – сонатина. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања. Скале и трозвуци Све дурске и молске скале кроз три октаве, до 4 предзнака. Трозвуци разложено и арпеђо. ЛИТЕРАТУРА – М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Етиде</i> – избор – Н. Ч. Бокса: <i>Етиде</i> 5; 6; 7 и 17 – А. Реније: <i>Техничке вежбе</i> – Ј. Л. Дусек: <i>Сонатина бр. 2 и бр. 1</i>, I став – Ф. Ј. Надерман: <i>Сонатина бр. 2</i>; II став – А. Реније: <i>Гавота</i> – А. Аселмон: <i>Меланхолична серенада</i> – С. Мекдоналд: <i>Комади</i>
Обавезни минимум програма		
– скале, трозвуци и четворозвуци кроз три октаве; – четири до пет етида; – три до пет комада, од којих обавезно један став сонатине.		
Јавни наступи		
– обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм:		
1. Скала кроз три октаве у шеснаестинама и, по могућству, четворозвук; 2. Једна етида; 3. Први став сонатине; 4. Један комад.		
Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација; арпеђо; музичка фраза; стил; правила понашања

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изводи вежбе четворогласних трозвука разложено и као арпеђо; - свира октаве отвореном и затвореном шаком; - изводи техничке вежбе првог и другог прста; - обликује дуже музичке фразе; - свира варијације повезано са темом; - свира на јавним наступима у школи и ванње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи, уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четворогласни трозвук разложен са пребацивањем руку у обртајима и арпеђа. Техничке вежбе клизања првог и четвртог прста у бржем темпу. Флажолети, етуфе, октаве са „отвореном и затвореном” шаком, вежбе првог и другог прста као претеча почетног трилера. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања. Скале и трозвучи Све лествице у шеснаестинама кроз три октаве. ЛИТЕРАТУРА Е. Поцоли: <i>Етиде</i> Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде</i> - Н.Ч.Бокса: <i>Етиде</i> А. Аселмон: <i>Етиде</i> Ј. Л. Дусек: <i>Сонатине</i> Ф. Ј. Надерман: <i>Сонатина I; II; IV</i> - Крумхолц: <i>Сонатина Бе-дур</i> В. А. Моцарт: <i>Тема са варијацијама</i> Л. в. Бетовен: <i>Тема са варијацијама</i> А. Аселмон: <i>Мала прича</i> М. Гранжани: <i>Баркарола</i>
Обавезни минимум програма: - лествице; арпеђа; прсне вежбе; - четири до пет етида; - једна сонатина; - четири до пет комада		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм - Једна лествица и арпеђа; - Једна етида; - Једна сонатина; - Један комад Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: ноте; ритам; педализација, арпеђо, музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе разложене септакорде са подметањем четвртог прста; - динамички нијансира у току извођења; - користи различите боје на инструменту; - изведе кратки трилер и украс; - одсвира пдлт; - стилски обликује композицију; - учествује на јавним наступима и такмичењима; - промовише инструмент ван школе; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - коментарише свој и туђи наступ; - користи информационе технологије у служби музике; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четверогласни трозвуци, септакор – доминантни и умањени, разложени са подметањем четвртог прста у свим обртајима. Техничке вежбе за прсте – трилери. Динамичко нијансирање – пп, фп, мп, ппп, фф, ффф. Пдлт. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања. Скале и трозвуци Све дурске и молске лествице ЛИТЕРАТУРА – Н.Ч. Бокса: <i>Етиде</i> – Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде; Сонатине</i> – К. Ердели: <i>20 Етида;</i> – А. Аселмон: <i>Етиде</i> – Ј. Л. Дусек: <i>Сонатине број 3 и 4;</i> – Ф. Ј. Надерман: <i>Ноктурна;</i> – М. Гранжани: <i>Ноктурно; Баркарола;</i> – Посе: <i>Игра таласа</i> – Б.Андре: <i>Комади</i>
Обавезни минимум програма: – све лествице; – три до пет етида; – до две сонатине; – три до четири комада.		
Испитни програм: 1. Једна лествица са арпеђима; 2. Једна етида; 3. Једна сонатина или тема са варијацијама; 4. Један комад. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	ХАРФА
Циљ	Циљ учења предмета Харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- повеже стечено знање из основа муз. писмености са техничким процедурама на инструменту; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; - примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; - интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - учествује у разговорима о извођењу на јавном наступу; - покаже поштовање према другим извођачима и публици; - користи информационе технологије уз помоћ одраслих, у циљу стицања знања о стилу, композитору и извођачима.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Арпеђа; септакорди (умањени и доминантни); техничке вежбе за сва четири прста Све ритмичке комбинације; трилери 2131; 21; 12. Коришћење информационих технологија у служби музике. Правила понашања. Скале и трозвучи Све лествице у октави; терци и сексти ЛИТЕРАТУРА Н. Ч. Бокса: <i>Етиде</i> Ф. Ј. Надерман: <i>Етиде</i> А. Цабел: <i>Етиде</i> Ј. Л. Дусек: <i>Сонатине</i> Ф. Ј. Надерман: <i>Сонатине</i> К. Салседо: <i>Музичка кутија</i> Р. Глиер: <i>Упољу</i> М. Мусоргски: <i>Суза</i> С. Мекдоналд: <i>Комади</i> Б. Андре: <i>Комади</i> М. Глинка: <i>Варијације на Моцартову тему</i>
Обавезни минимум програма: - скале, арпеђо; - три до пет етида; - једна сонатина; - четири комада.		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм - Једна лествица са арпеђима; - Једна етида; - Једна сонатина; - Једна композиција аутора из XIX века; - Једна композиција савременог аутора. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика; ноте; ритам; музичка фраза; правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- опише својим речима инструмент, као и да наброји делове харфе, и покаже да разуме на који начин се производи звук на харфи; - правилно седи за инструментом; - самостално поставља руке; - правилно артикулише свих осам прстију леве и десне руке; - правилно постави сваки прст појединачно, као и групу од 2 или 3 прста; - правилно поставља прсте при везивању фигура од 3 тона при лествичном кретању у оба смера; - повеже две фигуре од по 4 тона у лествичном кретању - свира интервале (терца, кварта, квинта); - свира квинтакорд и обротаје; - самостално свира водећи рачуна о поставци руку, - чита виолински и бас кључ; - тумачи ритмичке вредности нота и пауза; - самостално намешта прештимаче пре свирања, (у 1. разреду још увек не мора да намешта прештимаче у току свирања); - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање; - самостално свира кратке композиције напамет; - изводи кратке музичке фразе; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање грађе инструмента и начина производње звука. Одређивање висине столице на којој ће ученик седети и правилна поставка тела у односу на инструмент. Правилна поставка леве и десне руке у односу на жице. Објашњавање кључних разлика између поставке леве и десне руке. Начин артикулације сваког прста. Јединственост артикулације палца. Постављање прстију, појединачно, као и два и три прста одједном. Повезивање у постављању при свирању фигура од три тона у лествичном кретању (обе варијанте – у зависности од смера). Повезивање две фигуре од по четири тона у лествичном кретању (обртај 41 и 14). Симултано свирање два тона. (терца, кварта и квинта) уз правилан прсторед. Симултано свирање три тона (квинтакорд и обртаји). Нотно описмењавање и упознавање са основним ритмичким вредностима нота и пауза. Композиције са два прештимача. Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака кроз једну октаву, трозвук у основном положају и обртајима, хармонски и разложено. ЛИТЕРАТУРА - Хрестоматија I: <i>Избор комада</i> - М.Гранжани: <i>Успаванка</i> <i>Ирске народне песме</i> <i>Избор комада за келтску харфу</i> Б. Вери: <i>Мали комади</i>
Обавезни минимум програма		
- дурске лествице до два предзнака – кроз једну октаву са трозвуком; - четири до шест етида; - три до шест комада.		
Јавни наступи		
обавезна два јавна наступа током школске године.		
Програм смотре:		
- Једна лествица; - Једна етида - Две композиције, по слободном избору.		
Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– течно свира трозвучке разложено, у исто време и арпеђа; – изведе у композицијама пунктиране ноте, триоле и осминску меру; – изведе флажолет; – примени ознаке темпа у току свирања; – примени ознаке за динамику у току свирања; – води музичку фразу; – разликује мелодију и пратњу; – самостално помера до три различита прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); – помера три прештимача током свирања; – поштује правила облачења и понашања на сцени и као слушалац.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилна поставка тела у односу на инструмент и прилагођавање висине столице на којој ће ученик седети. Симултано свирање интервала (секста, септима, октава). Обртај 31 и 13 у свирању скале. Трозвук разложено, секо и арпеђо. Обрада ритмике кроз композиције за харфу: пунктиране вредности, триоле и осминска мера. Техничке вежбе за прсте. Ознаке темпа – анданте, модерато, као и рит. и рал. Ознаке динамике: ф, п, мф, мп. Флажолет. Скала и трозвучи Дурске скале (А, Ес, Е), молске скале (а, е, де, ге, це) – у осминама кроз две октаве у хармонском молу. ЛИТЕРАТУРА – Е. Поцполи: <i>Етиде</i> – Р. Мартено: <i>Етиде</i> – А. Жилински: <i>Литванска народна песма</i> – М. Гранжани: <i>Мали комад</i> – С. Мекдоналд: <i>Комади</i> – Ирске народне песме – М. Габус: <i>Комади</i> – С. Калан: <i>Комади</i>
Обавезни минимум програма – све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; – три до пет етиде; – четири до шест комада;		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре 1. Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве; 2. Једна етида; 3. Три комада. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– свира у одређеном стилу; – одсвира клизање првог и четвртог прста у композицијама, – свира етуфе; – правилно изведе вежбе трозвука и арпеђо; – правилно свира ритмичке групе (шеснаестине, пунктиране ноте и триоле); – примени у свирању динамичке ознаке декрешендо и крешендо; – учествује у разговорима о извођењу на јавном наступу; – прати музичку фразу; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – самостално или уз помоћ одраслих користи предности дигитализације.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Трозвук – разложено и арпеђо. Техничке вежбе – клизање првог и четвртог прста. Почетне вежбе трилера 1, 2. Сонатни облик. Скале и трозвуци Дурске скале (Ес, Бе, Еф, Це, Ге, Де, А и Е), молске хармонке скале (це, ге, де, а, е) кроз три октаве у шеснаестинама паралелно. ЛИТЕРАТУРА – М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Избор етида</i> – <i>Комади за келтску харфу</i> – <i>Тема и варијација на Бретонску песму</i> – Анонимус: <i>Варијације Зелени рукави</i>
Обавезни минимум програма – скале кроз три октаве са трозвучима; – три до четири етиде, – једна сонатина или тема са варијацијама; – три до четири комада.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм 1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук, арпеђа 2. Једна етида; 3. Једна сонатина (I став) или тема са варијацијама; 4. Један комад. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, стил, правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изводи вежбе четвругласних трозвука разложено и као арпеђо; - свира октаве отвореном и затвореном шаком; - изводи техничке вежбе првог и другог прста; - самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом руком у дугим паузама); - изводи дуге музичке фразе, варијације повезано са темом; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Разложен четвругласни трозвук и арпеђа. Глисанда. Октаве отвореном и затвореном шаком. Почетне вежбе трилера 12, 21.. Скале и трозвуци Дурске и молске скале кроз 3 октаве у шеснаестинама ЛИТЕРАТУРА М. Гроси и Е. Поцолли: <i>Избор етида</i> - Комади за келтску харфу А. В. Кемпн: <i>Варијације на велшку песму</i> В. А. Моцарт: <i>Варијације на тему „Ах рећи ћу вам мама“</i> Б. Вери: <i>Варијације на тему Фрер Жак</i> Н. Ч. Бокса: <i>Тема са варијацијама у Ес дуру</i>
Обавезни минимум програма - скале и арпеђа; - четири до пет етида; - четири до пет комада – укључујући сонату.		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм - Скала са арпеђима, - Једна етида, - Сонатина или тема са варијацијама; - Један комад. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом руком у половинским паузама); - стиски обликује композицију; - изведе динамичко нијансирање; - користи различите боје на инструменту; - изведе кратки трилер и украс; - одсвира пдлт; - учествује на јавним наступима и такмичењима; - промовише инструмент ван школе; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четверогласни трозвуци и доминантни септакорд – разложено и арпеђо. Техничке вежбе трилера: 2131, 3121, и са две руке. Пдлт. Динамичко нијансирање: пп, фп, мп, ппп, фф, ффф. Скале и трозвуци Дурске и молске скале кроз четири октаве. ЛИТЕРАТУРА М. Гроси и Е. Поцоли: <i>Избор етида</i> Н. Ч. Бокса: <i>Етиде оп. 318 бр. 1</i> - Комади за келстску харфу Ф. Ј. Надерман: <i>Тема са варијацијама</i> Д. Хенсон-Конант: <i>Барокни фламенго</i> – прва верзија В. Филс: <i>Арија</i> – прва варијација
Обавезни минимум програма - све дурске и молске лествице до два предзнака кроз две октаве; - три до пет етида; - четири до шест комада;		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм - Молска лествица у триолама, трозвук кроз две октаве; - Једна етида; - Три комада. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, правила понашања

Назив предмета	НЕПЕДАЛНА ХАРФА (са прештимачима)
Циљ	Циљ учења предмета Непедална харфа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - самостално помера више различитих прештимача током свирања (левом и по потреби десном руком, у четвртинским паузама); - интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; - примени одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције; - изведе динамичко нијансирање; - учествује у разговорима о извођењу на јавном наступу; - музички прати фразу; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Четверогласни тонички трозвучи. Доминантни и умањени септакорд – разложен саподметањем четвртог прста у свим обраћањима. Техничке вежбе трозвуча вежбе трилера. Све дурска и молске лествице могуће на овом инструменту ЛИТЕРАТУРА М. Гроси и Е. Поцолли: <i>Избор етида</i> Н. Ч. Бокса: <i>Етиде оп. 318, бр. 1</i> <i>Комади за келтску харфу</i> Ж. М. Лорел: <i>Замак</i> Д. Хенсон–Конант: <i>Барокни фламенго</i> – друга верзија Ј. Л. Дусек: <i>сонатина бр. 1 и 2</i> Г. Ф. Хендл: <i>Пасакаља</i> С. Шефсон: <i>Варијације на тему Три морнара</i>
Обавезни минимум програма – скале кроз три октаве са трозвучима; – три до четири етиде, – једна сонатина или тема са варијацијама; – три до четири комада.		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм 1. Једна лествица у шеснаестинама, четворогласни трозвук, арпеђа, 2. Једна етида; 3. Једна сонатина или тема са варијацијама; 4. Једна комад Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: музика, ноте, ритам, музичка фраза, стил, правила понашања

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ХАРФА, НЕПЕДАЛНА ХАРФА

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и

инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре, упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дужу задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Индивидуални приступ треба прилагодити сваком ученику, у циљу развијања љубави и позитивног односа према музици, инструменту и настави харфе. Након упознавања самог инструмента, прелази се на поставку тела и руку, као и савладавање нотног писма, ритмике и читања знакова. У првом разреду промену педала треба увести у другом полугодишту, а у трећем разреду свирање разложених октава.

Избор композиције треба да буде прилагођен способностима и афинитетима ученика, нарочито у почетку, што значи да оне треба да буду кратке, па касније све дуже и захтевније, уз модулације. Композиције треба бирати из различите литературе, са одређеним техничким захтевима (арпеђа, темпа и разумевање фраза). Задату композицију треба увек одсвирати ученику како би он стекао утисак о њој као целини са свим елементима који доприносе њеној изражајности и колориту.

Тонску боју инструмента треба повезивати са музичким садржајем. Посебно треба обратити пажњу на чисто свирање – без зујања суседних жица при улагању прстију. Ритмичке фигуре треба обрадити тактирањем, а затим на инструменту, користити бројалице и песмице. Пулсацију вежбати груписањем удара, па нагласити први, а остале ударе нагласити слабије. Музичко фразирње објаснити заједничким певањем. Помоћи при координацији руку и ногу тачним обележавањима педализације у нотном тексту.

Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања, и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања и интерпретације музичког дела.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА – КЛАВИР, ХАРМОНИКА

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- описе својим речима делове клавира и начин добијања тона на клавиру; - правилно седи за клавиром; - изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; - описе својим речима појмове канон, имитација; - примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; - самостално свира кратке композиције напамет; - самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при извођењу музике; - користи, уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај за клавиром. Поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање. Неговање музичке меморије. Привикавање ученика на самоконтролу звука и схватање музичког облика. Основне врсте удара: портато, легато, стакато. Вежбе за гипкост зглоба (свирање интервала). Динамичке ознаке: пијано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо. Ознаке за темпо: анданте, модерато, алегро. Појам лука. Појам фразе. Појам такта, двотакта, тротакта, са одговарајућим нагласцима. Упознавање вредности ноте и паузе, као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. Увођење ученика у начине вежбања. Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале. Остале ознаке на које се наилази у литератури предвиђеној програмом. Контрола звука. Полифонија – канон, имитација. Скале и трозвучи Дурске скале по квинтном кругу (почевши од тона ЦЕ) до четири повисилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном смеру од истог тона. Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно, у четвртинама. ЛИТЕРАТУРА - Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев - Бајер: <i>Школа за клавир</i> – од вежбе 85 и даље - Диверноа: <i>Етиде оп. 76</i> – основне вежбе за клавир - Черни: <i>Оп. 599, оп. 139, I свеска</i> - Гњесина: <i>Клавирска абецеда</i>, избор - Лешхорн: <i>Мелодичне етиде оп. 192</i>, избор М. Лили Петровић: <i>Школица за клавир Ниво А и Ниво Б</i> М. Лили Петровић: <i>Увођење у музику и свирање на клавиру са професором</i> А. Артабаљевскаја <i>Први сусрет са музиком</i> - И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма		
- лествице и трозвучи по програму - тридесет пет композиција – вежбе, етиде и разни комади.		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре на крају школске године:		
- Једна лествица по избору; - Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; - Две композиције различитог карактера.		
Програм се изводи напамет.		
Смотра на крају године не подлеже нумеричком начину оцењивања.		

Кључни појмови садржаја: клавир, тон, слушање, динамика, темпо

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- чита течно нотни текст у виолинском и бас кључу; - описује својим речима и одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; - препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; - користи педал у делима једноставније фактуре; - уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; - чује и примени више динамичких нивоа пијанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; - јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; - осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког дела; - самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; - повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу, самостално и уз помоћ наставника; - развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; - свира са наставником или другим учеником дела за клавир четвороручно; - самостално, изражајно свира композиције напамет; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Технички и музички захтеви Повезивање прсторедних група навише и наниже (развијање спретности прстију кроз активно осмишљавање, слушање и свирање техничких вежби, лествица и етида). Вежбе за глупост зглоба шаке кроз свирање интрвала. Вежбе за легато свирање. Увођење у основне елементе форме – мотив, реченица, облик песме, сонатина. Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пијано, пијанисимо и мецопијано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе. Свирање четвороручно. Скале и трозвучи Молске скале по квинтном кругу до четири повисилице (почевши од тона А), у осминама, у размаку две октаве, паралелно. Трозвучи, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом. ЛИТЕРАТУРА - Јела Кршић: <i>Клавирска читанка</i> за други разред М. Лили Петровић: <i>Школица за клавир Ниво Ц</i> М. Лили Петровић: <i>Канон за почетнике</i> - Диверноа: <i>Оп. 176</i> - Лемоан: <i>Дечије етиде оп. 37</i> - Гњесица: <i>Мале етиде, I део</i> - Беренс: <i>Оп. 70</i> - Черни: <i>Оп. 139, 24 етиде</i> М. Живковић: <i>Међумурје мало, Текла вода Карашица</i> - Лаковицаја: <i>Редакција зборника полифоних композиција</i> (Хендл, Корели, Кригер и други) Ј. С. Бах: <i>Мале композиције, избор лакших</i> - Хендл: <i>Избор композиција у редакцији Јеле Кршић</i> <i>Избор сонатина</i>: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке. - Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине - Збирка „Наши композитори за младе пијанисте” З. Христић: <i>Тачкице</i> Р. Петровић: <i>Игра, Украјинска игра</i> С. Хофман: <i>Две басне</i> Б. Предић: <i>Прича моје лутке</i> М. Тајчевић: <i>За мале</i> В. Миланковић: <i>Дечије приче, 25 мијатура</i> за I и II разред - Избор лакших композиција (Просвета, Београд) - Шуман: <i>Оп. 68</i> - Гречанинов: <i>Оп. 99</i> - Гедике: <i>Оп. 36</i> - Гурлит: <i>Оп. 82</i> - Раули: <i>Оп. 36 и 37</i> Б. Барток: <i>За децу – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I</i>, избор - Мајкапар: <i>24 лаке композиције оп. 16</i> - Кабалевски: <i>Оп. 30</i> - Скот: <i>Кутија играчака</i> - И друге композиције одговарајуће тежине Композиције за свирање четвороручно

		- Избор из Почетне школе Јеле Кршић. - Избор из школа Николајева и Соколова. - Дијабели: <i>Мелодијске вежбе оп. 149</i> - Дијабели: <i>Сонатине оп. 24</i> - Дијабели: <i>Оп. 163</i> - И друге композиције одговарајуће тежине
--	--	---

Обавезни минимум програма

- лествице и акорди по програму;
- десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева);
- две полифоне композиције;

Два става из различитих сонатина (соната) или један став сонатине (сонате) и варијације.

Јавни наступи

- обавезна два јавна наступа током школске године

Смотра (на крају првог полугодишта):

1. Једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред (изводи се напамет)

Програм смотре на крају школске године:

1. Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева;

2. Две композиције по слободном избору.

Програм се изводи напамет.

Кључни појмови садржаја: слушање, динамика, карактер, педал

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено, уз помоћ наставника; – јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; – транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; – примени више динамичких нијанси у свирању; – негује културу тона; – објасни својим речима значења термина музичке форме и конструкције дела; – свира двоухвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; – свесно користи директан и синкопирани педал; – јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; – препознаје музичке елементе у свирању других клавириста; – свира у дуу са наставником или са другим учеником.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Даљи рад на техници зглоба кроз свирање интервала до квинте. Техничке вежбе са ритмичким варијантама и хроматским транспозицијама. Шире нијансирање у динамици, истицање мелодије и диференцирање десне и леве руке. Детаљнија анализа облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш... Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двоухвата, истицање гласова, динамизирање деоница. Употреба истовременог и синкопираног педала. Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер. Свирање у дуу. Техничке вежбе Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију. Скале и трозвучи Дурске скале по квартном кругу до четири предзнака (почевши од тона ЕФ), у распону две октаве, у осминама, паралелно и супротно. Хроматске скале у распону две октаве, паралелно. Трозвук четворогласно кроз две октаве разложено. Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно. ЛИТЕРАТУРА – Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка за трећи разред</i> – Лемоан: <i>Дечје етиде оп. 37</i> – Черни: <i>Етиде Оп. 849, избор</i>

	– Бертини: 25 етида оп. 100, избор – Диверноа оп. 176 – Гедике: Оп. 32 и 47, број 5, 6 и 8 – Лак: Оп. 172 – Друге етиде одговарајуће тежине. – Ј. С. Бах: <i>Мале композиције</i> – Ј. С. Бах: <i>Мали прелудијуми</i> – Јела Кршић: <i>Клавирска вежбања, избор</i> – Иванов – Радкевич: <i>Осам полифоних двогласних комада, избор</i> – Хендл: <i>Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић</i> – Педагошки репертоар за децу – Кригер, Кунау, Пахелбел, Фишер, Фробергер – Друге композиције одговарајуће тежине. – Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше), као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине. – Гњесина: <i>Тема и шест малих варијација</i> – Кабалевски оп. 51: Варијације Еф-дур – Сорокин: Тама са варијацијама а-мол – Кулау: <i>Варијације Ге-дур</i> – Кршић и Шишмановић: <i>Збирка Наши композитори за младе пијанисте</i> – Логар, Рајичић и Илић: <i>За мале клавиристе</i> – Рајичић: <i>Дечја збирка, избор</i> – Тајчевић: <i>Дјеци и I мала свита</i> – Душан Радић: <i>Рондино</i> – ЛоткаКалински: <i>Међумурје мало</i> – Шкерјанц: <i>24 прелудијума, избор лакших</i> – Р. Мац: <i>Стара ура игра полку</i> – Чајковски: <i>Албум за младе, оп. 39, избор</i> – Шуман: <i>Албум за младе, оп. 68, избор</i> – Б. Барток: <i>Деци, Микрокосос II</i> – Гречанинов: <i>Дечја књига оп. 98</i> – О. Шин: <i>Од јутра до сумрака</i> – Шите: <i>Из веселог дечјег доба, избор</i> – Хајдн: <i>Мале игре, избор</i> – Моцарт: <i>14 дечјих композиција</i> – Скот: <i>Животиње, избор</i> – Сарауер: <i>Слике из дечјег доба</i> – Хачатуријан: <i>Андантино</i> – Лутославски: <i>12 малих комада</i> – Мајкапар оп. 33: <i>Минијатуре</i> – Виљалобос: <i>Изабрани лаки комади</i> – Јела Кршић: <i>Клавирска вежбања, избор</i> – Раули: <i>19 малих комада, избор</i> – Поцоли: <i>Мали комади</i> – И друге композиције одговарајуће тежине Композиције за свирање четвороручно – Дијабели: <i>Две сонатине.</i> – Стравински: <i>Пет малих комада.</i> – Беренс: <i>Мелодијске вежбе.</i> – Ржибовски: <i>Од ступња ступњу, Сонатина, оп. 79.</i> – Бинг: <i>Из дечјег света.</i> – И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору од чега обавезно 5 виртуозног карактера (етиде или композиције виртуозних захтева); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција за четвороручно свирање.	
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године	
Смотра (на крају првог полугодишта): 1. једна лествица по избору, из програма предвиђеног за овај разред (изводи се напамет) Испитни програм: 1. Једна етида; 2. Једна полифона композиција; 3. Један став сонатине или варијације; 4. Једна композиција по слободном избору. Програм се изводи напамет.	

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; - самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; - коригује лоше извођење у току свирања; - у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; - појасни конструкцију дела и својим речима објасни значења термина музичке форме; - јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; - негује културу тона кроз критичко слушање свог и туђег свирања; - свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; - критички прати сопствени развој; - самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за: – јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста); – подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; – повећање распона шаке. Припремне вежбе за веће интервале. Изграђивање технике двогласа у полифоним композицијама. Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације. Примена педала. Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум... Украси – двоструки предудар, групето, трилер. Читање с листа лаких композиција. Свирање у клавирском дуу. Скале и трозвучи Молске скале по квартном кругу (почевши од тона ДЕ) до пет предзнака, кроз четири октаве, у шеснаестинама, у паралелном кретању. Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Велико разлагање трозвуча (арпеђо) у осминама, кроз две октаве. Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве. ЛИТЕРАТУРА – Јела Кршић: <i>Клавирска хрестоматија за IV разред</i> – Беренс: <i>Оп. 61, I и II свеска</i>, избор од бројева 2, 3, 8, 10, 13, 15, 16, 19 и 21 – Черни: <i>Оп. 849</i>, избор од бројева 13, 15, 25 и 26 – Черни: <i>Оп. 299, I и II свеска</i>, избор од бројева 1, 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 и 20 – Хелер: <i>Етуде I и II свеска</i>, оп. 47, сизбор – Друге етуде одговарајуће тежине. – Ј. С. Бах: <i>Мали прелудијуми (6 и 12)</i>, избор – Хендл: <i>Избор композиција</i>, у редакцији Јеле Кршић – Глинка: <i>Четири двогласне фуге</i> – Мјасковски оп. 78: <i>Двогласне фуге де-мол и ге-мол</i> – Друге полифоне композиције. – Хајдн: <i>Сонатине и сонате</i> – Моцарт: <i>Бечке сонатине</i> – Кулау: <i>Сонатине</i> – теже – Клементи: <i>Сонатине</i> – Бетовен: <i>Сонатина оп. 49, Ге-дур</i> – Кабалеовски: <i>Варијације демол на словачку тему</i> – Николајев: <i>Мале варијације у класичном стилу</i> – Мајкапар: <i>Варијације на руску тему оп. 8</i> – Бетовен: <i>Варијације Еф-дур на швајцарску тему</i> – Друге варијације по избору. – Рајичић: <i>Свита де-мол, Мала клавирска свита</i> – Ј. Бандур: <i>Успаванка</i> – М. Тајчевић: <i>Дјеци, II мала свита</i> – Наши композитори за младе пијанисте. – ЛоткаКалински: <i>Стари далматински плесови</i> – Козина: <i>Дивертимента</i> – Готовица: <i>Минијатуре</i> – Григ: <i>Лирски комади</i>, избор – Кабалеовски: <i>Дечје композиције</i>, избор – Черепњин: <i>Десет веселих комада</i>, избор – Гречанинов: <i>Оп. 99–119, 123, 127</i>, избор – Шуман: <i>Албум за младе</i>, избор, <i>Сонатина Ге-дур</i> – Прокофјев: <i>Музика за децу</i> – Дворжак: <i>Два бисера</i> – Мусоргски: <i>Суза</i> – Кулак: <i>Дечји живот</i>

	– Шостакович: <i>Игра лутака</i>, избор – Карганов: <i>Албум за младе</i>, оп. 21, избор – Пахуљски: <i>Прелудијум це-мол</i> – Глијер оп. 31: <i>Дванаест лаких комада</i> – Скарлати: <i>Пет лаких комада</i> – Драгои: <i>Минијатуре</i> – Кодаљ: <i>Дечје игре</i> – Бетовен: <i>За Елизу</i> – Друге композиције одговарајуће тежине Композиције за свирање четвороручно – Вебер: <i>Тема с варијацијама Ге-дур оп. 10, Шест лаких комада</i> – Ј. К. Бах: <i>Рондо Еф-дур</i> – Шуман: <i>Оригинални четвороручни комади оп. 85</i> – Шуберт: <i>Варијације е-мол оп. 10</i> – Шите: <i>Шпанске ноћи оп. 144</i> – Бертини: <i>25 етида оп. 97</i> – Дијабели: <i>Соната оп. 73</i> – Ржиковски: <i>Албум за младе оп. 22</i> – И друге композиције одговарајуће тежине.
Обавезни минимум програма – лествице и акорди по програму; – десет композиција по слободном избору, од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде); – две полифоне композиције; – два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; – једна композиција домаћег аутора.	
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године	
Смотра (на крају првог полугодишта): 1. једна лествица по избору, из програма предвиђеног за овај разред 2. једна виртуозна етида Програм се изводи напамет. Испитни програм (на крају школске године): 1. Једна етида; 2. Једна полифона композиција; 3. Један став сонатине (сонате) или варијације; 4. Једна композиција по слободном избору. Програм се изводи напамет.	

Кључни појмови садржаја: диференцијација, динамичка лествица, арпеђо, транспонованье

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; - самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; - коригује лоше извођење у току свирања; - у свирању примени динамичке нијансе и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; - негује културу тона; - појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; - јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира); - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; - самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; - критички прати сопствени развој; - свирањем у клавирском дуу примени принцип узајамног слушања и сарадње; - користи носиоце звука за слушање музике; - препознаје музичке елементе у свирању других; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање и усавршавање сложених техничких захтева (техника скокова), припрема за свирање октава, тремола... Ознаке за динамику са свим ступњевима у диференцирању јачине свирања, употреба више термина за брзину. Полиритмија – решавање основних проблема. Детаљнији рад на елементима полифоније – глас, тема, имитација, одговор, инверзија, инвенција... Увођење ученика у самосталност у погледу примене прстореда и других дисциплина, као и оспособљавање ученика да сагледа тешкоће и сам нађе средства и начин да их реши. Свирање у клавирском дуу. Скале и трозвучи Шест дурских и шест молских скала у размаку октаве, по избору, у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске скале у паралелном кретању кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање трозвука (арпеђо) кроз четири октаве, у осминама, паралелно. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда (арпеђо), кроз четири октаве, у осминама. ЛИТЕРАТУРА - Черни: <i>Оп.</i> 299, III и IV свеска, избор од 21, 22, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 38 и 40 - Крамер и Билов: <i>Етиде I</i> свеска, избор од 1, 2, 6, 8, 10 и 11 - Кршић и Ранковић: <i>Збирка за савлађивање техничких проблема, I и II свеска</i> - Беренс: <i>Оп.</i> 61, III и IV свеска, избор - Лешхорн: <i>Оп.</i> 38, I и II свеска, избор Ј. С. Бах: <i>Мали прелудијуми</i> Ј. С. Бах: <i>Двогласне инвенције</i> - Хендл: <i>Избор композиција</i> - Јасковски: <i>У старом стилу, оп.</i> 43 - Хајдн: <i>Де-дур, Бе-дур и А-дур</i> - Хајдн: <i>Прва свеска, А-дур бр. 5, Е-дур бр. 4, Це-дур бр. 2, Ге-дур бр. 1, Ге-дур бр. 8.</i> (редакција Раух) - Моцарт: <i>Це-дур KV 545, Еф-дур без ознаке, Де-дур KV 283, Ес-дур KV 282</i> - Бетовен: <i>Соната ге-мол оп.</i> 49 и друге сонате - Бетовен: <i>Шест варијација Ге-дур „Нел кор пју нон ми сенто“</i> - Хајдн: <i>Избор оригиналних композиција</i> - Вебер: <i>Анданте с варијацијама оп.</i> 3 - Кабалевски: <i>Лаке варијације бр. 3 и 4, оп.</i> 51 - Лукомски: <i>Варијације еф-мол</i> - Сорокин: <i>Песма са варијацијама</i> - Беркович: <i>Варијације</i> - Друге варијације одговарајуће тежине. С. Рајичић: <i>Мала свита</i> - Славенски: <i>Игре и песме са Балкана I и II свеска, избор лакших</i> В. Мокрањац: <i>Мала свита</i> - Кромбхолц: <i>Дан емпромпти</i> - Кршић и Шишмановић: <i>Наши композитори за младе пијанисте</i> - Логар: <i>Два менуета</i> - Друга дела одговарајуће тежине. - Менделсон: <i>Песме без речи, избор</i> - Григ: <i>Лирски комади, избор</i> - Шуберт: <i>Два скерца</i>

		- Прокофјев: <i>Музика за децу</i> - Дебиси: <i>Мали црнац</i> - Дусик: <i>Матине</i> - Мартину: <i>Лутке, избор лакших</i> - Душкин: <i>Краљ вилењака, Вашар</i> - Грациоли: <i>Соната Ге-дур</i> - Чимароза: <i>Сонате, избор</i> - Кабалевски: <i>Оп. 27</i> - Лутославски: <i>Народне мелодије</i> Б. Барток: <i>За децу, Микрокосмос III и IV свеска</i> - Пинтарић и Станковић: <i>Композиције за клавир, избор</i> - ЛоткаКалински: <i>Мала балканска свита, Сонатина in F</i> - И друге композиције одговарајуће тежине Композиције за свирање четвороручно - Рајнеке: <i>Оп. 24, Варијације на Бахову сарабанду</i> - Моцарт: <i>Оригиналне четвороручне композиције – сонате Де-дур, Бе-дур, Еф-дур, Це-дур, Фантазија еф-мол</i> - Шуберт: <i>Оригиналне четвороручне композиције – соната це-мол</i> - Мушковски: <i>Оп. 23</i> - Јенсен: <i>Оп. 45</i> - Дворжак: <i>Багателе оп. 47</i> - Ферстер: <i>Виола адората, Роса мистика</i> Ј. К. Бах: <i>Соната Еф-дур</i> Ј. К. Бах: <i>Мали комади</i> - Шуман: <i>12 комада за клавир оп. 85</i> - И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма - лествице и акорди по програму; - десет композиција по слободном избору од чега обавезно пет виртуозног карактера (етида); - две полифоне композиције; - два става из различитих сонатина (соната) или варијације и један став сонатине (сонате) или два циклуса варијација; - једна композиција за четвороручно свирање.		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): - једна лествица по избору из програма предвиђеног за овај разред - једна виртуозна етида Програм се изводи напамет. Испитни програм (на крају школске године): - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Један став сонатине (сонате) или варијације; - Једна композиција по слободном избору. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: динамичко нијансирање, изражајност, скокови, тремоло

Назив предмета	КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- чита и свира течно с листа са обе руке; - повеже знање из теорије музике са елементима интерпретације; - препозна период настанка одређене композиције; - спретно изведе технички захтевније композиције; - самостално хармонизује једноставни тематски материјал; - појасни конструкцију дела и објасни значења термина музичке форме; - својим речима објасни и користи одговарајуће врсте меморије; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и музичку освешћеност; - негује културу тона; - критички прати сопствени развој и самостално опредељује средства за његово побољшање; - самостално вежба по плану који је утврдио поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи носиоце звука за слушање музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Унапређивање технике у смислу хитрине прстију и издржљивости, ритмичке стабилности, кантилене, јасне хармонизације. Течно извођење технички сложенијих композиција са поштовањем свих задатих параметара. Вођење техничког и музичког развоја ученика као нераздвојне целине. Технике свирања удвојених интервала: терце, октаве. Врсте меморије – фотографска, аудитивна, меморија прстију, ради сигурнијег учења напамет. Основни појмови и стилови у вези с композицијама које се изводе: динамика, фраза, израз, темпо, агогика и остали елементи интерпретације, као и одлике стилских периода: барок, класицизам, XX век. Једноставније импровизације пратње, свирање каденци. Скале и трозвучи Шест дурских и шест молских лествица које нису рађене у петом разреду, у размаку октаве, у паралелном и супротном кретању, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Хроматске лествице у размаку октаве, паралелно, у шеснаестинама, кроз четири октаве. Велико разлагање трозвука (арпеђо) у паралелном кретању, кроз четири октаве, у шеснаестинама. Велико разлагање доминантног и умањеног септакорда, кроз четири октаве, паралелно, у шеснаестинама. ЛИТЕРАТУРА - Черни: <i>Оп. 299</i>, III и IV свеска, теже - Черни: <i>Оп. 740</i>, I и II свеска, избор 1, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 21 и 23 - Крамер и Билов: <i>Етиде</i>, I и II свеска, избор од 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 и 30 - Бил: <i>Октавне етиде</i> – лакше - Лешхорн: <i>Етиде оп. 66</i>, бр. 11, 15, 17, 24 и 28 - Мошковски: <i>Етиде оп. 18</i>, бр. 3, 8, 10 и 11 - Рутхард: <i>Етиде за трилер оп. 40</i> - Друге етиде одговарајуће тежине. Ј. С. Бах: <i>Двогласне инвенције, Трогласне инвенције</i>, избор Ј. С. Бах: <i>Француске свите</i> – лакше, поједини ставови - Хендл: <i>Избор композиција за клавир</i> - Хајдн: <i>Еф-дур бр. 10, Де-дур бр. 17, е-мол бр. 14, Де-дур бр. 16, Де-дур бр. 3, Цис-мол</i> (редакција Раух) - Моцарт: <i>Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.</i> - Бетовен: <i>Варијације Ге-дур</i> на оригиналну тему - Беркович: <i>Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему</i> - Кабалевски: <i>Лаке варијације Бе-дур оп. 40</i> - Бетовен: <i>Рондо Це-дур, Багателе оп. 33, Екосезе</i> - Моцарт: <i>Рондо Де-дур, Фантазија де-мол</i> - Хендл: <i>Концерт Еф-дур</i>, I став Ј. Кр. Бах: <i>Концер Де-дур, Бе-дур I став</i> - Друге варијације одговарајуће тежине. - Тајчевић: <i>Српске игре</i> М. Логар: <i>Композиције за клавир II и III свеска</i> Д. Деспић: <i>Сонатина in F</i> - Наши композитори за младе пијанисте, избор

	– J. Славенски: <i>Игре и песме са Балкана</i> – З. Јовановић: <i>Минијатуре за клавир I и II свеска, Бела сонатина, Црна сонатина, Мини концертно, Дечји концертно</i> – Шулек: <i>Музика за малишане</i> – Кунц: <i>Младо лишће</i>, избор – Шкерјанц: <i>12 варијација без теме</i> – Дакен: <i>Кукавица, Ласта</i> – Рамо: <i>Тамбурен, Два ригодона</i> – Менделсон: <i>Песме без речи</i> – Шуман: <i>Албум за младе</i>, избор – Григ: <i>Лирски комади III и IV свеска</i>, избор – Шуберт: <i>Два скерца, Музички тренуци еф-мол и цис-мол</i> – Турина: <i>Минијатуре</i> – Северак: <i>На одмору</i> – Черепњин: <i>Багателе</i> – Гречанинов: <i>Пастели оп. 31 свеска</i> – Глинка: <i>Тарантела</i> – Ибер: <i>Истуар</i>, избор – Казела: <i>11 дечјих комада</i>, избор – Галупи: <i>Сонате</i>, избор – Чимароза: <i>Сонате</i>, избор – J. К. Бах: <i>Сонате</i> – Регер: <i>10 малих комада оп. 44</i> – Хачатуријан: <i>Дечји албум</i>, избор – Друге етиде одговарајуће тежине. – J. С. Бах: <i>Двогласне инвенције, Трогласне инвенције</i>, избор – J. С. Бах: <i>Француске свите – лакше, поједини ставови</i> – Хендл: <i>Избор композиција за клавир</i> – Хајдн: <i>Еф-дур бр. 10, Де-дур бр. 17, е-мол бр. 14, Де-дур бр. 16, Де-дур бр. 3, Цис-мол (редакција Раух)</i> – Моцарт: <i>Еф-дур KV 280, Це-дур KV 330, Це-дур KV 309, Еф-дур KV 332, Бе-дур KV 333, Де-дур KV 311, Бе-дур KV 570, А-дур KV 331, Ес-дур KV 282, Ге-дур KV 283.</i> – Бетовен: <i>Варијације Ге-дур на оригиналну тему</i> – Беркович: <i>Варијације на тему Паганинија, Варијације на руску тему</i> – Кабалевики: <i>Лаке варијације Бе-дур оп. 40</i> – Бетовен: <i>Рондо Це-дур, Багателе оп. 33, Екosesе</i> – Моцарт: <i>Рондо Де-дур, Фантазија де-мол</i> – Хендл: <i>Концерт Еф-дур, I став</i> – J. Кр. Бах: <i>Концер Де-дур, Бе-дур, I став</i> – Друге варијације одговарајуће тежине. – Тајчевић: <i>Српске игре</i> – М. Логар: <i>Композиције за клавир II и III свеска</i> – Д. Деспић: <i>Сонатина in F</i> – Наши композитори за младе пијанисте, избор. – J. Славенски: <i>Игре и песме са Балкана</i> – З. Јовановић: <i>Минијатуре за клавир, I и II свеска, Бела сонатина, Црна сонатина, Мини концертно, Дечји концертно</i> – Шулек: <i>Музика за малишане</i> – Кунц: <i>Младо лишће</i>, избор – Шкерјанц: <i>12 варијација без теме</i> – Дакен: <i>Кукавица, Ласта</i> – Рамо: <i>Тамбурен, Два ригодона</i> – Менделсон: <i>Песме без речи</i> – Шуман: <i>Албум за младе</i>, избор – Григ: <i>Лирски комади III и IV свеска</i>, избор – Шуберт: <i>Два скерца, Музички тренуци еф-мол и цис-мол</i> – Турина: <i>Минијатуре</i> – Северак: <i>На одмору</i> – Черепњин: <i>Багателе</i> – Гречанинов: <i>Пастели оп. 3, I свеска</i> – Глинка: <i>Тарантела</i> – Ибер: <i>Истуар</i>, избор – Казела: <i>11 дечјих комада</i>, избор – Галупи: <i>Сонате</i>, избор – Чимароза: <i>Сонате</i>, избор – J. К. Бах: <i>Сонате</i> – Регер: <i>10 малих комада оп. 44</i>
--	--

		- Хачатуријан: <i>Дечји албум</i>, избор - Чајковски: <i>Годишња доба</i>, избор лакших - Бородин: <i>Мала свита</i> - Дворжак: <i>Силуете оп. 8</i> - Дворжак: <i>Валцери оп. 54</i>, избор - Збирка клавирских композиција од XI века до данас: I, II и III свеска (редакција Ружице Ранковић), избор - Музика преткласичара, Музика класичара, Музика за клавир, (редакција Вере Богдановић), избор 100 година музике за клавир: I, II, III и IV свеска (редакција Миланке Мишевић), избор - Лутке у клавирској музици XX века (редакција Миланке Мишевић), избор - И друге композиције одговарајуће тежине Композиције за свирање четвороручно - Шуберт: <i>Оригинале четвороручне композиције</i> - Шуман: <i>Оп. 66</i> - Стравински: <i>Три лака комада</i> - Моцарт: <i>Оригинале четвороручне композиције</i> - Бетовен: <i>Пет лаких комада за четири руке</i> - Равел: <i>Моја мајка гуска</i> - Респики: <i>Шест малих комада</i> - Казела: <i>Пуцацетио</i> - Сметана: <i>Рондо за два клавира</i> – осморучно (избор) - И друге композиције одговарајуће тежине
Обавезни минимум програма: - шест дурских и шест молских лествица и акорди по програму; - десет композиција по слободном избору, од чега обавезно пет виртуозног карактера (етиде и композиције виртуозних захтева); - две полифоне композиције; - два прва става из различитих соната - једна композиција домаћег аутора.		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Смотра (на крају првог полугодишта): - једна лествица по слободном избору из програма предвиђеног за овај разред - једна виртуозна етида Програм се изводи напамет. Испитни програм (на крају школске године): - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Први став сонате; - Једна композиција по слободном избору. Програм се изводи напамет.		

Кључни појмови садржаја: хармонизација, импровизација, каденца.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КЛАВИР

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. Потребно је водити рачуна о економичности покрета приликом свирања, како би се спречиле било какве физичке повреде изазване свирањем, и радити на флексибилности извођачког апарата.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености, развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример, композицију.

Припрема за час је специфична јер како је настава клавира индивидуална, тако је и припрема прилагођена сваком ученику појединачно. Индивидуални облик наставе пружа и могућност да час пође и сасвим другим путем од планираног, али наставник у планирању мора да води рачуна о предзнању ученика да би био сигуран да ученик може да прати и савлада постављене задатке. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским,

ритмичким, хармонским и контрапунктским појединоствима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет, а не само као предавача са друге стране катедре.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...), како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Наставник има могућност да по слободном избору одабере и композиције које нису наведене у програму, водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми који могу проузроковати и физичке повреде.

Већ у другом циклусу, у складу са способностима ученика и стеченим музичким и техничким вештинама корисно је наставу обогатити камерном музиком. Свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничке музичке идеје и прилагођавање свог извођачког хабитуса. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у којем ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању.

Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању и схвата музичку колегијалност без обзира на звање (ученик, професор).

Наставник и родитељи морају бити главна карика у развоју личности ученика. Наставник ће обазривим, интроспективно-аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција или амбиција родитеља. Такмичења могу бити један од показатеља достигнућа ученика, али треба бити обазрив у избору такмичења и односу очекивања и реалног стања ученика.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа, као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу, које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Ученицима треба помоћи у стварању радних навика и развијати им свест о неопходности свакодневног вежбања. Значајно је, такође, подстицати их за самостално музичко изражавање и пратити развој њиховог музичког укуса, вешто утицати на њега и развијати критички однос пун поштовања према различитостима.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика, у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Уколико је ученик на почетку године упознат са критеријумима оцењивања мања је вероватноћа да ће доћи до неспоразума или нејасног вредновања његовог залагања. Треба константно подстицати ученике на даље напредовање, али му и предочавати музичке тенденције и врхунска достигнућа.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима,

такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотре употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описе својим речима карактеристике хармонике и начин добијања тона; - правилно седи и држи инструмент; - правилно поставља руке на обе клавијатуре; - правилно води и мења мех; - примени основне елементе нотне писмености, чита виолински и бас кључ; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, акценте, понављање; - примени означену артикулацију и обликује фразу; - употреби регистре у циљу промене боје и висине тона; - самостално свира соло кратке композиције напамет; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Седиње и држање инструмента. Поставка леве и десне руке. Мех. Вилолински и бас кључ. Основне ознаке. Артикулација. Регистри. Музичка меморија. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу. Скале и трозвучи: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Еф-дур (паралелно у четвртинама, трозвук – мало разлагање и симултано) ЛИТЕРАТУРА: З. Ракић: <i>Хармоника за 1. разред основне музичке школе</i> (уџбеник); З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; В. В. Терзић: <i>Школа за хармонику</i>, 1. свеска; А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 1. свеска; Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 1. свеска; М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 1. свеска;
Обавезни минимум програма: - Це-дур, Ге-дур, лествице (паралелно у четвртинама, трозвук – мало разлагање и симултано); - тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); - осам комада, песмица;		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године.		
Смотра: - Једна лествица; - Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); - Две композиције, по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: хармоника, тон, музичка фраза, нотне вредности, јавни наступи.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- одсвира мотив и реченицу уз јасно диференцирање мелодије од пратње; - свира шеснаестине, пунктиране осмине и триоле; - примени основне елементе динамичког нијансирања; - свира хармонске интервале и легато помоћу заједничког тона; - уједначи технику леве и десне руке; - свира у тактовима 4/8, 2/2, 3/2, 4/2; - примени ознаке за темпо: алегро, андантино, адаџо, ленто; - изводи једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре, као увод у полифонију; - примени акцентирање тона мехом; - користи све регистре који су на располагању; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Мотив и реченица. Шеснаестина, пунктирана осмина и триоле. Динамичко нијансирање – пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо. Легато и интервали. Техника леве и десне руке. Врсте такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2. Нове ознаке за темпо. Мелодијска кретања. Акцентирање мехом. Регистри. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу. Скале и трозвучи: Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом (дурске паралелно у четвртинама и осминама; трозвук, мало разлагање и симултано; молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано) ЛИТЕРАТУРА – З. Ракић: <i>Хармоника за 2. разред основне музичке школе</i> (учбеник); – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В. Терзић: <i>Школа за хармонику</i>, 2. свеска; – А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 2. свеска; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 1. свеска; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 1. свеска
Обавезни минимум програма: – лествице и трозвучи по програму; – петнаест техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); – шест композиција различитих епоха и садржаја; Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године; Смотра: 1. Једна лествица; 2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3. Једна полифона композиција; 4. Једна композиција, по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: тон, нотне вредности, такт, техника, регистри, јавни наступи.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- испољи техничку спретност леве и десне руке; - свира хармонске интервале са подметањем и пребацавањем прстију десне руке; - примени репетицију тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда; - примени украсе; - примени динамичко нијансирање; - примени регистре у односу на стил и карактер композиције; - примени знања из музичких облика при тумачењу нотног текста; - меморише музички текст; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника леве и десне руке. Свирање подметањем и пребацавањем прстију. Репетиција тона. Украси: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер. Динамичко нијансирање. Регистри. Музички облици. Музичка меморија. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу. Скале и трозвици Дурске и молске скале до три предзнака, паралелно, у четвртинама, осминама и шеснестинама, трозву – мало разлагање и симултано ЛИТЕРАТУРА 3. Ракић: <i>Хармоника за 3. разред основне музичке школе</i> (учбеник); 3. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; 3. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; В. В. Терзић: <i>Школа за хармонику</i>, 3. свеска; 3. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред – 1. и 2. свеска; А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 2. свеска; Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска; М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска
Обавезни минимум програма: - лествице по програму; - десет техничких вежби – етида; - пет композиција различитих епоха и садржаја; Јавни наступи: - обавезна два јавна наступа током школске године. Смотра (на крају првог полугодишта): - две композиције по слободном избору; Испит: - Једна лествица; - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Једна композиција по слободном избору;		

Кључни појмови садржаја: музички облици, меморија, техника, артикулација, динамика, јавни наступи

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- испољи техничку спретност десне и леве руке при свирању композиције са елементима полифоније; - примени различите прстореде при свирању интервала и акорада; - користи различите регистре у зависности од стила и карактера композиције; - свира једноставније композиције цикличног облика, сонатине, свите; - примени украсе, двоструки предудар, групето и трилер; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Техника десне и леве руке. Прстореди. Регистри. Украси. Скокови на обе клавијатуре. Музички облици. Јавни наступи. Скале и трозвице Дурске и молске скале до четири предзнака, кроз две октаве, у паралелном и супротном кретању, у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске скале кроз две октаве, у паралелном кретању, у четвртинама, осминама и шеснаестинама. Дурски и молски трозвучи четворогласно, у малом разлагању и симултано. Свирање октава симултано и разложено. ЛИТЕРАТУРА 3. Ракић: <i>Хармоника за 4. разред основне музичке школе</i> (уџбеник); 3. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; 3. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; В. В. Терзић: <i>Избор етида и композиција</i>, 1. свеска; 3. Вукобављевић: <i>Избор композиција за хармонику</i> за 3. и 4. разред – 1. и 2. свеска; А. Факин: <i>Школа за хармонику</i>, 3. свеска; Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска; М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 2. свеска;
Обавезни минимум програма; - лествице по програму; - осам техничких вежби-етида; - четири композиције различитих епоха и садржаја; - једна циклична композиција;		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године;		
Смотра (на крају првог полугодишта): две композиције по слободном избору Испит: - Једна лествица; - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера;		

Кључни појмови садржаја: техника, артикулација, динамика, регистри, јавни наступи

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- примени знања из музичких облика у делима са елементима полифоније; - свира композиције цикличног карактера: тема са варијацијама, свита, сонатина, сонатни облик; - примени ознаке за динамику и темпо; - испољи техничку спретност десне и леве руке; - користи различите регистре у зависности од стила и карактера композиције; - самостално решава лакше проблеме у примени прстореда; - самостално решава извођење појединих врста артикулације и писања ознака за мех; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музички облици. Цикличне композиције. Ознаке и за динамику и темпо. Техника десне и леве руке. Регистри. Прстореда. Артикулација и мех. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до пет предзнака, кроз две октаве, у паралелном и супротном кретању. Дурски и молски трозвучи у великом разлагању и симултано. Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено. ЛИТЕРАТУРА – 3. Ракић: <i>Хармоника за 5. разред основне музичке школе</i> (уџбеник); – 3. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – 3. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В. Терзић: <i>Избор етида и композиција, 1. и 2. свеска</i>; – 3. Вукосављевић: <i>Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред</i> – 1. и 2. свеска; – 3. Ракић: <i>Хармоника-албум за младе</i>; – А. Факин: <i>Марљиви хармоникаш</i>; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику, 3. свеска</i>; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику, 3. свеска</i>;
Обавезни минимум програма - лествице по програму - осам етида - четири композиције различитих епоха и садржаја - једна циклична композиција		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године.		
Смотра (на крају првог полугодишта): етида и композиција по слободном избору Испит: - Једна лествица - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Једна циклична композиција;		

Кључни појмови садржаја: техника, артикулација, динамика, прстореда, јавни наступи

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Циљ	Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- примени основне карактеристике музичких стилова кроз одговарајућу литературу; - повеже техничке и музичке елементе у интерпретацији композиције; - користи регистре без претходне припреме и усаврши транспонованье регистрима; - примени артикулацију и динамику у зависности од стила и карактера композиције; - чита са листа лакше комаде и етиде; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Музички стилови – основне карактеристике. Технички и музички елементи Регистри. Артикулација и динамика. Читање са листа. Јавни наступи. Понашање на јавном наступу. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до шест предзнака, кроз две октаве, у паралелном и супротном кретању. Дурски и молски трозвучи у малом, великом разлагању и симултано. Доминантни и умањени септакорди у малом, великом разлагању и симултано, кроз две октаве, у паралелном кретању. Октаве симултано и разложено Хроматска скала у паралелном кретању. ЛИТЕРАТУРА – З. Ракић: <i>Хармоника за 6. разред основне музичке школе</i> (уџбеник); – З. Ракић: <i>Хрестоматија за хармонику</i>; – З. Ракић: <i>Композиције за хармонику</i>; – В. В. Терзић: <i>Избор етида и композиција</i>, 2. и 3. свеска; – З. Вукосављевић: <i>Избор композиција за хармонику</i> за 5. и 6. Разред – 1. и 2. свеска; – З. Ракић: <i>Хармоника – албум за младе</i>; – А. Факин: <i>Марљиви хармоникаш</i>; – Л. Међери: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 3. свеска; – М. Барачков: <i>Избор композиција за хармонику</i>, 3. свеска;
Обавезни минимум програма: – лествице по програму; – шест етида; – четири композиције различитих епоха и садржаја; – једна циклична композиција; Јавни наступи: – обавезна два јавна наступа током школске године; Смотра (на крају првог полугодишта): етида и композиција по слободном избору: Испит: 1. Једна лествица; 2. Једна етида; 3. Једна полифона композиција; 4. Једна циклична композиција; 5. Једна композиција виртуозног карактера;		

Кључни појмови садржаја: стилови, техника, артикулација, динамика, јавни наступи

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ХАРМОНИКА

I УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем на инструменту активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени музички садржаји остављају простор и за избор других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство концертима и групно свирање. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулацију комуникацијских вештина у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и правилно користе извођачки апарат. Неопходност неговања и одржавања коштано-мишићног и слушног апарата треба да буде стандард.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична, с обзиром на то да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмерава и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предности индивидуалне наставе треба максимално искористити у раду са ученицима. Имајући у виду психо-физичке и музичке способности, као и сазнајне капацитете сваког ученика, његово породично окружење и све остале чиниоце у образовно васпитном процесу, сваком ученику понаособ треба прилагодити програмске захтеве и приступ настави и учењу. Све захтеве треба остваривати кроз мањи или већи број једноставнијих, па сложенијих примера, у зависности од могућности ученика.

Техничку поставку треба развијати кроз техничке елементе лествица и акорада, етида, вежби. Рад на техници меха треба прилагодити одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Кроз композиције старих мајстора ученика треба упознати са стилем и припремити за полифонију. Разни комади и цикличне форме су важни за развој музичког размишљања, фразирања и концентрације код ученика. Регистре треба правилно употребити у односу на музичке и техничке захтеве. Стално треба радити на квалитету тона, ритмичко-метричкој стабилности, меморији, динамици, агогици.

Ученицима треба помоћи у планирању вежбања, уз развијање одговорног односа према начину рада и поштовању процедура у стицању техничких вештина. Учити их истрајности и упорности развијати осетљивост и сензибилност у интерпретацији музичких дела.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика, у складу са

његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ – ФЛАУТА, ОБОА, КЛАРИНЕТ, ФАГОТ, ХОРНА, ТРУБА, ТРОМБОН

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описује својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; - дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; - контролише положај тела присвирају; - правилно поставља и држи инструмент; - производи самостално тон; - самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; - правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - покаже позитиван однос према заједничком свирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са флаутом, њеним карактеристикама и начином одржавања. Основно нотно описмењавање – упознавање са нотним вредностима и паузама. Основе технике дисања: удисај и издисај уз подршку трбушних мишића (дијафрагме), без инструмента и са њим. Поставка усана (амбажура) на глави флауте. Емитовање (добијање) тона у првој октави (количина, брзина и правац ваздуха). Улога језика – атак. Правилно држање инструмента: држање тела; поставка леве руке – стабилан ослонац на кажипрст; поставка десне руке – стабилан ослонац на палац и мали прст. Овладавање грифовима прве октаве. Основне артикулације: портато и легато. Музичка меморија – неговање и развијање. Издржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега. Камерно музицирање са наставником (дуо). Вежбе за развој покретљивости прстију тј. технике. Увођење у начине самосталног рада код куће. Музички бонтон. Скале и трозвучи Упознавање са тоналитетима и њиховим трозвучцима у оквиру савладаног тонског опсега у целим нотама, половинама и лаганим четвртинама (Ге и Еф-дур). ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту – М. Рикије: <i>Мени не мањка даха</i> – Т. Ваи: <i>Почетна књига за флауту</i> – Бантаи – Шипош: <i>АБЦ</i> – А. Кавчић Пуцитар: <i>Свирамо флауту</i> – М.Мојс: <i>Флаутиста почетник – 1-3</i> – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту за први разред – избор</i> – Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту – избор и друга литература сличног садржаја и тежине</i> Композиције уз клавирску пратњу Избор комада из збирке Хрестоматија 1: Руска народна песма: <i>Топ-Топ</i>, Кабалевски: <i>Мала полка</i>, Руска народна песма: <i>Препелица</i>; Ј.Хајдн: <i>Ариета</i>; Х. Персл: <i>Ригодон</i>; Чешка народна песма: <i>Анушка</i>; Пуцитар: <i>Лунина песма</i>; Е. Босвел: <i>Мало магаре</i>; Л. в. Бетовен: <i>Шкотска игра</i>; А. Гедике: <i>Игра</i> – друге композиције сличног садржаја и тежине
Обавезни минимум програма:		
- вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника - избор неколико једноставних комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи: обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре:		
- једна лествица напамет; - једна етида; - једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- опише својим речима карактеристике флауте и начин добијања тона; - дише уз подршку трбушних мишића, уз помоћ и контролу наставника; - правилно изводи вежбе за тон уз помоћ наставника; - производи самостално тон; - самостално поставља прсте леве и десне руке са ослањањем на усник, кажипрст леве и палац десне руке; - примењује основне елементе музичке писмености приликом свирања и читања нотног текста у виолинском кључу; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољава самопоуздање током јавног наступа; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - испољи позитиван однос према заједничком музицирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Правилно држање инструмента: - држање тела; - поставка леве руке – стабилан ослонац на кажипрст; - поставка десне руке – стабилан ослонац на палац и мали прст. Правилно дисање – контрола. Амбажура и њена контрола. Улога језика – атак. Овладавање грифовима прве и друге октаве. Основне артикулације: стакато и легато. Основни елементи музичке писмености. Основне ознаке темпа. Музичка меморија – неговање и развијање. Тонски опсег: од де¹ до де³. Изддржавање тонова у оквиру савладаног тонског опсега. Техничке вежбе за развој покретљивости прстију. Самостално вежбање – начини и процедуре. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске лествице до два предзнака, са тоничним квинтакордима, кроз две октаве. Лествице у оквиру савладаног тонског опсега. ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту М. Мојс: <i>Флаутиста почетник</i>, 3-7 вежбе Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор - Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор Г. Гариболди: <i>Етиде</i> – избор и друга литература сличног садржаја и тежине Композиције уз клавирску пратњу - Композиције из збирке <i>Хрестоматија 1</i>: В. А. Моцарт: <i>Мајска песма, Песма пастира</i> Н. Бакланова: <i>Хоровод</i> Е. Перишон : <i>Рано јутро</i> - Хамилтон: <i>Песма дуги</i> Ј. Брамс: <i>Успаванка</i> К. В. Глук: <i>Плес духова</i> В. А. Моцарт: <i>Арија Папагена</i> Е. Кронке: <i>Моменто ђокозо</i> Е. Храдецки: <i>Сунчани реге</i> М. Кесик: <i>Пипова звона</i>
Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту почетника; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотре: - једна лествица напамет; - једна етида; - једна композиција по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; - кратко опише технику дисања коју користи при свирању; - користи проширен тонски опсег инструмента; - контролише позицију тела приликом свирања; - изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; - самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - самостално вежба код куће - радо свира у камерном саставу. - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Континуирана контрола исправно постављеног дисања. Контрола амбажуре. Тонски опсег: од ce^1 до ge^3. Грифови прве, друге и дела треће октаве. Атак: координација прста и језика. Основне динамичке разлике (<i>f</i>, <i>p</i>). Музичка фраза – елементи и обликовање. Свирање композиција различитих садржаја уз клавирску пратњу. Музичка меморија – неговање и развијање. Заједничко свирање (наставник–ученик; ученик–ученик). Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске лествице до три предзнака, са тоничним квинтакордима у обртајима. Лествице у оквиру савладаног тонског опсега. ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту М. Мојс: <i>Флаутиста почетник</i>, 7-10 Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор - Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор Г. Гариболди: <i>Етиде</i> – избор и друга литература сличног садржаја и тежине Композиције уз клавирску пратњу - Избор композиција из збирке <i>Хрестоматија 1</i> В. Поп: <i>Срећни дом</i> В. Поп: <i>Шумско цвеће</i> - Чичков: <i>Скерцо</i>; <i>Скерцино</i> - Госек: <i>Гавота</i> Е. Храдечки: <i>Сунчани реге</i> С. Џоплин: <i>Забављач</i> - Гедике: <i>Игра</i> Р. Л. Каин: <i>Прелудијум и игра</i> Г. Ф. Телеман: <i>Менует II из Свите у а – молу</i> Ј. Л. Дусек: <i>Менует</i> П. Николић: <i>Андантино</i> и други комади сличног садржаја и тежине.
Обавезни минимум програма – вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине, прилагођени узрасту; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм		
- једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама; - две етиде различитог карактера; - једна композиција уз пратњу клавира по слободном избору		

Кључни појмови садржаја: тон, динамика, темпо, дисање, поставка инструмента, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно поставља и држи инструмент; - контролише позицију тела приликом свирања; - правилно дише уз подршку трбушних мишића (дијафрагма), уз мању помоћ наставника; - изводи правилно вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; - користи проширен тонски опсег инструмента; - примењује различите артикулације и вбрато; - примењује основне ознаке за темпо и динамику; - учествује на јавним наступима; - самостално вежба код куће; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре. Интонација, слушање и штимовање инструмента. Тонске вежбе. Поставка вбрата. Уједначеност квалитета тона у свим регистрима инструмента. Овладавање грифовима прве, друге и дела треће октаве. Динамичко нијансирање (<i>f</i>, <i>mf</i>, <i>mp</i>, <i>p</i>). Основни украси (трилер, предудар, пралтрилер, мордент). Музичка меморија – неговање и развијање. Заједничко свирање (наставник–ученик; ученик–ученик). Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до четири предзнака, са тоничним квинтакордима и обртајима, у оквиру савладаног тонског опсега, у различитим артикулацијама, у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет. Дупле терце и терце у покрету. Скале свирати развијено. ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту – М. Мојс: <i>Флаутиста почетник</i>, од 10 и даље – М. Мојс: <i>24 мале етиде</i> – М. Мојс: <i>Тонске вежбе</i> – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор – Тафанел – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i> – избор – В. Поп: <i>30 лаких етида за флауту оп.320</i> – Г.Гариболди: <i>Мињон етиде оп. 131</i> – избор и друга литература сличног садржаја и тежине Композиције уз клавирску пратњу – В. Поп: <i>Арабела</i> – Г. Тихомиров: <i>Мала корачница</i> – В. Поп: <i>Шпанска игра</i> – В. А. Моцарт: <i>Арија Тамина из опере Чаробна фрула</i> – М. П. Мусоргски: <i>Гопак</i> – Л. Вајнер: <i>Игра лисице</i> – Вебер: <i>Дудова колиба</i> – К. Дебиси: <i>Мали црнац</i> и други комади сличног садржаја и тежине.
Обавезни минимум програма:		
- техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; - избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм:		
1. једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и лаганим шеснаестинама		
2. две етиде различитог карактера;		
3. једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, вбрато, динамика, темпо, дисање, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- користи проширен тонски опсег инструмента; - користи вибрато; - препозна и изводи хроматику; - користи дупли језик у свирању; - изводи правилно тонске вежбе за развој и обликовање тона, уз помоћ наставника; - примењује основне ознаке за темпо и динамику; - самостално се штимује уз контролу наставника; - учествује на јавним наступима; - испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре. Тонске вежбе М. Мојса. Ширење тонског опсега. Тонски опсег: од ce^1 до ha^3. Поставка дуплог језика. Артикулације: (стакато, портато, тенуто и легато). Разумевање нових агогичких ознака. Читање с листа. Динамичко нијансирање (<i>ff, f, mf, mp, p, pp</i>) Интонација, слушање и штимовање инструмента. Цикличне композиције. Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске и молске лествице до пет предзнака, са тоничним квинтакордима и обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве, у осминама и лаганим шеснаестинама. Вежбе за развој покретљивости прстију тј. технике ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту - М.Мојс: <i>Тонске вежбе</i> - М.Мојс: <i>25 мелодијских етида</i> Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор - Тафanel – Гобер: <i>Комплетна метода за флауту</i>, избор Г. Гариболди: <i>20 малих етида</i>, оп.132 и друга литература сличног садржаја и тежине Композиције уз клавирску пратњу В. Поп: <i>Шпанска серенада</i> В. Поп: <i>Песма без речи</i> В. Поп: <i>Шведска идила</i> М. Пот: <i>Сичилиана</i> Р. Вебер: <i>Цигански капричо</i> П. Пруст: <i>Прелудијум и игра</i> Е. Келер: <i>Пјероова игра</i> Е. Келер: <i>Мазурка</i> М. Јеличанин: <i>Ноктурно и Скерцо</i> и други комади сличног садржаја и тежине. Сонате Г. Ф. Телеман: <i>Соната у Еф-дуру</i> Р. Валентајн: <i>12 соната</i> – избор и друге сонате сличног садржаја и тежине.
Обавезни минимум програма – техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм:		
- једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима, у осминама и шеснаестинама; - две етиде различитог карактера; - једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, вибрато, дупли језик, интонација, динамика, темпо, дисање, циклични облици, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ФЛАУТА
Циљ	Циљ учења предмета Флаута је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– користи цео тонски опсег инструмента; – изводи правилно тонске вежбе за развој и обликовање тона; – самостално се штимује уз контролу наставника; – користи дупли језик у свирању; – препознаје основне ознаке за темпо и динамику; – учествује на јавним наступима; – самостално вежба код куће; – испољи позитиван однос према уметничкој музици и заједничком музицирању; – посећује концерте и друге музичке манифестације; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола амбажуре. Тонске вежбе. Ширење тонског опсега: Тонски опсег: од ce^1 до ce^4. Уједначеност квалитета тона у свим регистрима. Усавршавање дуплог језика. Овладавање грифовима прве, друге и треће октаве. Атак (координација прста и језика). Артикулације: (стакато, портато, тенуто и легато). Динамичко нијансирање (<i>ff</i>, <i>f</i>, <i>mf</i>, <i>mp</i>, <i>p</i>, <i>pp</i>). Интонација, слушање и штимовање инструмента. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале (сви тоналитети) са тоничним квинтакордима и обртајима, доминантним и умањеним септакордима, у обртајима, у различитим артикулацијама, у обиму две октаве у шеснаестинама. ЛИТЕРАТУРА Школе и етиде за флауту – М. Мојс: <i>Тонске вежбе</i> – Љ. Димитријевић: <i>Школа за флауту</i> – избор – Г. Гариболди: <i>20 распеваних етида оп. 88</i> и друга литература сличног садржаја и тежине Композиције уз клавирску пратњу – В. Поп: <i>Руска циганска песма</i> – Берлиоз: <i>Арија и игра</i> – Ф. Госек: <i>Тамбурин</i> – Г. Форте: <i>Сичилијана</i> – Е. Келер: <i>Романса</i> – Е. Келер: <i>Шпански валцер</i> – Р. Хофман: <i>Скерцо</i> – Синисало: <i>Три минјатуре</i> – К. В. Глук: <i>Мелодија из опере „Орфеј и Еуридика“</i> и други комади сличног садржаја и тежине. Сонате и свите – Б. Марчело: <i>Соната Бе-дур или де-мол</i> – Г. Ф. Телеман: <i>Соната Еф-дур</i> – Г. Ф. Хендл: <i>Соната Еф-дур или ге-мол</i> – Ј. С. Бах: Избор ставова из <i>Свите бр. 2, у ха – молу</i> и друге композиције сличног садржаја и тежине.
Обавезни минимум програма – техничке вежбе, етиде, комади сличног садржаја и тежине; избор неколико комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм:		
1. једна дурска и једна молска лествица напамет са тоничним квинтакордима и доминантним и умањеним септакордима, у осминама и шеснаестинама; 2. две етиде различитог карактера; 3. једна композиција уз пратњу клавира, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, вибрато, дупли језик, интонација, динамика, темпо, дисање, циклични облици, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- описе својим речима карактеристике обое и начин добијања тона; - описе својим речима правилно узимање даха и регулисање његове потрошње; - правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; - правилно склапа и расклапа инструмент; - правилно стоји и држи инструмент; - самостално одржава (чисти) инструмент и писак - изводи стакато и легато; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике и делови инструмента. Правилно узимање даха и регулисање његове потрошње. Формирање правилне амбажуре. Добијање тона на писку. Склапање и расклапање инструмента. Правилно држање инструмента: став тела, положај главе, руку и прстију. Одржавање инструмента. Тонске вежбе (издржани тонови у опсегу од ce^1 до ge^2). Артикулација – стакато, легато. Елементи музичке писмености (целе ноте, половине и четвртине). Скале и трозвучи Дурске скале до једног предзнака у лаганим четвртинама. ЛИТЕРАТУРА - Пушечников – <i>Азбука за обоу</i> - Комади уз клавирску пратњу: - В.А – Моцарт – <i>Алегretto</i> Ф. Шуберт – <i>Валцер</i> - Пушечников – Креин – <i>Мали валцер</i> и комади сличне тежине
Обавезни минимум програма		
Две лествице, 10 етида, један комад уз клавирску пратњу		
Јавни наступи: један обавезан наступ у току школске године		
Програм смотри:		
- Једна лествица, једна етида - Један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- правилно држи амбажуру - правилно узима дах - правилно држи инструмент - самостално изводи тонске и техничке вежбе - примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање у свирању - правилно изводи ритмичке фигуре у задатом нотном тексту - правилно изводи стакато - самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира - комуницира са корепетитором кроз музику - учествује на јавним наступима у школи и ван ње - испољи самопоуздање у току јавног наступа - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Јачање амбажуре у обиму од малог бе до a^2. Правилно дисање. Стакато, легато. Пунктирани ритам, синкопа. Основне ознаке за темпо. Музичка фраза. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске скале до два предзнака, молске скале до једног предзнака са тоничним трозвучком, мало разлагање. Етиде Пушечников – <i>Азбука за обоу</i> или етиде сличне тежине Комади - Комади уз клавирску пратњу: В. А. Моцарт – <i>Мајска песма</i>, <i>Валцер</i> Ј. Хајдн – <i>Менует</i> П. И. Чајковски – <i>Стара француска песма</i> и други комади сличне тежине

Обавезни минимум програма
Три дурске лествице и једна молска, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу
Јавни наступи
Два обавезна наступа у току школске године
Програм смотри
– Једна дурска и једна молска лествица,
– једна етида,
– комад уз клавирску пратњу, напамет

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- самостално се штимује према клавиру; - правилно узима дах; - правилно обликује тон у различитим динамичким нијансама; - правилно изводи шеснаестине и триоле; - самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Штимовање. Правилно узимање даха. Узимање даха дубоко, средње и кратко – примена. Тонски опсег од малог бе до це³. Тонске вежбе (издржани тонови). Обликовање тона у различитим динамичким нијансама. Триоле, шеснаестине. Украсни тонови – предудар, мордент. Музичка фраза. Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске скале до три предзнака, молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, мало разлагање у осминама. Етиде Пушечников: <i>II књига</i> или етиде сличне тежине Комади – Ж.Ф.Рамо–<i>Менует</i> – Фишер–<i>Менует</i> и <i>Ригодон</i> и други комади сличне тежине

Обавезни минимум програма
Четири дурске и две молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу
Јавни наступи
Два обавезна јавна наступа у току године
Програм смотри
– Једна дурска, једна молска лествица,
– једна етида,
– комад уз клавирску пратњу напамет

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- правилно узима дах; - свира лествице у различитим артикулацијама. - свира лепим тоном у свим динамичким нијансама; - правилно изведе украсне тонове, предудар, мордент групето и трилер; - савлада са лакоћом нотни текст; - самостално се штимује према клавиру; - свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од малог бе до де³. Осмински тактови. Култура тона у свим динамичким нијансама – постављање и неговање. Усавршавање дисања. Украсни тонови – предудар, мордент, групето и трилер. Музичка фраза. Скале и трозвучи Дурске скале до четири, молске до три предзнака са разложеним трозвуком у лаганим шеснаестинама, велико разлагање. Хроматска скала од малог бе до де³ у лаганим осминама. Етиде Пушечников: <i>II књига</i> или етиде сличне тежине Комади - Комади уз клавирску пратњу - Корели–Барбироли <i>Концерт Еф-дур</i>, 3. и 4. став - Е.Григ – <i>Норвешки плес</i> Једноставачне композиције барокних композитора (Бах, Перголези) или комади сличне тежине.
Обавезни минимум програма		
Пет дурских и три молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи: два обавезна јавна наступа		
Испитни програм		
- Једна дурска, једна молска скала, - две етиде различитог карактера, - комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изводи са лакоћом све тонове на инструменту; - свира лествице у различитим артикулацијама. - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - свира интонативно чисто; - са лакоћом чита нотни текст; - самостално се штимује; - свира напамет композиције, соло и уз клавирску пратњу; - прати музичку фразу и њен ток; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од малог бе до ес³. Интонација – вежбе. Рад на звучности инструмента. Синхронизовање прстију, усана и језика у свим регистрима и артикулацијама. Музичка фраза. Свирање дуа, трија. Скале и трозвучи Дурске скале до пет, молске до четири предзнака, са разложеним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима, велико разлагање у шеснаестинама, терце у осминама. Хроматска скала од малог бе до ес³ у лаганим шеснаестинама. Етиде Т. Ниман <i>II</i> или етиде сличне тежине Комади Г. Ф. Хендл – <i>Арија и Рондо</i> - Марпург – <i>Менует</i> - Перголези – <i>Сичилијана</i>

слушања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.		
Обавезни минимум програма		
Шест дурских лествица и четири молске лествице, 10 етида, два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи		
Два обавезна јавна наступа		
Испитни програм		
– Једна дурска лествица, једна молска лествица, – две етиде различитог карактера, – композиција уз клавирску пратњу, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ОБОА
Циљ	Циљ учења предмета Обоа је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– самостално се штимује и коригује интонацију; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; – изводи вибрато; – прати ток музичке фразе; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на звучности инструмента. Вежбе за вибрато. Рад на постизању сигурне технике свирањем лествица, акорада и интервала. Усавршавање технике језика. Оспособљавање за самостално кориговање интонације. Развијање осећаја за веће музичке фразе. Тонски опсег од малог бе до е ³ . Свирање дуа, трија. Скале и трозвучи Све дурске и молске скале са разложеним тоничним трозвуком, доминантним и умањеним септакордима у шеснаестинама. Хроматска скала од мало бе до е ³ у шеснаестинама Етиде Х.Брод I или етиде сличне тежине Комади – Корели – Барбири – <i>Концерт Еф-дур V став</i> – Г. Ф.Хендл – <i>Концерт ге-мол I, II став, Концерт Бе-дур</i> – Клерис – <i>Фантазија</i> – Пјерне – <i>Комад и друге композиције сличне тежине</i>
Обавезни минимум програма		
– Осам дурских и шест молских лествица, – 10 етида, – два комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи		
Два обавезна јавна наступа у току године		
Програм испита (свира се напамет)		
– једна дурска, једна молска лествица, – две етиде различитог карактера, – једна композиција уз клавирску пратњу, напамет		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- олише својим речима карактеристике кларинета и начин добијања тона; - правилно стоји и држи кларинет; - држи правилно амбажуру и обе руке, правилно дише; - изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - изводи правилно техничке вежбе за квалитет тона, стакато, интонацију и покретљивост, уз помоћ наставника; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера, уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Поставка правилног дисања и вежбе дисања. Начин добијања тона. Поставка леве и десне руке. Поставка амбажуре. Техника десне руке: - правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; - правилно постављање палца за ослањање инструмента; - правилно позиционирање шаке. Техника леве руке: - правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; - правилно позиционирање шаке. Стакато техника: правилно ударање врхом језика у трску. Вежбе за развој моторике прстију леве руке. Скале и трозвучи: Це, Ге, Де, Бе и Еф-дур, а, е, де, ха и ге мол у две октаве. ЛИТЕРАТУРА - Бруно Брун: <i>Школа за кларинет број 1</i> - Радивој Лазић: <i>Учим кларинет број 1</i> и остала литература сличне тежине, по избору наставника
Обавезни минимум програма		
- дурске и молске скале до једног предзнака 20 етида 2 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи		
Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм смотри		
- Једна скала са тоничним трозвуком 1 етида - Један комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: амбажура, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно стоји и држи инструмент; - свира уједначено малу, прву и другу октаву; - свира технике легато и стакато; - примени основне елементе нотне писмености и теорије у свирању; - чита нотни текст у виолинском кључу; - чита динамичке и ознаке за темпо; - свира вежбе за побољшање технике тона и моторике прстију; - свира у опсегу од малог е до це³; - свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске и техничке вежбе за унапређивање целокупног извођачког апарата (тон, амбажура, техника прстију и језика). Синхронизација језика и прстију. Рад на побољшању интерпретације. Музички бонтон. Скале и трозвучи: Дурске и молске скале до три предзнака кроз две октаве – стакато и легато ЛИТЕРАТУРА Етиде – Бруно Брун: <i>Школа за кларинет број 1, 2</i> – Радивој Лазић: <i>Учим кларинет број 1, 2</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима. Комади Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма - дурске и молске скале до 3 предзнака са тоничним трозвуком кроз две октаве 25 етида 2 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Смотра на крају године - Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком 2 етиде - Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - свира у распону од малог е до е³; - свира различите типове артикулација; - исправи интонацију у току свирања уз помоћ наставника; - повеже стечено знање из основа муз. писмености са техничким процедурама на инструменту; - прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - препознаје агогику; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност и емоционални утицај; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - примењује основне принципе правилног вежбања у самосталном раду.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика. Изддржавање тонова. Контрола дисања, амбажуре. Развијање слуха за самостално штимовање. Музички бонтон. Скале и трозвучи: Кроз две октаве : Це, Еф, Ге, Бе, Де, А и Ес-дур, а, е, де, ха, ге, це и фис-мол Кроз три октаве: е-мол Све скале свирати у стакато и легато артикулацији ЛИТЕРАТУРА - Бруно Брун : <i>Школа за кларинет број 1, 2, 3</i> - Радивој Лазић: <i>Учим кларинет број 1, 2, 3</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине.
Обавезни минимум програма - Дурске и молске скале кроз две и три октаве са тоничним трозвуком 30 етида - Два комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Испитни програм - Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком 2 етиде - Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - свира у опсегу од малог е до еф³; - свира у комбинованим артикулацијама (стакато и легато); - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - следи правилну примену процедура које се примењују у стицању целокупне технике свирања; - комуницира са корепетитором кроз музику; - изражајно свира; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, и емоционални утицај; - самостално и свакодневно вежба поштујући процедуру; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацију прстију и језика. Издржавање тонова. Изједначавање регистара кроз тонске вежбе. Стварање менталне и физичке кондиције Заједничко свирање (камерна, оркестар). Музички бонтон. Скале и трозвучи: Дурске и молске скале до четири предзнака. Скале кроз две октаве: Це, Ге, Де, Бе, А, Ес, Ас дур; а, де, ге, ха, це, фис, цис-мол.. Скале кроз три октаве: Е, Еф дур, е и еф-мол Све скале се свирају у стакато и легато артикулацији. Хроматска скала. ЛИТЕРАТУРА – Бруно Брун: <i>Школа за кларинет број 2, 3</i> – Радивој Лазић: <i>Учим кларинет број 3, 4</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине
Обавезни минимум програма - Дурске и молске скале до 4 предзнака 35 етида 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм - Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком 2 етиде различитог карактера - Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - самостално коригује интонацију у току свирања; - истражује начине добијања што квалитетнијег и чистијег тона на кларинету; - комуницира са корепетитором кроз музику; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на добијању што квалитетнијег изговора код стакато технике. Вежбе за побољшање моторичких способности и синхронизацији прстију и језика. Тонске вежбе и рад на што квалитетнијој боји тона и интонацији у свим регистрима. Рад на микродинамици. Свирање соло и у ансамблу. Скале и трозвучи: Дурске и молске скале до пет предзнака са доминантним и умањеним септакордима. Скале се свирају разложено и у разним комбинованим артикулацијама. Хроматска скала. ЛИТЕРАТУРА – Клозе: <i>Техничке вежбе</i> – Лефевр: <i>Техничке вежбе</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника, адекватне тежине
Обавезни минимум програма - Дурске и молске скале до пет предзнака са доминантним и умањеним септакордима 35 етида 3 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Испитни програм (изводи сенапамет) - Једна дурска, једна молска скала са тоничним и доминантним трозвучком 2 етиде различитог карактера - Комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Циљ	Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: – свира у опсегу од малог е до ге ³ ; – свира у комбинованим артикулацијама стаката и легата; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; – комуницира са корепетитором кроз музику; – испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; – критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај; – самостално уочава и решава музичке и техничке проблеме у вежбању; – користи технике меморисања текста; – контролише интонацију у току свирања; – свирањем у ансамблу примени принцип узајамног слушања; – покаже иницијативу у организацији заједничких проба; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – испољи самопоуздање у току јавног наступа; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Рад на постизању флексибилности амбажуре у свим регистрима. Меморисање текста. Обликовање што квалитетнијег тона, интонација и стакато. Самостално штимовање инструмента. Постизање контроле прстију и језика код свирања у брзом темпу. Свирање соло и у ансамблу. Музички бонтон. Скале и трозвучи: Све дурске и молске скале кроз две и три октаве са доминантним и умањеним септакордима. Скале, трозвуче, умањене и доминантне септакорде свирати разложено и у комбинованим артикулацијама. Хроматска скала. ЛИТЕРАТУРА – Клозе: <i>Техничке вежбе</i> – Лефевр: <i>Техничке вежбе</i> и остала одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима Комади по избору наставника адекватне тежине.
Обавезни минимум програма – Све дурске и молске скале са тоничним, доминантним и умањеним септакордима – 40 етида – 4 комада уз пратњу клавира		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Испитни програм (изводи се напамет) – Једна дурска и једна молска скала са тоничним, доминантним и умањеним септакордима разложено – 2 етиде различитог карактера – Комад уз прању клавира (изводи се напамет)		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описује својим речима карактеристике фагота; - представи историјат инструмента и исприча неку занимљивост везану за инструмент; - правилно држи инструмент; - описује својим речима вежбе дисања и шта се постиже сваком од тих вежбица; - правилно изводи косто доминално дисање и објасни шта је то; - самостално намести писак на есо цев и склапа инструмент; - правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; - објасни важност одржавања инструмента; - изводи стакато и легато; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у бас кључу; - самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Историјат, карактеристике, делови и могућности фагота. Вежбе дисања. Правилно склапање инструмента и стављање писка на есо цев. Поставка амбажуре. Свирање само на писку и само на есо цеви. Правилно држање фагота, правилна поставка леве и десне шаке и прстију. Одржавање инструмента. Врсте артикулација (стакато и легато). Тонске вежбе (издржавање тонова). Елементи музичке писмености (целе ноте, половине, четвртине и осмине). Тонски опсег: од великог ге до це¹. Скале и трозвуци Дурске и молске скале до једног предзнака са тоничним трозвуком (е-мол, а-мол, Еф-дур, Ге-дур). ЛИТЕРАТУРА Етиде – Јулијус Вајсенборн, <i>Етиде за почетнике</i>, прва свеска – Кристин Волф Јенсен: <i>Music and the bassoon</i> – Збирка етида за почетнике различитих руских аутора – Литература по избору наставника Комади – Мирко Исаески: <i>Млади фаготиста</i> – Композиције или транскрипције за фагот, по избору наставника
Обавезни минимум програма - Две лествице - до 15 етида - две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри Једна композиција уз пратњу клавира, напамет.		

Кључни појмови садржаја: амбажура, дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно узима дах; - правилно држи амбажуру; - правилно држи инструмент; - правилно користи метроном у техничким и тонским вежбама; - самостално изводи тонске и техничке вежбе; - примени основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; - правилно изводи сваку ритмичку фигуру у задатом нотном тексту; - правилно изводи стакато; - самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе. Стакато. Пунктирани ритам и синкопа. Динамика – пиано, форте. Основне ознаке за темпо. Опсег инструмента од малог ге до це¹. Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске и молске скале до два предзнака са тоничним трозвуком, разложеним тоничним трозвуком (мало разлагање), малим разлагањем. ЛИТЕРАТУРА Етиде – Јулијус Бајсенборн: <i>Етиде за почетнике</i> прва и друга свеска – Кристин Волф Јенсен: <i>Music and the bassoon</i> – Етиде за почетнике разних руских аутора – Петар Ристић: <i>Дневне вежбе за фагот</i> – Петар Ристић: <i>Практикум за фагот</i> Литература по избору наставника Комади – Мирко Исаески: <i>Млади фаготиста</i> – Збирка Дизнијевих дечијих песмица за фагот и клавир. – композиције или транскрипције за фагот, по избору наставника
Обавезни минимум програма - Две дурске и две молске лествице 15 етида - две композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм смотри - Једна композиција уз пратњу клавира, напамет - Једна дурска и једна молска лествица - Једна етида		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно користи метроном кроз тонске и техничке вежбе, као и у самосталном вежбању; - правилно изводи шеснаестине и триоле; - савлада са лакоћом нотни текст; - самостално се штимује на клавир и други инструмент; - изводи динамику на једном тону; - одреди тоналитет задате композиције; - интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; - самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонски опсег од малог е до е¹. Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону). Увод у триолски фразурунг. Ритмичке групе (шеснаестина). Свирање дуета Скале и трозвуци Дурске и молске скале до три предзнака са тоничним трозвуком, малим разлагањем, терцама. ЛИТЕРАТУРА Етиде – Јулиус Вајсенборн: <i>Етиде за фагот</i> први и други део – Кристин Волф Јенсен: <i>Music and bassoon</i>

- учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - комуницира са корепетитором кроз музику; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	- Оле Кристијан: <i>Дал, Дрилс</i> - Жорж Кључ: <i>Фаготске основ</i> Литература по избору наставника у складу са техничким могућностима ученика Комади - Мирко Исаески: <i>Млади фаготиста</i> Комади тежине: у складу са техничким могућностима ученика. Композиције или транскрипције по избору наставника.
Обавезни минимум програма - Три дурске и три молске лествице 15 етида - Три композиције по слободном избору	
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет	
Програм испита - Једна композиција уз пратњу клавира, напамет - Једна дурска и једна молска лествица - Две етиде	

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- изводи тонове трећег регистра са лакоћом; - правилно изводи осминске тактове; - правилно користи и вежба уз метроном у тонским и техничким вежбама, као и у самосталном вежбању; - чита са лакоћом нотни текст; - одреди тоналитет задате композиције; - интонативно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; - самостално свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Опсег од великог це до еф¹. Тонске вежбе (издржавање тонова, вежбе на једном тону). Осмински тактови. Свирање у ансамблу. Музички бонтон. Скале и трозвуци Дурске и молске скале до 4 предзнака са тоничним трозвуком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд. Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира ЛИТЕРАТУРА Етиде - Јулијус Вајсенборн: <i>Етиде за фагот</i> први и други део - Петар Ристић: <i>Дневне вежбе за фагот, Практикум за фагот</i> - Оле Кристијан <i>Дал: Дрилс</i> - Жорж Кључ: <i>Фаготске основе</i> Комади - Мирко Исаески: <i>Млади фаготиста</i> Комади по избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика.

Обавезни минимум програма
– Четири дурске и четири молске лествице
– 15 етида
– Три композиције по слободном избору
Јавни наступи
Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет
Програм испита
– Једна композиција уз пратњу клавира, напамет
– Једна дурска и једна молска лествица
– Две етиде различитог карактера

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– изводи са лакоћом све тонове на инструменту; – правилно изводи све врсте ритмова и тактова; – чита краћи нотни текст с листа; – примени знања из нотне писмености на композиције које изводи; – контролише интонацију; – свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; – комуницира са корепетитором кроз музику; – свира на јавним наступима у школи и ван ње; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе. Опсег инструмента од контра бе до ге¹. Свирање у ансамблу. Читање с листа. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до 5 предзнака са тоничним трозвучком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање). Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира. ЛИТЕРАТУРА Етиде Етиде по избору наставника – Јулијус Вајсенборн: <i>Етиде за фагот</i> први и други део – Петар Ристић: <i>Дневне вежбе за фагот, Практикум за фагот</i> – Оле Кристијан Дал: <i>Дрилс</i> – Жорж Кључ: <i>Фаготске основе</i> Комади – Мирко Исаески: <i>Млади фаготиста</i> Комади по избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика.

Обавезни минимум програма
– Четири дурске и четири молске лествице
– 15 етида
– Три композиције по слободном избору
Јавни наступи
Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет
Програм испита
– Једна композиција уз пратњу клавира, напамет
– Једна дурска и једна молска лествица
– Две етиде различитог карактера

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	ФАГОТ
Циљ	Циљ учења предмета Фагот је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- изводи вибрато; - обликује тон у односу на техничке захтеве; - свира скале у разним артикулацијама; - примени знања из нотне писмености на композиције које изводи; - правилно изводи све врсте ритмова и тактова; - чита с листа краћи нотни текст; - интонаивно чисто изводи све тонове које је научио да свира на инструменту; - изражајно свира композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - примени принцип узајамног слушања у ансамблу; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - запажа музичке елементе и коментарише музику коју слуша на концертима и помоћу доступне ИТ технологије	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тонске вежбе. Опсег инструмента од контра бе до а¹. Вибрато. Свирање дуета, трија, квартета или у неком ансамблу. Читање с листа. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до 6 предзнака са тоничним трозвучком, великим разлагањем, терцама, доминантни или код мола умањени септакорд, разложеним доминантним (умањеним) септакордом (мало разлагање). Хроматска скала кроз опсег скале коју ученик свира ЛИТЕРАТУРА Етиде - Јулијус Вајсенборн <i>Етиде за фагот</i> друга свеска - Петар Ристић <i>Дневне вежбе за фагот, Практикум за фагот</i> - Лудвиг Милде: <i>Студија у вези тоналитета, акорада и разлагања за фагот</i> - Оле Кристијан Дал: <i>Дрилс</i> - Жорж Кључ: <i>Фаготске основе</i> Етиде по избору наставника Комади По избору наставника и у складу са техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма - Пет дурских и пет молских лествица 15 етида - Три композиције по слободном избору		
Јавни наступи Два обавезна јавна наступа у току године, на којима се композиције не морају изводити напамет		
Програм испита - Једна композиција уз пратњу клавира, напамет - Једна дурска и једна молска лествица - Две етиде различитог карактера		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ФЛАУТА, ОБОА, КЛАРИНЕТ, ФАГОТ

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника.

Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дужу задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави дувачких инструмената у првом циклусу посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника, трске или писка (у зависности од инструмента). Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, потребно је применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Већ од првих корака изузетно је важно развијати љубав код ученика за заједничко музицирање.

У току другог циклуса треба обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. Посебну пажњу треба усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама. скале свирати напамет, увек у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања.

У раду увек треба до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Код ученика, треба неговати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз

пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмеравати на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања. Изузетно је важно радити на стицању искуства свирањем у камерним ансамблима или оркестру.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- расклопи делове трубе и опише начин одржавања инструмента; - правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; - примени правилну технику дисања; - контролише отвореност грла и дисајних путева; - правилно поставља амбажуру; - зуји на уснику без притиска; - изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; - изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; - примени основне елементе нотне писмености у свирању; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; - спроведе правила вежбања у самосталном раду; - свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - покаже самопоуздање на наступима; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Правилан став и држање. Техника дисања и отвореност дисајних путева. Амбажура (поставка усника). Зујање на уснику. Атак (ударац језиком). Изддржавање основних аликувотних тонова на труби. Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону до ce^2. Музички бонтон. Скале и трозвучи Скале у једној октави са тоничним трозвуком у половинама, према могућностима ученика ЛИТЕРАТУРА Д. Марковић: <i>Почетна школа за трубу</i> – Први део - Др. Чарлс Колин: <i>Почетне студије за трубу</i> - Алојз Страд: <i>Метода за трубу</i> 1. део (избор вежби одговарајућег нивоа) А. Митронов: <i>Школа за трубу</i> Р. Гетчел: <i>Практичне студије</i> 1. Књига
Обавезни минимум програма - једнооктавна скала са тоничним трозвуком у половинама, у зависности од могућности ученика 20 етида 2 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм смотре - Једна скала са тоничним трозвуком - Две етиде - Један комад уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно држи инструмент у мирној релаксираној, стабилној позицији; - контролише дисање и развија технику зујања без притиска на усне; - изводи тонске вежбе у проширеном регистру и контролише интонацију; - примењује легато свирање; - усклађује рад језика и прстију; - изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; - користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; - поштује правила вежбања у самосталном раду; - свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - показује самопоуздање на јавним наступима; - изнесе мишљење о изведеном наступу или свирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре. Корелација рада прстију и језика. Рад на тонском квалитету. Легато свирање уз контролу интонације. Контрола атака на четвртинама. Проширивање опсега тонова од малог ха до це². Музички бонтон. Скале и трозвучи Це-дур, Бе-дур, Ге-дур, Де-дур, са тоничним трозвучима у половинама и четвртинама. ЛИТЕРАТУРА Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) Д. Марковић: <i>Збирка лакших композиција за трубу</i> Д. Марковић: <i>78 композиција за трубу</i> А. Стнад: <i>Метода за трубу 1. део</i> (избор вежби одговарајућег нивоа) Ј. Усов: <i>Хрестоматија 1. Део</i> Ј. Поре: <i>Мини концертино Бр. 5, Бр. 6</i> - Др. Чрлс Колин: <i>Мелодичне основе за трубу</i> Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма		
2 дурске скале са тоничним трозвучима 25 етида 3 комада уз клавируску пратњу		
Јавни наступи		
Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм смотре		
- Једна скала са трозвучком, напамет - Једна етида - Један комад уз клавируску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– објасни историјски развој инструмента; – контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; – контролише моторику леве руке; – изводи различите начине артикулације; – повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на труби; – покаже самопоуздање и такмичарски дух; – поштује правила вежбања у самосталном раду; – комуницира са корепетитором кроз музику; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој инструмента кроз историју (основни подаци). Контрола амбажуре, дисања и развијање слуха за самостално штимовање. Рад на тонским и техничким вежбама. Упознавање са осминама нота и пауза, као и пунктираним нотним вредностима кроз одговарајуће композиције и вежбе. Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације). Проширивање опсега тонова у распону од малог фис до е². Музички бонтон. Скале и трозвучи Седам дурских скала кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине ЛИТЕРАТУРА – Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> Први део (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) – Д. Марковић: <i>Збирка лакших композиција за трубу</i> – Д. Марковић: <i>78 композиција за трубу</i> – А. Стрнад: <i>Метода за трубу</i> 1. део (избор вежби одговарајућег нивоа) – Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма – 3 дурске скале – 30 етида – 4 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи – Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре – Једна дурска скала са тоничним квинтакордом, напамет – Две етиде – један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи, амбажура, тон, моторика, штимовање, интонација, артикулација, музички бонтон.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; - самостално штимује инструмент; - прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - комуницира са корепетитором кроз музику; - испољи креативност и индивидуалност у интерпретацији; - свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; - поштује правила вежбања у самосталном раду; - искаже мишљење о свирању - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру. Ширење опсега зујањем глисандом. Развијање слуха за самостално штимовање. Обликовање тона и рад на интонацији. Техничке вежбе за контролу ваздуха, усана и језика. Контрола дисања и свирања у седећем ставу. Увод у камерно музицирање (свирање дуа). Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова. Проширивање опсега тонова у распону од малог фис до еф². Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске скале закључно са шест предзнака, кроз једну октаву, различитих начина артикулације и брзине ЛИТЕРАТУРА Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) Д. Марковић: <i>Збирка лакших композиција за трубу</i> Д. Марковић: <i>78 композиција за трубу</i> А. Страд: <i>Метода за трубу</i> 1. Део (избор вежби одговарајућег нивоа) С. Херинг: <i>32 етиде</i> Ј. Б. Арбан: <i>Метода</i> 1. део Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део Ј. Поре: <i>Концертино</i> Но.3. Х. А. Вандеркук: <i>Трумпет старс, Но1. и Но2.</i> А. Визути: <i>Метода за трубу</i>, књига 1. Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма		
35 етида 5 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи		
Обавезна су два јавна наступа у току године		
Програм испита		
- Једна дурска са тоничним квинтакордом, напамет - Две етиде различитог карактера - Један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, култура тона, интонација, артикулација, музичка фраза, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; - примењује технику брзог дисања; - самостално штимује инструмент; - оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; - истражује начине добијања чистог тона; - изведе предвиђене технике свирања на труби; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; - свира у различитим камерним саставима примењујући принцип узајамног слушања; - испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; - комуницира са корепетитором кроз музику; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у новом, проширеном регистру. Процес интелигентног загревања. Контрола тона и кориговање интонације. Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Контрола квалитета тона у стакатисиму и тешком стакату (тзв. <i>Staccato pesante</i> или барокни <i>staccato</i>). Штимање инструмента. Постизање физичке и менталне издржљивости. Техника брзог удисања. Обрада хроматских скала. Заједничко свирање у различитим камерним саставима (трија, квартети). Проширивање опсега тонова у распону малог фис до ге². Скале и трозвучи Дурске скале закључно са седам предзнака кроз једну октаву, Фис-дур, Гес-дур и Ге-дур кроз 2 октаве и молске закључно са 3 предзнака, различитих начина артикулације и брзине ЛИТЕРАТУРА Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) Д. Марковић: <i>Збирка лакших композиција за трубу</i> А. Страд: <i>Метода за трубу</i> 1. Део (избор вежби одговарајућег нивоа) С. Херинг: <i>32 етиде</i> Ј. Б. Арбан: <i>Метода</i> 1. део Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део Ј. Поре: <i>Концертно бр. 1. бр. 19</i> Х. А. Вандеркук: <i>Трумпет старс, бр. 1. и бр. 2.</i> А. Визути: <i>Метода за трубу</i>, књига 1. Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма - Дурске скале и молске скале до 5 предзнака са трозвучима 35 етида 6 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи Обавезна су два јавна наступа у току године		
Програм испита - Једна дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет - Две етиде различитог карактера - Један комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: брзи удисај, интонација, технике свирања, креативност, интерпретација, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ТРУБА
Циљ	Циљ учења предмета Труба је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- примењује нон-прес у свирању и ширењу опсега; - контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; - самостално и прецизно штимује инструмент; - оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; - интерпретира композицију у стилу епохе и композитора; - испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; - свесно исправља постојеће грешке и истражује нове начине свирања; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике; - комуницира са корепетитором кроз свирање; - свира у различитим камерним саставима поштујући принцип узајамног слушања; - показује иницијативу у организацији проба; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Проширивање опсега од малог фис до бе². Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру. Флексибилност амбажуре и обликовање тона у свим обрађеним регистрима. Обрада тонских и техничких вежби у свим тоналитетима. Развијање физичке и менталне издржљивости. Ширење свести о грешкама и начину исправљања. Рад на микродинамици. Свирање у различитим камерним саставима. Познавања музичке форме и интерпретације различитих стилова. Орнаменти. Скале и трозвучи Све дурске и молске скале кроз једну октаву, Фис-дур, фис-мол, Гес-дур, Ге-дур, ге-мол, Ас-дур, А-дур и а-мол кроз 2 октаве, са ритмичким варијацијама и различитим начинима артикулације и брзине на скали. ЛИТЕРАТУРА Д. Марковић: <i>Школа за трубу</i> (до нивоа предвиђеног програмским захтевима) Д. Марковић: <i>Збирка лаких композиција за трубу</i> А. Стнад: <i>Метода за трубу</i> 1. део (избор вежби одговарајућег нивоа) С. Херинг: <i>32 етиде за трубу</i> В. Вурм: <i>45 лаких етида</i> (избор етида одговарајућег нивоа) С. Херинг: <i>32 етиде</i> Ј. Б. Арбан: <i>Метода</i> 1. и 2. део Ј. Усов: <i>Хрестоматија</i> 1. део Ј. Поре: <i>Концертино бр. 2. бр. 4</i> Х. А. Вандеркук: <i>Трумпет старс, бр. 1. и бр. 2.</i> Г. Ф. Хендл: <i>Концертино</i> А. Корели: <i>Соната Еф-дур</i> А. Визути: <i>Метода за трубу</i>, књига 1. Божидар Трудиф: <i>Рондино</i> Петр Николић: <i>Концертино</i> С. Херинг: <i>Бах за две трубе</i> В. Вурм: <i>Трумпет дуети</i> Др. Чарлс Колин: <i>Комплетна модерна метода за трубу</i> (избор вежби одговарајућег нивоа) Или нека друга одговарајућа литература по избору наставника, предвиђена програмским захтевима
Обавезни минимум програма		
- Све дурске и молске скале са трозвучима 35 етида 6 комада уз клавирску пратњу		
Јавни наступи		
Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
Програм испита		
- Једна дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет - Две етиде различитог карактера - Две композиције са клавирском пратњом различитог карактера (једна напамет) 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: проширени регистри, технике свирања, микродинамика, музичка форма, интерпретација, креативност, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
– расклопи делове хорне и опише начин одржавања инструмента; – правилно држи инструмент у мирној, релаксираној и стабилној позицији; – правилно дише и контролише отвореност грла и дисајних путева; – правилно поставља амбажуру; – зуји на уснику без притиска – изводи правилно тонске вежбе уз контролу интонације; – изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; – примени основне елементе нотне писмености у свирању; – препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; – примени правила вежбања у самосталном раду; – свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; – учествује на јавним наступима у школи и ван ње; – показује самопоуздање на наступима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Правилан став и држање. Техника дисања и отвореност дисајних путева. Амбажура (поставка усника). Зујање на уснику. Атак (ударац језиком). Изддржавање основних аликвотних тонова на хорни. Проширивање опсега тонова и тонске вежбе у распону од малог ге до ге¹. Музички бонтон. Скале и трозвуци Ге-дур са тоничним трозвуком у половинама. ЛИТЕРАТУРА – Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (први део) – Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> (избор етида и комада)
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Ге-дур са тоничним трозвуком – 20 етида – 2 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ – 1 скала са тоничним трозвуком, напамет – 1 етида – 1 комад уз пратњу клавира, напамет		

Кључне речи: дисање, зујање, амбажура, атак, тон, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно држи инструмент у мирној релаксираној, стабилној позицији; - контролише дисање и развија технику зујања без притиска; - изводи тонске вежбе у проширеном регистру и контролише интонацију; - свира легато; - усклађује рад језика и прстију; - изражајно пева вежбе које изводи на инструменту; - користи основне појмове мелодике, ритма и динамике; - примењује правила вежбања у самосталном раду; - свира кратке композиције напамет, соло или уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - показује самопоуздање на јавним наступима; - искаже мишљење о сопственом и туђем свирању; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Свирање без притиска, контрола дисања и амбажуре. Корелација рада прстију и језика. Рад на тонском квалитету. Легато свирање уз контролу интонације. Упознавање са молским лествицама. Контрола атака на четвртинама. Проширивање опсега тонова од малог еф до бе¹. Музички бонтон. Скале и трозвучи Ге-дур, Еф-дур, Бе-дур, а-мол са тоничним трозвучима у половинама ЛИТЕРАТУРА - Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (први део) - Палма Силађи – Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> - Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> - Анонимус : <i>Мелодија</i> П. Мај: <i>Минијатуре бр.1 и 2</i> В. А. Моцарт: <i>Азбука</i>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА 2 дурске скале са тоничним трозвучима 25 етида 3 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ 1 скала са трозвучком, напамет 1 етида 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, тон, интонација, артикулација, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описује историјски развој инструмента; - контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; - контролише моторику леве руке; - изводи различите начине артикулације; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на хорни; - покаже самопоуздање и такмичарски дух; - примењује правила вежбања у самосталном раду; - комуницира са корепетитором кроз музику; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са историјским развојем инструмента. Контрола амбажуре, дисања и атак. Развијање слуха за самостално штимовање. Наставак и проширивање рада на тонским и техничким вежбама. Упознавање са осминама нота и пауза, као и пунктираним нотним вредностима. Развијање моторике леве руке. Артикулација (утврђивање савладаних елемената легата и упознавање са осталим начинима артикулације). Проширивање опсега тонова у распону од малог е до де². Музички бонтон. Скале и трозвучи Ге-дур, Еф-дур, Де-дур, Бе-дур, А дур, а мол и ге-мол са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама ЛИТЕРАТУРА - Драган Гиртл: Школа за хорну (први део) - Палма Силађи – Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> - Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> - Марк Антоан Робилард: <i>Прогресивне методе за хорну</i> Ј. Б. Флис: <i>Успаванка</i> В. А. Моцарт: <i>Валцер</i> Л. ван Бетовен: <i>Екосеза</i> П. И. Чајковски: <i>Стара француска песма</i> Ј. Кригер: <i>Менует</i>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА 3 дурске и 1 молска скала са трозвуком 30 етида 4 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току школске године		
ПРОГРАМ СМОТРЕ (изводи се напамет) 1 дурска и једна молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет 1 етида 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, тон, моторика, штимање, интонација, артикулација, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да: - контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у проширеном регистру; - самостално штимује инструмент; - прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела; - испољи креативност и индивидуалност; - свира у малим камерним саставима у школи и ван ње; - поштује правила вежбања у самосталном раду; - искаже критичко мишљење у улози слушаоца и ивођача; - комуницира са корепетитором кроз музику; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у проширеном регистру. Ширење опсега зујањем глисандом. Самостално штимовање. Култура тона и рад на чистој интонацији. Техничке вежбе уз контролисање моторике леве руке. Контрола дисања и свирања у седећем ставу. Увођење у камерно музицирање (свирање дуа). Развој елемената артикулације у проширеном регистру уз употребу слогова. Проширивање опсега тонова у распону од малог де до е². Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске скале до 4 предзнака, молске скале до 2 предзнака, са тоничним квинтакордом и обртајима у четвртинама. ЛИТЕРАТУРА – Фран – ц Шолар: <i>Школа за хорну</i> – Марк-Антоан Робилард: <i>Прогресивне методе за хорну</i> – Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (други део) – Палма Силађи – Миклош Кекењеши: <i>Школа за хорну</i> (први и други део) – Бери Таквел: <i>50 почетних вежби за хорну</i> – В. А. Моцарт: <i>Пастирска песма</i> – Н. Антал: <i>Самохвала</i> – А. Варламов: <i>Црвени сарафан</i> – Л. ван Бетовен: <i>Романса</i>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА – Дурске скале до три предзнака, молске са једним предзнаком, са трозвучима – 35 етида – 5 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА – 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет – 2 етиде – 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: амбажура, култура тона, интонација, артикулација, музика фраза, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру; - примењује технику брзог дисања; - самостално и прецизно штимује инструмент; - оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију; - изведе предвиђене технике свирања на хорни; - истражује начине добијања чистог тона; - примењује функцију десне руке у корпусу; - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту; - испољи креативност у реализацији музичке фантазије и естетике; - свира у различитим камерним саставима примењујући принцип узајамног слушања; - испољи сопствене емоције кроз интерпретацију; - комуницира са корепетитором кроз музику; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике и изграђује сопствене естетске критеријуме.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у новом, проширеном регистру. Процес интелигентног загревања. Култура тона и кориговање интонације. Флексибилност амбажуре у свим регистрима. Самостално штимање инструмента. Развијање моторике леве руке и функција десне руке у корпусу. Постизање физичке и менталне издржљивости. Техника брзог удисања. Обрада хроматских скала. Заједничко свирање у различитим камерним саставима. Проширивање опсега тонова у распону од малог це до еф². Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске скале до пет предзнака, молске скале до четири предзнака, са тоничним квинтакордом и обртајима у брзим четвртинама ЛИТЕРАТУРА - Франц Шолар: <i>Школа за хорну</i> - Марк Антоан Робилард: <i>Прогресивне методе за хорну</i> - Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (други део) А. Вивалди: <i>Ларго</i> Г. Ф. Хендл: <i>Арија</i> М. Гаврановић: <i>Игра духова</i>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА - Дурске скале до 5 предзнака, молске скале до 3 предзнака, са трозвучима 35 етида 6 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су два јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет 2 етиде различитог карактера 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: брзи удисај, интонација, технике свирања, креативност, интерпретација, камерно свирање, музички бонтон.

Назив предмета	ХОРНА
Циљ	Циљ учења предмета Хорна је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- контролише амбажуру, дисање, атак и интонацију у новом, проширеном регистру - самостално и прецизно штимује инструмент - оплемени тон у новим регистрима и коригује интонацију - изводи технику пригушених тонова коришћењем десне шаке - интерпретира композицију у стилу епохе и композитора - испољи сопствене емоције кроз интерпретацију - свесно исправља постојеће грешке и истражује нове начине свирања - испољи креативност у реализацији музичке фантастике и естетике - комуницира са корепетитором кроз свирање - свира у различитим камерним саставима поштујући принцип узајамног слушања - показује иницијативу у организацији проба - критички коментарише своје и туђе извођење у смислу техничке припремљености и музичке изражајности - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Амбажура, дисање и положај атака у новом проширеном регистру. Флексибилност амбажуре и рад на култури тона у свим обрађеним регистрима. Техника пригушеног тона десне руке. Обрада тонских и техничких вежби у свим тоналитетима. Развијање физичке и менталне издржљивости. Грешке у свирању – разлози и начин исправљања. Рад на микродинамици. Свирање у различитим камерним саставима поштујући принцип слушања. Музичка форма и интерпретација различитих стилова. Рад на орнаментима. Музички бонтон. Скале и трозвучи Све дурске и молске скале са тоничним квинтакордом и обртајима у осминама. ЛИТЕРАТУРА - Георг Копраш: <i>60 етида за рог</i> - Лусијен Теве: <i>Изабране етиде</i> - Франц Шолар: <i>Школа за хорну</i> - Драган Гиртл: <i>Школа за хорну</i> (други део) Ј. Шкроуп: <i>Концерт у Бе дуру</i>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА - Све дурске и молске скале са трозвучима 35 етида 6 комада уз клавирску пратњу		
ЈАВНИ НАСТУПИ Обавезна су 2 јавна наступа у току године		
ПРОГРАМ ИСПИТА (изводи се напамет) 1 дурска и 1 молска скала са тоничним квинтакордом и обртајима, напамет 2 етиде различитог карактера 1 комад уз клавирску пратњу, напамет		

Кључне речи: проширени регистри, технике свирања, микродинамика, музичка форма, интерпретација, креативност, камерно свирање, музички бонтон.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ТРУБА И ХОРНА

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дужу задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Остваривање наставе и учења Хорне и Трубе (у првом циклусу) подразумева упознавање са деловима инструмента и његовим одржавањем, правилно држање тела и инструмента, импостацију дисања, зујање уснама и на уснику, као и репродуковање здравог и сонорног тона. Свакодневно извођење тонских вежби

уз контролу амбажуре и интонације, као и учење основних елемената нотне писмености, обезбеђују напредак и постизање резултата.

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике) који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

Композиције које се обрађују требало би да одговарају опаживим могућностима ученика. Задату композицију потребно је одсвирати ученику, како би стекао утисак о њој као о целини. На овај начин, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а постиже се и боља комуникација између наставника и ученика. Овим добијамо већу естетску осетљивост, развијање музичког укуса и естетског процењивања.

У наставку реализације исхода (у другом циклусу) ученик наставља да се развија како у техничком тако и у музичком смислу. У том циљу, потребно је радити вежбе за проширење горњег и доњег регистра, као и вежбе за добијање различитих артикулација (легато, стакато, тенуто...). Када је питању ширење регистра, треба водити рачуна о правилно постављеној амбажури.

У завршним разредима, у појединим етидама и композицијама за хорну, јављају се делови који су нотирани у бас кључу. Наставник је у обавези да ученику објасни читање бас кључа на одговарајућем нотном материјалу.

Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптимални програм у коме ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве, истовремено уживајући у свирању. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми (лоше дисање, спазам у врату и горњем делу грудног коша).

Будући да су ученици сада технички и музички на вишем нивоу, корисно је наставу ових инструмената обогатити камерном музиком, где се ученици и наставници могу смењивати у свирању сола или пратње. Променом улога и свирањем у ансамблу, они се уче експресији и међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање и неговање заједничког тона.

Кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње, ученици се мотивишу да на што бољи начин представе своје инструменте као солистичке, изводећи литературу различитих епоха.

Важно је истаћи да је неодвојив део јавног наступа понашање како извођача, тако и публике. У том смислу, познавање правила музичког бонтона је неопходно.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ УЧЕНИКА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- описе својим речима боју тона инструмента; - правилно стоји и држи инструмент; - правилно дише; - зуји на уснама и уснику; - постави усник на усне; - изведе основне тонове у средњем регистру, у целим нотама и половинама; - изведе правилно техничке вежбе које укључују предувавање на једној позицији као и промену позиције; - коригује интонацију уз помоћ наставника; - користи у свирању знање из солфеџа и чита нотни текст у бас кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављања...	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Тромбон, његове карактеристике и делови. Добијање тона константним дувањем, односно вибрирањем усница. Техника зујања на уснику. Дуги тонови у целим нотама (средњи регистар) на тромбону. Скале и трозвучи: Бе-дур у једној октави, у целим нотама и половинама. Це-дур у једној октави, у целим нотама и половинама. ЛИТЕРАТУРА - Јан Линдквист: <i>Тобе тромбон</i>; - Дубравко Марковић: <i>Мишу, мишићу</i>; В. А. Моцарт: <i>Абецеда</i>; - Штајнер Ференц: <i>Позаунен А, Б, Ц</i>.
Обавезни минимум програма		
Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи		
Обавезна два јавна наступа током школске године.		
Програм смотри		
Смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању.		
1. Једна лествица, напамет;		
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева).		

Кључне речи: правилно дисање, зујање, тон, свирање.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- правилно стоји и држи инструмент - исправно дише - правилно зуји на усницама и уснику, у складу са могућностима - правилно држи цуг - користи позиције на тромбону - користи помоћне позиције у одређеном музичком садржају (одређени тоналитети) - примени природни легато (како на позицији тако и у мењању позиција) - свира стакато и тенуто артикулације	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола држања тела приликом свирања. Контрола правилног удисања и издисања ваздуха. Зујање на усницама у оквиру квинте. Поставка леве руке на цугу. Свирање од прве до шесте позиције на тромбону. Предувавање тонова на позицији. Основни динамички појмови. Скале и трозвучи Дурске и молске скале до два предзнака, у складу са могућностима ученика. ЛИТЕРАТУРА - Слокар: <i>Дневне вежбе</i>; - Слокар: <i>Школа за тенор тромбон</i>; - Слокар: <i>Скале у оквиру једне октаве</i>. А. Бенчић: <i>Весели тромбон</i>; - Јан Линдквист: <i>Тобе тромбон</i> – прва свеска.
Обавезни минимум програма		
Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.		

Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године.
Програм смотри Смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању. 1. Једна лествица, напамет; 2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа); 3. Једна композиција по слободном избору, напамет.

Кључне речи: тон, интонација, артикулација, трема.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изведе различите артикулације на тромбону: легато, стакато, тенуто итд. - повеже стечено знање из основа музичке писмености са техничким процедурама на инструменту - прати координацију у блиским и даљим позицијама (прва-друга, прва-трећа) (прва-четврта, прва-пета) - исправи интонацију током свирања самостално, а посебно када свира уз пратњу клавира - комуницира са корепетитором кроз музику - критички вреднује свој јавни наступ - примени план вежбања у договору са наставником - користи метроном и штим машину - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања основних артикулација на тромбону: - положај језика у стакато и тенуто свирању; - правилна употреба ваздуха при свирању легата – предувавањем (природни легато) или променом позиције (употреба језика). Ширење горњег и доњег регистра. Егзактно свирање стаката са променом позиција. Синхронизација ваздуха језика и руке. Кориговање интонације. Упознавање са принципом рада клавирских проба. Скале и трозвучи Скале до три предзнака у оквиру једне октаве, са паралелним молловима. ЛИТЕРАТУРА - Слокар: <i>Школа за тенор тромбон</i>; - Арбан: <i>Дневне вежбе</i> - Шлосберг: <i>Дневне вежбе</i>; Р. Милер: <i>Дневне вежбе – прва свеска</i>; - Џералд Борднер: <i>Етиде, прва свеска</i>; - Јан Линквист: <i>Тобе тромбон</i>; - Јан Линквист: <i>Лаки комади из прве свеске</i>

Обавезни минимум програма Техничке вежбе, етиде и комади сличног садржаја и тежине.
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године.
Програм смотри – смотра на крају школске године не подлеже нумеричком оцењивању 1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, у четвртинама и осминама, напамет; 2. Две етиде различитог карактера; 3. Једно дело уз пратњу клавира, напамет.

Кључне речи: техника свирања, артикулација, регистар, интонација.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- активно учествује у корекцији свог тона и извођењу одговарајуће технике свирања на инструменту - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања и вежбања. - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела. - користи информациону и комуникациону технологију у стицању знања о композиторима. - комуницира са корепетитором кроз музику. - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира). - коригује интонацију у току свирања. - свира у камерном ансамблу - користи одговарајућа изражајна средства да би исказао различите емоције - критички вреднује своју и туђу изведбу композиције на јавним наступима - учествује на јавним наступима у школи и ван ње - поштује договорена правила понашања при слушању извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Овладавање лепим тоном у различитим регистрима. Основно динамичко нијансирање. Интонација. Артикулација. Техничко напредовања ученика. Свирање у ансамблу Скале и трозвучи Скале до четири предзнака у оквиру једне октаве, са паралелним моливима. ЛИТЕРАТУРА - Слокар: <i>Школа за тенор тромбон</i>; - Арбан: <i>Дневне вежбе</i> - Шлосберг: <i>Дневне вежбе</i>; Р. Милер: <i>Дневне вежбе – друга свеска</i>; - Џералд Борднер: <i>Етиде – друга свеска</i>; - Јан Линквист: <i>Тобе тромбон, друга свеска</i>; - Јан Линквист: <i>Комади из друге свеске</i>. Б. Барток: <i>Вече на селу</i>; Б. Шоколов: <i>Балада</i>.
Обавезни минимум програма		
Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи		
Обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм		
- Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвучима у осминама и шеснаестинама, напамет; - Две етиде различитог карактера; - Једно дело уз пратњу клавира, напамет.		

Кључне речи: тон, интонација, артикулација, интерпретација.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- прошири регистар - користи све артикулације у извођењу и фразирању - користи знања из области теорије музике и историје приликом интерпретације музичког дела. - користи глисандо свирање приликом стајања ваздушног стуба - комуницира са корепетитором кроз музику - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира) - испољи креативност у реализацији музичке фразе и естетике - интонативно коригује основне и помоћне позиције (це 1 повишена трећа позиција, еф 1 снижена прва, користи ноту еф у шестој позицији у тоналитетима који то изискују) - свира у камерним ансамблима и у симфонијском оркестру стичући основна знања о раду са диригентом. - критички вреднује изведене композиције у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај - учествује на јавним наступима у школи и ван ње. - саветује своје млађе ученике из класе како би требало да се понашају као извођачи и слушаоци на концертима. - самостално вежба поштујући правила техничких процедура - контролише интонацију користећи штим машину и слух	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Овладавање чистим, лепим, интонативно квалитетним тоном. Овладавање различитим артикулацијама. Ширење регистра. Фразирање. Техника глисанда. Свирање у ансамблу и оркестру Скале и трозвучи Све дурске и молске скале у половинама, четвртинама и осминама, у складу са могућностима ученика. ЛИТЕРАТУРА Б. Слокар: <i>Дневне вежбе</i>; - Шлосберг: <i>Дневне вежбе</i>; Р. Милер: <i>Школа за тенор тромбон, друга свеска</i>; В. Кризистек: <i>Етиде за тромбон</i> (избор); - Џералд Борднер: <i>Друга свеска етиде</i>; Р. Клерис: <i>Конкурсна тема</i>; Р. Клерис: <i>Пријер</i>; Ј. А. Хасе: <i>Два плеса</i>.
Обавезни минимум програма		
Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи		
Обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм		
1. Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима у осминама и лаганим шеснаестинама, напамет;		
2. Две етиде различитог карактера;		
3. Једно дело уз клавируску пратњу, напамет.		

Кључне речи: регистар, вежбање, фразирање, корепетитор.

Назив предмета	ТРОМБОН
Циљ	Циљ учења предмета Тромбон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- шири регистар у складу са правилно постављеном амбажуром - свира у тенор кључу - контрлише тон у форте и пијано динамници - решава проблем флексибилности предувавањима на позицији у спором и брзом темпу - контролише интонацију - примени одређана стилска правила која су везана за епоху дела које свира - комуницира са корепетитором - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију музичког дела (изражајно свира). - испољи самопоуздање у току јавног наступа - изражава став о изведеним композицији у односу на техничку припремљеност, стилску препознатљивост и емоционални утицај - покаже иницијативу у организацији заједничких проба - изведе лакша оркестарска сола - самостално вежба	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Ширење горњег и доњег регистра. Тенор и алт кључ кроз лаке вежбе Поређење дела насталих у различитим епохама. Естетика фразе и неговање лепог тона и у форте динамници. Свирање у ансамблу и свирање оркестарских деоница у складу са могућностима ученика. Скале и трозвучи Све дурске и молске лествице у осминама и шеснаестинама, у складу са могућностима ученика. ЛИТЕРАТУРА Б. Слокар: <i>Дневне вежбе</i>; - Шлосберг: <i>Дневне вежбе</i>; Р. Милер: <i>Школа за тенор тромбон</i>, друга свеска; - Копреш: <i>Свеска број један</i>; В. Кризистек: <i>Етиде за тромбон</i> (избор); - Џералд Борднер: <i>Друга свеска етида</i>; Г. Левин: <i>Песма</i>; С. Гордон: <i>Ледени брег</i>.
Обавезни минимум програма		
Техничке вежбе, етиде, комади и сонате сличног садржаја и тежине.		
Јавни наступи		
Обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испитни програм		
- Једна дурска и једна молска лествица са тоничним квинтакордима, напамет; - Две етиде различитог карактера; - Једно дело за извођење уз пратњу клавира, напамет.		

Кључне речи: амбажура, кључеви, ансамбл, оркестарске деонице.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ТРОМБОН

I УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем на инструменту активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и fine моторичке радње.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени музички садржаји остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство концертима и групно свирање.

Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештина, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације

и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час је специфична с обзиром на то да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус у многоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Правилно држање тела и исправно држање инструмента подразумева да ученик правилно стоји и држи инструмент, а да при томе не оптерећује само леву руку у којој му је сва тежина инструмента, јер су физијатри доказали да ученик у почетном узрасту свирања тромбона има исти осећај као кад одрасли човек у руци има терет од шест килограма. Када је у питању правилно дисање, потребно је да ученик дише узимајући ваздух налик зевању при чему не ствара грч у грудном кошу и не диже рамена.

Зујање на усницама и уснику, као и репродуковање здравог и сонорног тона су претпоставке за успешно напредовање на инструменту и зато је потребно ученике у почетку (а и касније) у овом погледу стално контролисати и кориговати. Ученик треба да зуји на уснама у регистру који му се најпре „отвара“, не стварајући грч у врату приликом зујања. Важно је примењивати вежбе за развијање контакта са усником, постављање средњег регистра као и полустепено мењање позиција наниже, у складу са дужином руке. Издржавање тонова у целим нотама је веома важно за уједначеност тона, као и дневне вежбе са уснама и усником. У оквиру развијања технике добијања здравог и доброг тона потребно је изводити вежбе у различитој динамици: форте, пијано, крешендо, декрешендо. Тонску боју инструмента треба такође повезати са музичким садржајем. Примери тонских вежби могу се разрадити: извођењем ритма, извођењем у различитим артикулацијама (објаснити ђаку једноставним говорним ритмом како лакше да савлада циљ) и извођењем интервалских скокова (одсвирати ђаку одређени интервалски скок у вежби, а онда му и дати познату асоцијацију са којом може да повеже тражени интервал).

Процес учења базира се на приступу и избору најупечатљивијих музичких примера (за извођење или слушање музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења, и креирају одговарајући емотивни доживљај.

Композиције које се обрађују у првом циклусу основног музичког школовања на часу тромбона треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Задату композицију увек треба одсвирати ученику, како би он стекао утисак о истој као о целини. Ученик ће на тај начин имати свест о лепом тону ка коме ће стремити, као и о карактеру самог дела. На овај начин ученик се развија у смеру активног слушања музике, а такође се постиже и боља комуникација између наставника и ученика. Овим добијамо већу естетску осетљивост, развијање музичког укуса и развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезивати и стављати у функцију разумевања и интерпретације музичког дела. У овом узрасту (први, други, трећи разред ОМШ) то су основе музичке теорије и солфеђо.

Кроз реализацију исхода у другом циклусу, ученик наставља да се развија како у техничком тако и у музичком смислу. У том циљу потребно је радити вежбе за проширење горњег и доњег регистра, као и вежбе за добијање различитих артикулација: легато, стакато, тенуто... Када је у питању ширење регистра, треба водити рачуна о правилно постављеној амбажури (правилна поставка усника, равна брада,

правилно постављени углови усана). Углови усана не смеју да иду надоле, а не смеју ни да иду у „осмех”. У решавању техничких проблема препоручљиво је користити пунктиране и обрнуто пунктиране ритмове.

У завршним разредима, у појединим етидама и композицијама јављају се делови који су нотирани у тенор или алт кључу. Наставник је у обавези да ђаку објасни читање тих кључева на одговарајућем нотном материјалу. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању. Треба бити опрезан у избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми као што су лоше дисање, спазам у врату и горњем делу грудног коша.

Будући да су ученици сада технички и музички на вишем нивоу, веома је корисно наставу тромбона обогатити камерном музиком, где се ученици могу смењивати у свирању сола или пратње. Променом улога и свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничког тона и експресију. Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. Нпр. наставник одсвира тему неке етиде, а следећи поступак је да ученик свира тему, а да га наставник прати за октаву ниже или више у односу на тему коју ученик свира. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању, а такође слуша и коригује интонацију. Веома је едукативно и ако постоје услови да наставник свира у симфонијском оркестру са учеником, дајући му пример и савете како да боље прати и слуша диригента. На овај начин наставник припрема ученика за даље образовање и даје му велики спектар практичног и теоријског знања, које ће му бити веома битно у даљем музичком образовању. Обрађујући лакша оркестарска сола ради стицања елементарног оркестарског искуства, наставник помаже ученицима, јер је најчешће примарни позив музичког извођача тромбонисте рад у симфонијском оркестру.

Задатак ученика је да кроз свирање на јавним наступима у школи и ван ње покажу не само своје вештине и емоције, већ и да на што бољи начин представе тромбон као солистички инструмент, кроз литературу различитих епоха.

Неговање и одржавање коштано-мишићног апарата је веома важно. У том смислу, ученике треба саветовати да се после вежбања добро истегну. Пасиван положај руке који је последица дуготрајног држања тромбона може довести до болова и окоштавања због чега се препоручује рекреативно пливање.

Важно је истаћи да је неодвојив део партиципирања у музици понашање како извођача тако и публике. У том смислу, познавање основних правила музичког бонтона је обавезно. Одговарајуће облачење, такође се сматра делом музичког бонтона. Осим што одећа треба да омогући слободу покрета приликом свирања (не треба облачити уске мајице или хаљине јер десна рука треба да буде комотна и растерећена), треба да буде примерена и прилици и месту на коме се концерт изводи. Свирање у неодговарајућој одећи (патике, тренерка...) представља непоштовање сцене и публике.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави инструмента у првом циклусу основног музичког школовања најбитније је развијање љубави према музици и инструменту кроз развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да увек креће од звука ка тумачењу. За почетак ученик мора да препозна шта је леп, здрав и интонативно тачан тон како би га и сам пронашао и репродуковао у свом свирању.

Критеријум у оцењивању увек мора да буде пре свега уложени труд ученика и његово лично напредовање у складу са његовим психо-физичким, менталним и музичким способностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу која укључује како рад са професором тако и рад са корепетитором.

Код ученика увек потенцирати осећај сигурности и подршке. Рад ученика процењује се на погледу крају првог и другог разреда које не подлажу нумеричком оцењивању. Од трећег до шестог разреда на крају године ученик се оцењује на испиту.

УДАРАЉКЕ ДОБОШ, ТИМПАНИ, КСИЛОФОН, ВИБРАФОН, МАРИМБА

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- описе својим речима карактеристике добоша, тимпана имелодијских удараљки и начина добијања тона; - правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, уз корекције наставника; - свира основне ритмичке вредности; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст; - самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - планира своје вежбање уз помоћ наставника; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.).	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмената. Начин добијања тона. Поставка тела и руку за добошем. Поставка тела и руку за тимпанима (два тимпана). Поставка тела и руку за мелодијским удараљкама. Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама. Опонашање ударца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика). Једноструки ударац из зглоба са освртом на положај руку и тела. Ритмичке вредности од целе ноте до осмина или триола. Музички бонтон. ЛИТЕРАТУРА: П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> Т. Егорова и В. Штеиман: <i>Ритмичке вежбе за добош</i> Д. Палиев: <i>Комади уз пратњу клавира</i> В. Шинстајн и Ф. Хоуи: <i>Дуети за добош</i> Н. Ј. Живковић: <i>Моја прва књига за ксилофон и маримбу</i> К. Хатвеј и И. Врајт: <i>Музика за мелодијске удараљке књига I</i> Е. Којне: <i>Етиде за тимпане</i> Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, четири етиде или комада за тимпане, три етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Програм смотре на крају школске године: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира. Композиције за добош и тимпане се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, уз корекције наставника; - свира основне ритмичке вредности; - примени основне елементе нотне писмености и основне ознаке за темпо, динамику и понављање; - самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпани и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - планира своје вежбање самостално или уз помоћ наставника; - пише распоред руку за тимпани и мелодијске удараљке, уз помоћ наставника; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.)	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Начин добијања тона. Поставка тела и руку на ударачким инструментима. Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама. Опонашање удараца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика). Једноструки ударац из зглоба са освртом на положај руку и тела. Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику, у зависности од способности ученика. Ритмичке вредности од целе ноте до шеснаестина. Одбитак палице. Музички бонтон Скале: Дурски и молски тоналитети, хроматска скала ЛИТЕРАТУРА: – П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> – Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> – Т. Егорова и В. Штеиман: <i>Ритмичке вежбе за добош</i> – Д. Палиев: <i>Комади уз пратњу клавира</i> – В. Шинстајн и Ф. Хоуи: <i>Дуети за добош</i> – Н. Ј. Живковић: <i>Моја прва књига за ксилофон и маримбу</i> – К. Хатвеј и И. Врајт: <i>Музика за мелодијске удараљке књига I</i> – Е. Којне: <i>Етиде за тимпани</i> Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпани, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира, једна скала. Композиције за добош и тимпани се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; - контролише квалитет тона; - свира сложеније ритмичке фигуре; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст; - свира у основним динамикама (пијано, форте) самостално или уз сугестије наставника; - самостално свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - планира своје вежбање самостално или уз помоћ наставника; - пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке самостално или уз помоћ наставника; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.).	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на ударачким инструментима. Квалитет тона у зависности од техничких захтева (мекано, грубо и сл.). Музичка меморија – неговање и развијање. Основни распореди руку на тимпанима и мелодијским удараљкама. Опонашање удараца из зглоба са контролом путање палице (хидраулика). Једноструки и двоструки ударац из зглоба са освртом на положај руку и тела. Ритмичке вредности од целе ноте до шеснаестина. Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику. Одбитак палице. Музички бонтон. Скале: Дурски и молски тоналитети, хроматска скала. ЛИТЕРАТУРА: П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> Т. Егорова и В. Штеиман: <i>Ритмичке вежбе за добош</i> Х. Кнауер: <i>Практична школа за добош</i> Д. Палиев: <i>Комади уз пратњу клавира</i> В. Шинстајн и Ф. Хоуи: <i>Дуети за добош</i> Н. Ј. Живковић: <i>Моја прва књига за ксилофон и маримбу</i> К. Хатвеј и И. Врајт: <i>Музика за мелодијске удараљке књига I</i> Х. Кнауер: <i>Етиде за тимпане</i> Е. Којне: <i>Етиде за тимпане</i> Д. Палиев: <i>Тимпани</i> Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, једна од те три мора бити уз пратњу клавира, једна скала. Композиције за добош и тимпане се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; - контролише квалитет тона; - свира ритмичке фигуре; - изводи динамичко нијансирање; - свира етиде и комаде за добош, тимпани и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - примењује основе демфовања тимпана; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; - пише распоред руку за тимпани и мелодијске удараљке; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.).	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку за удараљкама. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Основе демфовања тимпана. Квалитет тона. Динамичко нијансирање – мецфорте, фортисимо, крешендо, декрешендо. Ритмичке фигуре са секстолама и тридесетдвојкама. Уводне вежбе за: - извођење вирбла и његову примену; - извођење флема (једноструки предударца) и његову примену. Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику. Музички бонтон Скале: Дурске и молске скале. ЛИТЕРАТУРА: П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> Т. Егорова и В. Штеиман: <i>Ритмичке вежбе за добош</i> Х. Кнауер: <i>Практична школа за добош</i> Д. Палиев: <i>Комади уз пратњу клавира</i> Н. Ј. Живковић: <i>Моја прва књига за ксилофон и маримбу</i> К. Хатвеј и И. Врајт: <i>Музика за мелодијске удараљке књига II</i> М. Голденберг: <i>Модерна школа за ксилофон</i> Х. Кнауер: <i>Етиде за тимпани</i> Е. Којне: <i>Етиде за тимпани</i> Д. Палиев: <i>Тимпани</i> Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма: петнаест етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпани, четири етиде или комада за мелодијске удараљке		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала.		
Композиције за добош и тимпани се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
- правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље, самостално или уз корекције наставника; - контролише квалитет тона; - свира сложеније ритмичке фигуре које укључују претходно савладане нотне вредности и лигатуре; - изводи динамичко нијансирање; - свира кратке етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - примењује демфовање тимпана; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом самосталног вежбања и свирања; - прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.).	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка тела и руку на удараљким инструментима. Квалитет тона у зависности од техничких захтева. Демфовање тимпана. Техничке вежбе за: - акцентовање; - извођење вибрала и његову примену; - извођење флема (једноструки предударцац) и његову примену. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Динамичко нијансирање – мецофорте, фортисимо, крешендо, декрешендо. Упознавање са основним рудиментима који садрже обрађену тематику. Скале: Дурски и молски тоналитети, трозвучи на тоници са обртајима. ЛИТЕРАТУРА: П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> Ч. Мемфис: <i>Савремени перкусиониста</i> Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> Т. Егорова и В. Штеиман: <i>ритмичке вежбе за добош</i> Х. Кнауер: <i>Практична школа за добош</i>
Обавезни минимум програма: десет етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, пет етида или комада за мелодијске удараљке.		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала.		
Композиције за добош и тимпане се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

Назив предмета	УДАРАЉКЕ (добош, тимпани, ксилофон, вибрафон, маримба)
Циљ	Циљ учења предмета Удараљке је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ	САДРЖАЈИ
По завршеној области ученик ће бити у стању да:		
- правилно седи и стоји за инструментом, поставља руке у гард и држи палице не угрожавајући своје здравље; - контролише квалитет тона; - изводи одређене ритмичке фигуре самостално или уз помоћ наставника; - примењује ознаке за динамичко нијансирање; - свира композиције у парном и непарном метру; - изводи акцентоване ноте; - свира етиде и комаде за добош, тимпане и ксилофон, соло или уз пратњу клавира; - прати развој сопствене координације и моторике кроз свирање; - пише распоред руку за тимпане и мелодијске удараљке; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи медије који су на располагању у сврху свог музичког развоја (за слушање музике, гледање концерата итд.).	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Квалитет тона у зависности од техничких захтева. Једноструки и двоструки ударац уз коришћење одбитка са посебним освртом на положај тела и руку. Уводне вежбе за извођење дрега (двоструки предударац) и његову примену. Ритмичке фигуре: триоле, квинтоле, септоле. Динамичко нијансирање – мецофорте, фортисимо, крешендо, декрешендо. Композиције у парном (четвртинском, осминском) и непарном метру. Техничке вежбе за: - акцентоване; - извођење вирбла и његову примену; - извођење флема (једноструки предударац) и његова примена. Основни рудименти који садрже обрађену тематику. Скале: Дурски и молски тоналитети, трозвучи и четворозвучи на тоници са обртајима, хроматска скала. ЛИТЕРАТУРА: П. и Ј. Шпрунк: <i>Етиде за добош</i> Ч. Мемфис: <i>Савремени перкусиониста</i> Д. Агостини: <i>Ритмички солфеђо 1</i> Т. Егорова и В. Штеиман: <i>Ритмичке вежбе за добош</i> Х. Кнауер: <i>Практична школа за добош</i> Д. Палиев: <i>Комади уз пратњу клавира</i> Н. Ј. Живковић: <i>Забаван ксилофон</i> К. Хатвеј и И. Врајт: <i>Музика за мелодијске удараљке књига II</i> М. Голденберг: <i>Модерна школа за ксилофон</i> Х. Кнауер: <i>Етиде за тимпане</i> Е. Којне: <i>Етиде за тимпане</i> Д. Палиев: <i>Тимпани</i> Избор из друге литературе који одговара захтевима програма и могућностима ученика.
Обавезни минимум програма: десет етида и један комад уз пратњу клавира за добош, шест етида или комада за тимпане, пет етида или комада за мелодијске удараљке.		
Јавни наступи: два јавна наступа у току школске године		
Испитни програм: по једна етида или комад за сваки инструмент, један комад уз пратњу клавира за инструмент по избору, једна скала.		
Композиције за добош и тимпане се изводе из нота, а за мелодијске удараљке напамет.		

Кључни појмови садржаја: тон, ритам, слушање музике, свирање, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УДАРАЉКЕ (ДОБОШ, ТИМПАНИ, КСИЛОФОН, ВИБРАФОН, МАРИМБА)

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике (јединство техничких и музичких елемената).

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко свирање и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштаног-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре, упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања. У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције. С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута) рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дужу задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм се базира на принципу постепеног упознавања са основним нотним вредностима и ритмичким фигурама, од једноставнијих ка сложенијим. Упоредо са тим, ради се на постепеном техничком напретку, у зависности од способности ученика, са посебним освртом на тон инструмената. У току школовања потребно је обрадити све дурске и молске тоналитете и упутити ученике да на аналитички начин посматрају предзнаке у композицијама које се обрађују, као и ознаке за метар, темпо, динамику и артикулацију.

Ученике треба подстицати да развијају радне навике кроз заједничко а касније и самостално планирање вежбања. Како би време проведено у раду што боље искористили, ученике треба упознавати са разним принципима вежбања. Треба развијати музичку интерпретацију кроз правилно тумачење нотног текста и охрабривање ученика да испоље своју музикалност.

Посебну пажњу треба обратити на здравље ученика кроз константан рад на правилном седењу и стајању за инструментом и поставци гарда. Програм омогућава примену литературе свих аутора који обрађују исту проблематику.

Испитни програм се може кориговати за ученике који су током године наступили на такмичењима, као солисти или чланови камерних ансамбала.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ СОЛФЕЂО, ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описивање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- слуша дечије и народне песме и примере из литературе, уз покрете; - изрази доживљај музике коју слуша цртањем; - препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; - пева по слуху и солмизацијом песмице у Це, Ге, Еф-дуру; - звучно препозна карактер дура; - пева и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук у Це, Ге, Еф-дуру; - чује и именује главне ступњеве; - пева по слуху и препозна мол; - опише својим речима доживљај музике различитог жанра икарактера; - пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; - изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; - препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; - објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; - објасни својим речима лествичне појмове; - примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; - примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); - опажа и пева тонове и мотиве; - препозна и запише ритам у мелодијском примеру; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - препозна и изведе четвртинске тактове; - изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; - изводи ритам на различите начине; - одржи ритмички пулс; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; - визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; - изводи ритам уз покрет; - препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; - чита ритам солмизацијом.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике уз покрет. Слушање музике уз цртање. Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова.
	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред кроз Це, Ге, Еф-дур (певање). Звучна слика дурског тонског рода. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скокова у: тонику, доминанту, вођицу и тонични трозвук. Функције главних ступњева. Песмице у молским тоналитетима (певање). Развој музикалности.
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента. Нотне вредности и одговарајуће паузе: цела, половина, половина с тачком, четвртина и осмина. Хроматски знаци: повисилице и снизилице. Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Лествични појмови : лествица, тетрахорд, степен, полустепен, ступњеве. Музичке ознаке: понављање, <i>prima, seconda volta, D. C. al fine</i> , корона. Основне ознаке за динамику (<i>forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo, decrescendo</i>). Основне ознаке за темпо (<i>andante, moderato, allegro, vivo</i>). Основне ознаке за артикулацију (<i>legato, staccato</i>).
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и интонирање тонова и мотива у тоналитету. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Записивање ритмичке окоснице.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације у складу са пређеним градивом. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача
	РИТАМ	Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4. Препознавање ритма у примерима. Начини извођења ритма (куцање или тактирање или мануелна техника). Четвртина као јединица бројања. Равномерно читање. Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана на две јединице бројања. Покрет у функцији ритма. Знаци за продужавање трајања тона: тачка, лук, корона. Ритмичко читање.

Јавни наступи: јавни час – извођење научених песмица које обухватају програм првог разреда
Програм смотре:
1. Равномерно и ритмичко читање нота.
2. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима уз анализу (садржаји I разреда).

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описивање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете; - изрази доживљај музике коју слуша цртањем; - препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; - звучно препозна карактер дура и мола; - слушно разликује и пева различите врсте мола – горњи тетрахорд молских тоналитета; - пева песмице по слуху и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук; - чује и именује главне ступњеве; - описује својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; - пише и чита ноте солмизацијом и музичком абеџедом у виолинском и бас кључу; - изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; - препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; - објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; - објасни својим речима лествичне појмове; - примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; - примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); - опажа и пева тонове и мотиве; - препозна и запише ритам у мелодијском примеру; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - препозна и изведе четвртинске тактове; - изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; - изводи ритам на различите начине; - одржи ритмички пулс; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; - визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; - изводи ритам уз покрет; - препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; - чита ритам солмизацијом.	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојења програма.
	МЕЛОДИКА	Тоналитети: Це, Ге, Еф-дур (утврђивање). Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (а, де и е-мол). Звучна слика молског тонског рода. Поставка штима. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у а, де и е-молу. Природни, хармонски и мелодијски мол. Функције главних ступњева. Развој музикалности.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат. Аутодиктат. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање метра.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.
	РИТАМ	Врста такта: 2/4, 3/4, 4/4. Осмина као јединица бројања: 2/8, 3/8, 4/8. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима од звука ка нотној слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања. Четвороделна подела јединице бројања. Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура ритмичкој јединици – увод и припрема. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.

	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Записивање и препознавање обрађених лествица и тетрахорада. Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта), дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетрахорд, главни ступњеве, вођица, тонични трозвук, интервали).
Програм смотре:		
1. Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера		
2. Мелодијски пример (а, де и е-мол), уз анализу: лествица, тетрахорди, интервали, дурски и молски квинтакорд.		
3. Ритмичко читање у бас кључу у оквиру пређеног градива		

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање; - слуша дечије и народне композиције, примере из литературе, уз покрет; - изражава утиске о слушаном делу цртањем; - препозна разлике и пева мелодијске примере у дуру и молу; - пева и препозна однос тонике и доминанте и скокове у све ступњеве; - пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; - пева штимове обрађених дурских и молских лествица; - звучно разликује дур и све врсте мола; - описује својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; - пева двогласне примере и композиције са клавијирском пратњом; - опажа и пева тонове и мотиве; - запише ритам у мелодијском примеру; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - запише мелодијске диктате; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд; - опажа и пева интервале до квинте; - пева доминантни септакорд у песмама и мелодијским примерима; - препозна врсту такта; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице - примени знања и вештине уз игру; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - поштује правила понашања на концерту; - препозна и изводи тактове са половином као јединицом бројања; - визуелно сагледава и изводи као целину основне фигуре, паузе и лукове у такту 6/8, уз певање одговарајућих песмица;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (из претходних разреда). Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери који одговарају инструменталној литератури за трећи разред (Де-дур, ха-мол, Бе-дур и ге-мол). Штимови. Једноставне песмице по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто (а-мол – А-дур; де-мол – Де-дур). Горњи тетрахорди у све три врсте мола: природни, хармонски и мелодијски мол. Развој музикалности. Двогласно певање.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање и интонирање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте обрађених кроз песмице и примере из литературе. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Интонирање доминантног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику. Опажање метра.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице. Музичко дидактичке игре.
	РИТАМ	Половина као јединице бројања: 2/2, 3/2, 4/2. Основне фигуре у такту 6/8, уз примену лукова и паузи. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима – од звука ка нотној слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо у зависности од инструмента. Четвороделне поделе јединице бројања: пунктирана и обрнуто пунктирана, синкопа на јединици бројања, паузе, лукови... Поставка триоле. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.

- изводи ритам кроз покрет; - изведе ритам певајући песме по слуху и песме различитих жанрова; - равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу, у једном и два линијска система; - изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; - препозна и изводи триолу; - чита ритам солмизацијом; - запише и препозна интервале до квинте; - запише и препозна дурски и молски квинтакорд на основним тоновима и квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; - објасни својим речима појмове: лествица, ступањ, степен/ полустепен, тетрахорд, главне ступњеве и вођицу, тонични трозвук, интервали.	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Интервали до квинте (мала и велика секунда, мала и велика терца, чиста кварта и чиста квинта), дурски и молски квинтакорд на основним тоновима. Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима. Утврђивање знања из музичке терминологије. Ознаке за темпо: <i>Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo</i> .
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача.

Испитни програм:
Писмени део:
 1. Мелодијски диктат у тоналитетима до два предзнака
Усмени део:
 Мелодијски пример (тоналитети пређени у I, II и III разреду), уз анализу мелодијског примера: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд и лествични квинтакорди на главним ступњевима обрађених лествица.
 Ритмичко читање: виолински/бас кључ (пређено градиво из I, II и III разреда).

Кључни појмови садржаја: слушање, покрет, игра, импровизација, мелодија, ритам, музички бонтон

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве - пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова и мелодијске примере; - пева штимове обрађених дурских и молских лествица; - препозна и пева дурски и молски тонски род; - пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; - пева изражајно мелодије различитих жанрова и карактера; - пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; - опажа и пева тонове и мотиве; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - запише лакше мелодијске диктате; - запише ритам у мелодијском примеру - опажа и пева интервале до сексте; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; - опажа и пева доминантни септакорд; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; - примени знања и вештине уз игру; - препозна елементе пређеног градива кроз једноставне примере за слушање;	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (из претходних разреда). Функционални односи у тоналитету. Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за четврти разред (А-дур, фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол). Штимови. Једноставне песме по слуху и мелодијски примери у дуру и истоименом молу и обрнуто – мутација. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Развој музикалности. Двогласно певање. Композиције са клавирском пратњом.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање и интонирање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Записивање ритмичке окоснице Опажање и певање: мале и велике секунде, мале и велике терце, чисте кварте и чисте квинте и мале и велике сексте, обрађених кроз песмице и примере из литературе. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање доминантног септакорда.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије научене песме или мелодијског примера. Музичко дидактичке игре.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.

- препозна и изводи четвртинске, осминске и половинске тактове; - препозна и изводи синкопу на јединици бројања; - визуелно сагледава и изводи сложену поделу у такту 6/8; - изводи такт 9/8 и 12/8 - пева песме по слуху и песме различитих жанрова; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу, у једном или два линијска система; - изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; - ритмички прочита триолу и четири шеснаестине; - чита ритам солмизацијом; - запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетракорде; - запише и препозна интервале до сексте; - запише и препозна квинтакорде на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима; - запише и препозна доминантни септакорд; - објасни различите врсте темпа; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - поштује правила понашања на концерту.	РИТАМ	Обрађене врсте такта. Синкопа на јединици бројања. Сложена подела тродела у такту 6/8 без примене лукова и шеснаестинских пауза. Информативно упознавање врсте такта 9/8 и 12/8. Начини извођења ритма Ритам у примерима – од звука ка слици. Равномерно читање. Обрађене ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања и синкопа на јединици бројања, паузе, лукови... Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетракорди. Интервали до сексте (чисти, велики и мали). Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима. Доминантни септакорд. Ознаке за различите врсте темпа.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.
Програм смотре: Писмени део: - Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака. Усмени део: - Мелодијски пример (тоналитети пређени у III и IV разреду), уз анализу примера (садржаји IV разреда). - Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво из III и IV разреда).		

Кључни појмови садржаја: функције, синкопа на један, троделни ритам, развој музичке меморије, креативност, импровизација, љубитељи музике.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Пети
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- пева мелодијске примере у дуру и молу; - пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; - пева мелодијске примере солмизацијом, као и примере из литературе различитих жанрова; - пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; - пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; - пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; - пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; - пева народне мелодије са текстом, у тактовима 5/8 и 7/8; - пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; - примени ознаке за различите врсте темпа и карактера; - пева двогласне примере (у пару или групи), каноне и композиције са клавирском пратњом; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - запише мелодијске диктате;	МЕЛОДИКА	Обнављање градива из претходних разреда. Функционални односи у тоналитету. Нови тоналитети: Ас-дур, еф-мол, Ха-дур, Дес-дур, бе-мол. Остали тоналитети са 5 и 6 предзнака – информативно. Штимови. Пева мелодије у истоименом дуру и молу. Звучна поставка модулације. првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Мешовито сложени тактови 5/8 и 7/8. Развој музикалности. Ознаке за темпо и карактер: <i>Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo, Cantabile</i> Двогласни примери и канони. Композиције са клавирском пратњом.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање појединачних тонова, група тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Записивање ритмичке окоснице. Опажање и интонирање интервала до октаве. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет. Опажање и интонирање доминантног и умањеног септакорда у тоналитету.

- запише ритам у мелодијском примеру; - опажа и пева интервале до октаве; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; - опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; - опажа и пева доминантни и умањени септакорд; - мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; - смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; - користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носиоце звука; - препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; - својим речима изражава утиске о слушањем делу - изводи четвртинске, осминске и половинске тактове; - препозна и изводи малу триолу; - визуелно сагледава и изводи сложену поделу у такту 6/8, уз примену лукова и пауза; - препозна и изводи ритмичку фигуру: сичилијану и тирану - изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; - пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; - приказује ритам кроз покрет; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу, у једном или два линијска система; - изводи ритмичке фигуре четвороделне поделе јединице бројања; - ритмички прочита триолу и четири шеснаестине; - препозна двоструко пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на две јединице бројања; - чита ритам солмизацијом; - запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетрахорде; - запише и препозна интервале до октаве; - запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; - запише и препозна доминантни септакорд са обртајима; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - поштује правила понашања на концерту	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке, импровизације. Импровизација мелодије научених песама или мелодијских примера. Савремена технологија у функцији наставе.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	РИТАМ	Обрађене врсте такта. Триола на половини јединице бројања. Сложена подела тродела у такту 6/8, уз примену лукова без шеснаестинских пауза. Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана. Начини извођења ритма. Ритам кроз примере из литературе и песме различитих жанрова. Врсте такта: 5/8 и 7/8. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (<i>body percussion</i>). Равномерно читање нота. Четвороделна подела јединице бројања. Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Двоструко пунктиране и обрнуто пунктиране ритмичке фигуре на две јединице бројања – информативно. Ритмичко читање ауторских примера и примера из литературе.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетрахоради. Интервали до октаве (мали, велики и чисти интервали). Дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд. Доминантни септакорд са обртајима.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.
Програм смотре: Писмени део: - Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака. Усмени део: - Мелодијски пример (тоналитети пређени у IV и V разреду), уз анализу (садржаји V разреда). - Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво из IV и V разреда).		

Кључни појмови садржаја: функционалност, интерпретација, хармонски слух, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да се код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- пева мелодијске примере у дуру и молу; - пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; - пева штимове обрађених дурских и молских тоналитета; - препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; - пева песме различитих жанрова и мелодијске примере са модулацијом; - пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; - пева народне мелодије са текстом, у тактовима 5/8 и 7/8; - пева српске песме и песме других народа; - пева изражајно мелодије различитих жанрова и карактера; - пева двогласне примере, каноне и композиције са клавирском пратњом; - запише ритам у мелодијском примеру; - запише мелодијске диктате; - пева научен мотив у другом тоналитету; - опажа и пева интервале до октаве; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; - опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; - опажа и пева доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; - мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; - смишља мелодију на научену песму или мелодијски пример; - користи самостално или уз помоћ одраслих доступне носиоце звука; - препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање музике; - својим речима изражава утиске о слушаном делу; - препозна и изводи четвртинске, осминске и половинске тактове; - изводи и препозна пређене ритмичке фигуре троделног ритма; - изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; - изводи примере из литературе, као и песме различитих жанрова; - приказује ритам кроз покрет; - ритмички чита етиде инструменталног типа – градиво VI разреда; - чита ритам солмизацијом - разуме и објасни својим речима музичке појмове; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - поштује правила понашања на концерту.	МЕЛОДИКА	Обнављање градива из претходних разреда. Тоналитети са 7 предзнака – информативно (да осете боју тоналитета). Функционални односи у тоналитету. Штимови. Мутација. Модулација првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима које воде ка разрешевајућем лествичном тону. Мешовито сложени тактови 5/8 и 7/8. Неговање музичке традиције. Развој музикалности. Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Записивање ритмичке окоснице. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Транспоноване мотива. Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти, као и опажање прекомерне кварте и умањене квинте). Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет. Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма. Савремена технологија у функцији наставе.
	РИТАМ	Обрађене врсте такта. Сложена подела тродела и пређене фигуре троделног ритма. Начини извођења ритма. Ритам кроз примере из литературе и песме различитих жанрова. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (<i>body percussion</i>). Ритмичко читање етида инструменталног типа – градиво VI разреда. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Пређено градиво из теорије музике.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту.

Испитни програм:

Писмени део:

– Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака.

Усмени део:

1. Мелодијски пример – тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама)

2. Ритмичко читање: бас кључ (пређено градиво).

Кључни појмови садржаја: Функционалност, корелација, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЋО (шестогодишње школовање)

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом.

Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика, са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром на то да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштање, подизање пажње, развијање меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивна стимулација, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: слушање музике, мелодика, опажање-интонирање-диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности. Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера, поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савладавањем канона и двогласа.

Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова, а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање-интонирање-диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања прво делова, а затим и примера у целисти).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног. Наиме, оно не понавља готове узор, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст, чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментаријум или ручно израђени инструменти).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина.

Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо-комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима.

Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција, како ритмичко извођење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет. Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте.

Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера, уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пукцетањем прстима, корачањем,... те при томе опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку, као основа, ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања – музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга/другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја, као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање, у складу са личним и музичким способностима, представља један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима, употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ (шестогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике, а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Шести
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа. Основни украси и фигуре (информативно); - запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; - запише и препозна врсте интервала до октаве (по узору на лествичне); - запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; - запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; - правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима.	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини.
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични интервали и квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету. Прости интервали.
	ИНТЕРВАЛИ	Троструци: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд.
	АКОРДИ	Четвороструци: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима.
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.

Испитни програм:

Писмени део:

Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом.

Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ. Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром на то да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака, у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у

овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза, као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће служити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као **саставни део музике**, требало би је искључиво радити кроз **озвучавање** ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо-комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама, већ на препознавању и тумачењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оценивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ МУЗИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ КОНТРАБАС, СОЛО ПЕВАЊЕ, УПОРЕДНИ КЛАВИР

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– правилно држи инструмент и познаје његове делове; – правилно држи гудало и користи основне потезе; – изведе основне техничке вежбе за десну руку; – користи нотно писмо за читање музичког дела; – примени музичке ознаке у извођењу композиције; – изведе техничке и вежбе за интонацију; – изведе вежбе за леву руку кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе дурске и молске лествице са трозвучима кроз позиције (минимум прва позиција); – изведе лагане композиције различитог карактера соло и са корепетитором; – свира на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији, у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике инструмента. Начин добијања тона. Поставка и техника десне руке: – држање гудала и вежбе хоризонталних и вертикалних покрета (надлактице, подлактице, шаке, зглоба и прстију); – вођење гудала на празним жицама (са различитом расподелом, различитом брзином кретања и разноврсним штрихом); – ритмичке вежбе на празним жицама (гудалом и пицкато); – основни потези гудалом (деташе, портато, легато, стакато). Поставка и техника леве руке: – вежбе за промену позиције; – вежбе за корелацију и кординацију покрета леве и десне руке; – вежбе за интонацију у првој позицији. Музички бонтон. Скале и трозвучи а-мол (природни); дурске: Еф; Бе; Ге; А; Е; Це-дур; Вежбе кроз позиције различитих ритмичких и техничких захтева за леву и десну руку. ЛИТЕРАТУРА Школе за контрабас по избору Л. Монтаг, М. Просеник, Ф. Симандл, Л. Штрајхер и друге лаке композиције са клавиром (по избору) Техничке етиде одговарајуће тежине (Л. Раков, Ј. Кмент, А. Слама, И. Били, С. Ли и др.)
Обавезни минимум програма		
– четири лествице; – вежбе у I позицији; – две техничке етиде (по избору) – два комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи		
– обавезна два јавна наступа током школске године.		
Смотра		
1. Једна лествица; 2. Једна етида 3. Један комад по избору са клавирском пратњом.		

Кључни појмови садржаја: тон, расподела гудала, ритам, позиција, интонација.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- примени основну технику свирања контрабаса кроз IV и V позицију; - изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; - изведе дурске и молске лествице са трозвучима кроз позиције; - изведе композиције различитог карактера; - свира на интерним и јавним часовима; - испољи креативност у интерпретацији, у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и интонативне вежбе у четвртој позицији. Вежбе за промену позиције (све четири позиције). Мелодијске вежбе за увежбавање артикулације и динамике. Техничке вежбе кроз четири позиције, различитих ритмичких и техничких захтева за леву и десну руку. Вежбе у петој позицији. Вежбе са флажолетима и штимовање инструмента помоћу њих. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске лествице у једној октави кроз све четири позиције. Дурске и молске лествице у једној октави кроз пет позиција. Хроматске лествице кроз пет позиција. Трозовуци и четворозвучи кроз пет позиција. ЛИТЕРАТУРА Школе за контрабас по избору: Л. Монтаг, М. Просеник, Ф. Симандл, Л. Штрајхер и друге. Лаке композиције са клавиром (по избору). Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору).
Обавезни минимум програма - четири лествице; - вежбе кроз 4 позиције; - четири техничке етиде (по избору) - четири комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испит 1. Једна лествица са трозвуком (IV или V позиција); 2. Две етиде 3. Један комад по избору са клавирском пратњом.		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– примени основну технику свирања контрабаса кроз позиције закључно са VIII; – изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; – користи вибрато; – изведе композиције различитог карактера; – учествује на интерним и јавним часовима; – испољи креативност у интерпретацији, у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и вежбе за интонацију кроз VI, VII и VIII позицију. Техничке вежбе за промену позиција. Вибрато. Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом Скале и трозвучи Дурске и молске скале са трозвучима кроз две октаве. Хроматске скале кроз две октаве. ЛИТЕРАТУРА – Школе за контрабас по избору: Л. Монтаг, М. Просеник, Ф. Симандл, Л. Штрајхер и друге – Ј. Новосел: <i>Етиде за контрабас</i> – Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору) – Лаке композиције са клавиром (по избору) – К. Трунф: <i>Лаки комади за контрабас и клавир</i> – <i>Хрестоматија за контрабас I свеска</i> (са клавирском пратњом) – Б. Лаловић: <i>Дванаест малих етида</i> (са клавирском пратњом)
Обавезни минимум програма – четири лествице; – вежбе кроз позиције до тона Е; – шест техничких етида (по избору) – четири комада са клавиром (по избору)		
Јавни наступи – обавезна два јавна наступа током школске године.		
Испит 1. Једна лествица са трозвуком кроз две октаве (VII или VIII позиција); 2. Две етиде (једна са клавирском пратњом) 3. Један комад по избору са клавирском пратњом.		

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

Назив предмета	КОНТРАБАС
Циљ	Циљ учења предмета Контрабас је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- примени основну технику свирања контрабаса до палчеве позиције; - изведе техничке и интонативне вежбе за леву руку кроз позиције; - користи вибрато; - изведе орнаменте; - изведе лагане композиције различитог карактера; - учествује на интерним и јавним часовима; - испољи креативност у интерпретацији, у складу са сопственим музичким, емоционалним и интелектуалним способностима. - самостално и свакодневно вежба; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Поставка леве руке и вежбе кроз IX и X позицију. Техничке и интонативне вежбе за промену позиција. Вибрато. Орнаменти: предудар, мордент, групето, трилер. Мелодијске и ритмичке вежбе кроз позиције. Кратке етиде (са клавирском пратњом и без ње). Кратки комади и композиције са клавирском пратњом. Музички бонтон. Скале и трозвучи Дурске и молске лествице са трозвучима кроз две октаве. Хроматске лествице кроз две октаве. ЛИТЕРАТУРА - Школе за контрабас по избору: Л. Монтаг, М. Просеник, Ф. Симандл, Л. Штрајхер и друге Ј. Новосел: <i>Етиде за контрабас</i> - Техничке етиде одговарајуће тежине (по избору) - Лаке композиције са клавиром (по избору) К. Трунпф: <i>Лаки комади за контрабас и клавир</i> - Хрестоматија за контрабас I свеска (са клавирском пратњом) Б. Лаловић: <i>Дванаест малих етида</i> (са клавирском пратњом)
Обавезни минимум програма		- четири лествице; - вежбе кроз позиције до тона Ф; - шест техничких етида (по избору) - четири комада са клавиром (по избору)
Јавни наступи		обавезна два јавна наступа током школске године.
Испит		- Једна лествица са трозвуком кроз две октаве. - Две етиде (једна са клавирском пратњом) - Један комад по избору са клавирском пратњом.

Кључни појмови садржаја: тон, позиција, интонација, ритмика, динамика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА КОНТРАБАС

I УВОДНИ ДЕО

Бављење музиком уопште, а посебно свирање на инструменту, подстиче фину менталну комбинаторику, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика и одлична је основа за интеграцију са другим предметима.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Препоручени музички садржаји (литература) остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Наставник има слободу али и одговорност да изабере оптималан програм у

коме ће ученик моћи да репродукује све техничке и музичке задатке, а и да у истом ужива, не размишљајући о тежини захтева као о неком непробродивом проблему.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе и користе извођачки апарат, што је важно за одржавање здравља коштано-мишићног апарата. Задатак наставника је да у том смислу, у зависности од врсте инструмента и специфичног става при свирању, ученике упуте на потребу сталног јачања мускулатуре, упражњавањем различитих физичких вежби и/или пливања.

У односу на слушни апарат, ученике треба информисати и упозорити да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма у негативном смислу.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености, развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. У том смислу, позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Припрема за час посвећена је сваком ученику појединачно, имајући у виду музичке, интелектуалне, физичке и менталне предиспозиције.

С обзиром на дужину трајања часа (30/45 минута), рад треба ефикасно организовати. Код млађих ученика није лако дужу задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата.

Припрема за час обухвата читав спектар активности – од детаљног проучавања композиција са ученичког репертоара (аналитичким просвиравањем или, евентуално, припремањем за извођење на подијуму), преко упоређивања различитих издања и допуњавања одабраних редакција, до континуираног вођења обимне евиденције о учениковом раду и напретку.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединоствима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет, а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да, без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу.

Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа, као и да стекну навику посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење о сопственом и туђем извођењу, које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја.

Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и његово лично напредовање у складу са личним и музичким могућностима.

У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	СОЛО ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- описује делове вокалног апарата; - правилно резонира; - правилно користи дијафрагму; - правилно држи тело; - разликује правилно од неправилног дисања; - самостално примењује вежбе дисања; - разликује правилно од неправилне емисије тона; - правилно интонира и јасно изговара слоге; - примењује промену вокала при певању лакших вокализа; - примењује основне елементе нотне писмености у певању, чита нотни текст; - лако пева кратке композиције напамет, уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољава самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике вокалног апарата. Начин добијања тона. Правилно држање тела и став тела при певању. Дисање и вежбе дисања. Емисија тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције. Једноставне вежбе кроз легато, секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Музички бонтон. ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф. Абт, Н. Вакаи, Х. Пановка, Ђ. Конконе, Г. Зајдлер Р. Тирнанић: <i>Песме Италијанских композитора, избор</i> Лакше композиције италијанских композитора: Ђ. Каћини, А. Калдара, А. Скарлати, А. Фалкониери, Л. Манџа, „Мале песме великих мајстора” и друга дела по избору наставника, која одговарају узрасту и техничким могућностима ученика
Обавезни минимум програма		
- четири вокализе - две песме старих мајстора - једна лакша песма		
Јавни наступи		
Обавезан један јавни наступ у току школске године		
Програм смотри		
Смотра на крају школске године: једна вокализа (са текстом или без текста) и једна песма старог мајстора. Програм се изводи напамет, не мора се изводити на оригиналном језику.		

Кључни појмови садржаја: вокални апарат, дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, певање, вокали, слушање музике, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛО ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- правилно држи тело и на правилан начин примењује вежбе дисања; - описује положај гласница при певању и функцију дијафрагме, резонатора; - лако формира тон и контролише интонацију при певању; - јасно изговара слоге и тумачи текст композиције при певању; - примењује различита музичка изражајна средства у фразирању, у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - пева кратке композиције напамет, уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - пренесе публицу сопствени емоционални доживљај кроз интерпретацију; - поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Став тела при певању и вежбе дисања. Карактеристике и одржавање вокалног апарата. Начин добијања тона. Емитовање тона у односу на врсту техничке вежбе или композиције. Техничке вежбе кроз легато. Уједначавање вокала. Слушање, интонација и дикција. Тумачење динамике и темпа. Припрема за јавни наступ. Музички бонтон. ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф. Абт, Н. Вакаи, Х. Пановка, Ђ. Конконе, Г. Зајдлер, Л. Бордесе Лакше композиције италијанских композитора, по избору наставника Лакше песме класичара и романтичара „Мале песме великих мајстора“ (В. А. Моцарт, Ф. Менделсон, Л. в. Бетовен, Ф. Шуберт, Ф. Векерлен и друге, по избору наставника, које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика.
Обавезни минимум програма - четири вокализе - четири песме старих мајстора - две лакше песме		
Јавни наступи обавезан један јавни наступ током школске године		
Испитни програм Две вокализе (са текстом, без текста, различитог карактера), једна песма старог мајстора. Испитни програм се изводи напамет (програм се не мора изводити на оригиналном језику)		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛО ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- примени правилан певачки став и вежбе дисања; - контролише дужину даха при певању; - користи стечена знања из основа музичке писмености, лако чита с листа уз помоћ наставника; - примењује нове певачке технике; - правилно интонира и при певању користи функцију дијафрагме и резонатора — јасно изговара и тумачи текст у композицији; - користи различита музичка изражајна средства при фразирању, у зависности од карактера музичког примера; - јасно тумачи динамику кроз певање; - самостално изводи кратке композиције напамет, уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољава самопоуздање у току јавног наступа; - изрази мишљење о сопственом и туђем наступу; - поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; - користи предности дигитализације за слушање и извођење музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Контрола правилног става при певању и дисања. Увод у предмет читања с листа, примена (<i>prima vista</i>). Развој певачке технике: <i>portato, portamento, staccato, martellato</i>. Интонирање и емисија тона кроз техничке вежбе и композиције. Динамичко нијансирање: <i>crescendo, decrescendo, diminuendo</i>... Припрема за јавни наступ. Музички бонтон. ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф. Абт, Н. Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер Лакше композиције италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника Б. Цвејић: <i>Песме за младе певаче</i>, избор „Мале композиције великих мајстора“, избор лакших композиција. Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В. Ђорђевић, П. Коњовић, И. Бајић, Д. Јенко, С. Христић, З. Јовановић, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Хатце, А. Даргомижски, М. Глинкаи други — избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика, по избору наставника.
Обавезни минимум програма - четири вокализе - четири песме старих мајстора - једна песма класичара или романтичара - једна песма српског или словенског композитора		
Јавни наступи Обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм - једна вокализа - једна арија старог мајстора - једна песма по слободном избору (класичара, романтичара српског или словенског композитора) Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику		

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

Назив предмета	СОЛО ПЕВАЊЕ
Циљ	Циљ учења предмета Соло певање је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- самостално изводи вежбе дисања уз правилан став и држање; - лако формира тон и контролише интонацију при певању; - јасно изговара и тумачи текст композиције при певању; - самостално примењује стилске разлике у тумачењу композиције; - контролише мимику лица; - примењује принцип узајамног слушања у заједничком упевавању и певању; - самостално изводи, пева композиције напамет уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољава самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при извођењу и слушању музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Развој певачких вештина и осамостаљивање при вежбању. Тумачење стилских разлика у литератури. Текст – разумевање текста, тумачење музичким средствима и јасан и правилан изговор. Увод у камерну музику. Припрема за јавни наступ. Извођење композиција различитог карактера и сценски наступ. Музички бонтон ЛИТЕРАТУРА Техничке вежбе, вокализе: Ф. Абт, Н. Вакаи, Пановка, Конконе, Зајдлер Лакше композиције Италијанских композитора: Качини, Калдара, Скарлати, Фалконијери, Манца и друга дела по избору наставника Б. Цвејић: <i>Песме за младе певаче</i>, избор <i>„Мале композиције великих мајстора“</i> избор лакших композиција Моцарт, Менделсон, Шуберт и други, В. Ђорђевић, П. Коњовић, И. Бајић, Д. Јенко, С. Христић, З. Јовановић, М. Пребанда, И. Зајц, Ј. Хатце А. Даргомижски, М. Глинкаи други, избор песама које одговарају узрасту и техничким могућностима ученика по избору наставника.
Обавезни минимум програма		- шест вокализа - четири песме старих мајстора - две песме класичара и романтичара - две песме српских и словенских композитора
Јавни наступи		Обавезна два јавна наступа током школске године
Испитни програм		- две вокализе различитог карактера - једна арија старог мајстора - једна песма по слободном избору (класичара, романтичара српског или совенског композитора). Испитни програм се изводи напамет, на оригиналном језику

Кључни појмови садржаја: дисање, тон, интонација, резонатор, дијафрагма, лако певање, вокали, слушање музике, музичка фраза, музички бонтон

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА СОЛО ПЕВАЊЕ

I УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Певањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу, у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз певање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Понуђени **музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство концертира и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештина, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

На сваком часу ученике треба упућивати на правилан став, правилно дисање и да правилно користе извођачки апарат.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример/песму/дело. Припрема за час је специфична, с обзиром на то да је настава индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус умногоме зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Током остваривања наставе и учења, наставник подстиче ученика пријатном радном атмосфером, уводећи га преко вежби дисања, лаганих техничких вежби, у умеће соло певања. Техничке вежбе су у почетном раду (нпр. секунде, терце, кварте, квинте, узлазно и силазно, разложени квинтакорд, навише и наниже), једноставне, при чему, кроз рад, педагог инсистира: на правилној импостацији, мекој али конкретној атаки на тон, чистој интонацији, правилној артикулацији вокала и консонаната, апођатури, легату. Развојем гласовних способности ученика наставник кроз рад примењује нове певачке технике (*portato, portamento, staccato, martelatto*).

У раду са учеником, наставник треба да обрати пажњу на став тела, као и мимику лица ученика, благи озарен израз. Кроз различиту музичку литературу, наставник упознаје ученика са епохама, стилевима извођаштва, карактеристикама истих, при чему ученик напредује у свом школовању.

Код ученика треба развијати љубав и вештине заједничког музицирања, узајамног слушања и певања у дуету, чиме се развија потреба за међусобним слушањем и сарадњом у заједничкој интерпретацији музичког дела.

Веома је важно подстицати ученике на слушање уметничке музике кроз видео примере, одласком на концерте, у позориште. Дискусијом о одслушаним или изведеним делима развијају се критички ставови о сопственим и другим извођењима, што је веома важно за даље напредовање.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима соло певања најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика, у складу са

његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотре употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- препозна делове клавира и разликује различите начине добијања тона на клавиру; - да се оријентише на клавијатури; - правилно седи за клавиром; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; - примени различита музичка изражајна средства, у складу са карактером музичког дела; - самостално свира кратке композиције напамет; - самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Положај за клавиром и поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање. Вежбе за правилно ритмизирање. Основне врсте удара: портато, легато, стакато. Динамичке ознаке: пиано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо. Ознаке за темпо: аданте, модерато, алегро и друге. Појам лука. Појам фразе. Појам такта, двотакта, тротакта, са одговарајућим нагласцима. Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. Увођење ученика у начине вежбања. Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале. Остали знаци на које се наилази у литератури предвиђеној програмом. Контрола тона. Музичка меморија. Самоконтрола звука и разумевање музичког облика. Полифонија – канон, имитација. Скале и трозвици Скале до четири повисилице и једне снизилнице, у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном правцу од истог тона. Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама. ЛИТЕРАТУРА - Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев - Бајер: <i>Школа за клавир</i> – од вежбе 85 и даље - Диверноа: <i>Етиде оп. 76</i> – основне вежбе за клавир - Черни: <i>Оп. 599, Оп. 453 оп. 139</i>, I свеска - Гњесина: <i>Клавирска абецеда</i>, избор - Лешхорн: <i>Мелодичне етиде оп. 192</i>, избор М. Лили Петровић <i>Школица за клавир</i> Ниво А и Ниво Б - Обраде и аранжмани познатих мелодија и друге композиције примерене узрасту и способностима ученика.
Обавезни минимум програма - лествице и трозвучи по програму - до тридесет композиција – вежбе, етиде и разни комади.		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри - Једна лествица по избору; - Једна етида; - Две композиције различитог карактера.		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клави́р је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- чита течно нотни текст у виолиномском и бас кључу; - одсвира основне елементе музичке форме: мотив, реченица, облик песме, облик сонатине; - препозна и примени основне законе метрике, слаб и јак део такта; - користи педал у делима; - уочи у нотном тексту и примени у извођењу акценте; - чује и примени више динамичких нивоа пијанисимо, мецопијано, фортисимо, мецофорте; - јасно дистанцира у свом извођењу мелодијску линију од пратње; - осмисли уз помоћ наставника и примени различита музичка изражајна средства, у зависности од карактера музичког дела; - самостално и/или по потреби уз помоћ наставника контролише квалитет звука; - повезује прсторедне групе подметањем и пребацивањем палца уз слушну контролу, самостално и уз помоћ наставника; - развија спретност целокупног апарата уз помоћ наставника; - самостално, изражајно свира композиције напамет; - развија и испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Упознавање са законима метрике – разне врсте тактова, слаб и јак део такта, акценти. Динамичко нијансирање лествица – пијано, пијанисимо и мецопијано. Диференцирање мелодије од пратње, рад на полифонији. Увођење у педализацију – вежбе. Скале и трозвучи Најмање 4 дурске и 2 молске скале у осминама, у размаку две октаве, паралелно. Трозвучи, разложено и истовремено, у размаку две октаве – завршетак секстакордом. ЛИТЕРАТУРА - Јела Кршић: <i>Клавирска читанка за други разред</i> - Ханон за почетнике - Диверноа: <i>Оп. 176</i> - Лемоан: <i>Дечије етиде оп. 37</i> - Ѓњесина: <i>Мале етиде, I део</i> - Беренс: <i>Оп. 70</i> - Черни: <i>Оп. 139, 24 етиде</i> М. Живковић: <i>Међумурје мало, Текла вода Карашица</i> Ј. С. Бах: <i>Мале композиције, избор лакших</i> - Хендл: <i>Избор композиција у редакцији Јеле Кршић</i> - Избор сонатина: Ванхал, Хаслингер, Плејел, Бетовен, Хор, Рајнеке, Кулау, Клементи. Сонатине домаћих аутора и других композитора одговарајуће тежине - Збирка <i>Наши композитори за младе пијанисте</i> З. Христић: <i>Тачкице</i> Р. Петровић: <i>Игра, Циркус за мачиће, Украјинска игра</i> С. Хофман: <i>Две басне</i> Б. Предић: <i>Прича моје лутке</i> М. Тајчевић: <i>За мале</i> В. Миланковић: <i>Дечје приче, 25 мијатура за I и II разред</i> - Избор лакших композиција (Просвета, Београд) - Шуман: <i>Оп. 68</i> - Гречанинов: <i>Оп. 99</i> - Гедике: <i>Оп. 36</i> - Гурлит: <i>Оп. 82</i> - Раули: <i>Оп. 36 и 37</i> Б. Барток: <i>За децу</i> – Клавирска музика за почетнике, Микрокосмос I, избор - Мајкапар: <i>24 лаке композиције оп. 16</i> - Кабалевски: <i>Оп. 30</i> - Скот: <i>Кутија играчака</i> - Друге композиције одговарајуће тежине.
Обавезни минимум програма		
- лествице и акорди по програму; - осам композиција по слободном избору, од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); - две полифоне композиције; - једна цела сонатина и један до два става из различитих сонатина или варијације.		
Јавни наступи		
обавезна два јавна наступа током школске године		
Програм смотри		
- Једна лествица по слободном избору; - Једна етида; - Две композиције по слободном избору.		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	35 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- свира с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено, уз помоћ наставника; - јасно разликује и доследно изводи различите врсте удара; - транспонује хроматски лакше мотиве или реченице; - примени више динамичких нијанси у свирању; - негује културу тона; - појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; - свира двохвате са јасним диференцирањем мелодијске линије; - свесно користи директан и синкопирани педал; - јасно разликује врсте украса и може да одсвира краћи трилер; - свира једноставну пратњу на задату мелодију;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Читање с листа. Унапређивање основних врста удара – легато, стакато из подлактице, из прста, нон легато, портато, репетиција. Техничке вежбе са ритмичким варијантама. Анализа музичких облика уз тумачење значења и конструкције дела која се обрађују – сонатина, менует, гавота, марш... Шире упознавање са елементима полифоније – држани тонови, свирање двохвата, истицање гласова, динамизирање деоница. Употреба истовременог и синкопираног педала. Упознавање са украсима и припремне вежбе: дуги и кратки предудар, пралтрилер и краћи трилер. Техничке вежбе, скале и трозвучи Вежбе за: правилно низање тонова, изједначавање удара, учвршћивање прстију, различиту артикулацију. Најмање 4 дурске скале (које нису рађене у II разреду) у распону две октаве, у осминама паралелно и супротно, као и у распону три октаве, у осминским триолама, паралелно. Најмање 2 молске скале у распону две октаве, паралелно. Хроматске скале у распону две октаве, паралелно. Трозвук четворогласно кроз две октаве, разложено. Читање с листа лаганих вежби, одвојено и заједно. ЛИТЕРАТУРА - Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка</i> - Лемоан: <i>Дечје етиде оп. 37</i> - Черни: <i>Оп. 849</i>, избор - Бертини: <i>25 етида оп. 100</i>, избор - Диверноа <i>оп. 176</i> - Гедике: <i>Оп. 32 и 47</i>, број 5, 6 и 8 - Лак: <i>Оп. 172</i> Друге етиде одговарајуће тежине. Ј. С. Бах: <i>Мале композиције</i> Ј. С. Бах: <i>Мали прелудијуми</i> - Јела Кршић: <i>Клавирска вежбанка</i>, избор - Хендл: <i>Избор композиција</i>, у редакцији Јеле Кршић Друге композиције одговарајуће тежине. - Клементи, Дијабели, Кулау, Дусик, Хајдн (лакше) као и сонатине домаћих и других аутора одговарајуће тежине. - Гњесина: <i>Тема и шест малих варијација</i> - Кабалевски оп. 51: <i>Варијације Еф-дур</i> - Сорокин: <i>Тама са варијацијама амол</i> - Кулау: <i>Варијације Ге-дур</i> - Кршић и Шишмановић: <i>Збирка Наши композитори за младе пијанисте</i> - Логар, Рајичић и Илић: <i>За мале клавиристе</i> - Рајичић: <i>Дечја збирка</i>, избор - Тајчевић: <i>Дјеци и I мала свита</i> - Душан Радић: <i>Рондино</i> Р. Мац: <i>Стара ура игра полку</i> - Чајковски: <i>Албум за младе, оп. 39</i>, избор - Шуман: <i>Албум за младе, оп. 68</i>, избор Б. Барток: <i>Деци, Микрокосмос II</i> - Гречанинов: <i>Дечја књига оп. 98</i> О. Шин: <i>Од јутра до сумрака</i> - Шите: <i>Из веселог дечјег доба</i>, избор - Хајдн: <i>Мале игре</i>, избор

		- Моцарт: 14 дечјих композиција - Скот: Животиње, избор - Сарауер: Слике из дечјег доба - Хачатуријан: Андантино - Лутославски: 12 малих комада - Мајкапар оп. 33: Минијатуре - Виљалобос: Изабрани лаки комади - Јела Кршић: Клавирска вежбања, избор - Раули: 19 малих комада, избор - Поцоли: Мали комади
Обавезни минимум програма - лествице и акорди по програму; 6 композиција по слободном избору, од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); - две полифоне композиције; - два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација;		
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године		
Испитни програм: - Једна лествица по слободном избору; - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Један став сонатине; - Једна композиција по слободном избору.		

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

Назив предмета	УПОРЕДНИ КЛАВИР
Циљ	Циљ учења предмета Упоредни клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици, кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:		
- чита и свира течно с листа лакше вежбе са обе руке или одвојено; - самостално изведе различите врсте артикулације које се захтевају у музичком делу; - примени различите начине решавања техничких и музичких захтева приликом свирања; - коригује лоше извођење у току свирања; - у свирању примени више динамичких нијанси и јасно диференцира мелодијску линију од пратње; - појасни конструкцију дела и да својим речима објасни значења термина музичке форме; - јасно разликује врсте украса и може да одсвира различите врсте трилера; - негује културу тона; - критички прати сопствени развој; - самостално вежба по плану који је утврдио са наставником; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Решавање техничких и музичких проблема. Вежбе за: - јачање прстију (нарочито 4. и 5. прста); - подметање палца и брзо низање и промену прсторедних група; - повећање распона шаке. Припремне вежбе за веће интервале. Проширење динамичке лествице као рад на упознавању елемената правилне интерпретације. Примена педала. Анализа облика – дводелна песма, троделна песма, прелудијум... Читање с листа лаких композиција. Скале и трозвуци Дурске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Молске скале кроз четири октаве у осминама, у паралелном кретању. Хроматске скале кроз четири октаве у шеснаестинама, у паралелном кретању. Велико разлагање трозвука (арпеђо) у осминама, кроз две октаве. Доминантни и умањени септакорд (арпеђо) у осминама, кроз две октаве. ЛИТЕРАТУРА - Черни: Оп. 849 избор етида - Кршић и Ранковић: Збирка за савлађивање техничких проблема I и II свеска - Беренс: Оп. 61, избор - Лешхорн: Оп. 381, избор - Друге етиде одговарајуће тежине. Ј. С. Бах: Мали прелудијуми – избор - Хендл: Избор композиција, у редакцији Јеле Кршић - Друге композиције одговарајуће тежине. - Хајдн: Сонатине (редакција Кршић и Шишмановић) - Друге сонатине или сонате одговарајуће тежине.

	С. Рајичић: <i>Мала свита</i> - Славенски: <i>Игре и песме са Балкана</i> I и II свеска, избор лакших В. Мокрањац: <i>Мала свита</i> - Кршић и Шишмановић: Наши композитори за младе пијанисте - Друга дела одговарајуће тежине. - Менделсон: <i>Песме без речи</i>, избор - Григ: <i>Лирски комади</i>, избор - Прокофјев: <i>Музика за децу</i> - Дебиси: <i>Мали црнац</i> - Дусик: <i>Матине</i> - Мартину: <i>Лутке</i>, избор лакших - Душкин: <i>Краљ вилењака, Вашар</i> - Чимароза: <i>Сонате</i>, избор - Кабалевски: <i>Оп. 27</i> - Лутославски: <i>Народне мелодије</i> Б. Барток: <i>За децу</i>, Микрокосмос III и IV свеска - Пинтарић и Станковић: <i>Композиције за клавир</i>, избор Аранжмани и обраде разних познатих мелодија за клавир
Обавезни минимум програма - лествице и акорди по програму; 6 композиција по слободном избору, од чега обавезно 3 виртуозног карактера (етиде); - две полифоне композиције; - два става из различитих сонатина или варијације и један став или два циклуса варијација; - једна композиција домаћег аутора.	
Јавни наступи обавезна два јавна наступа током школске године	
Испитни програм (на крају школске године): - Једна етида; - Једна полифона композиција; - Један став сонатине; - Једна композиција по слободном избору.	

Кључни појмови садржаја: клавир, слушање, опажање, тон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА УПОРЕДНИ КЛАВИР

I УВОДНИ ДЕО

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Свирањем се активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, као и емоционални развој.

У настави која је усмерена на остваривање исхода предност се даје искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз свирање.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Понуђени **музички садржаји** остављају простор за избор и других садржаја, у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз присуство на концертима и групно извођаштво. Посебну пажњу треба обратити на развој и стимулисање комуникацијских вештина, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример/песму/дело. Припрема за час је специфична, с обзиром на то да је настава

индивидуална и да усмерење часа у односу на ток и фокус умногоне зависи од припремљености ученика за час. Како се исходи у стицању вештина кумулативно остварују, сваки пут у неком свом сегменту, припрема садржи назив дела, циљ часа и конкретизацију исхода који је у фокусу у односу на циљ часа.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмераваати и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Ученике на сваком часу треба упућивати на правилно седење и економичност покрета, која је основа превенције повреда мишићног ткива. Инсистирати на логичком мишљењу које ће помоћи да се сви сегменти личности ученика развијају у пуном капацитету. Подстицати ученике на самостално изражавање кроз музику са освешћеном употребом музичких средстава.

Наставник има могућност да по слободном избору одабере и композиције за извођење које нису наведене у програму, водећи рачуна о примерености наставним садржајима, учениковим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима.

Ученике треба стимулисати да читају нотни запис клавирске деонице коју изводе клавирски корепетитори, како би се што боље упознали са садржајем клавирске пратње за главни предмет – соло певање. Веома је корисно ученике ставити у позицију корепетитора и при томе водити рачуна да то буде пратња коју је реално испратити.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима инструмента најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика, у складу са његовим личним и музичким могућностима. Битно је на почетку школске године јасно поставити критеријуме оцењивања и упознати ученика са истим. У обзир треба узети све сегменте учениковог талента, залагања и односа према раду. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

Потребно је отклонити све разлоге за могуће страхове, несигурност и трему који су проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Учешће ученика на јавним наступима, такмичењима, фестивалима и резултати годишњих испита и смотри употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ СОЛФЕЂО, ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

Назив предмета	СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Први
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; - слуша дечије и народне композиције и примере из литературе, уз покрет; - изражава утиске о слушаном делу цртањем; - препозна и чита ноте у виолинском и бас кључу; - изводи и записује нотна трајања: целу, половину с тачком, половину, четвртину, осмину ноте; - препозна и употреби предзнаке: повисилицу, снизителицу и разрешилицу; - препозна и својим речима објасни појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; - употреби солмизацију и музичку абецеду; - опише својим речима шта је лествица, тетрахорд, ступњеви и главни ступњеви; - употреби знаке за понављање, <i>prima i seconda volta</i>, <i>D. C. al fine</i>, корона; - примени основне динамичке ознаке (гласно, тихо, умерено гласно, умерено тихо, поступно појачавање и стишавање); - примени основне ознаке за темпо: спор, умерен и брзи; - примени најчешће начине извођења музичког дела (повезано, кратко и издржано) и музичке целине; - пева по слуху и солмизацијом песмице и мелодијске примере; - звучно препозна дур и мол; - пева: лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту, тоничну терцу и вођицу и тонични трозвук; - пева штимове обрађених дурских и молских лествица; - чује и препозна главне ступњеве; - пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; - опажа и пева тонове и мотиве; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - запише напамет научене песме; - запише мелодијске диктате по двотактима; - запише ритам у мелодијском примеру; - препозна врсту такта у певаним песмама са текстом; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Нотни систем: од велике октаве до треће октаве, у зависности од врсте инструмента. Нотне вредности и одговарајуће паузе. Хроматски знаци: повисилице, снизителице и разрешилице. Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. Именовање нота солмизацијом и музичком абецедом. Лествични појмови. Термини и појмови, без дефиниција, у оквиру садржаја програма. Основне ознаке за динамику (<i>forte</i> , <i>piano</i> , <i>mezzoforte</i> , <i>mezzopiano</i> , <i>crescendo</i> и <i>decrescendo</i>). Основне ознаке за темпо (<i>lento</i> , <i>andante</i> , <i>moderato</i> , <i>allegro</i> , <i>vivo</i>). Основне ознаке за артикулацију (<i>legato</i> , <i>staccato</i> , <i>tenuto</i>) и фразирање.
	МЕЛОДИКА	Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред (Це, ЕФ и Ге-дур; а, е, де-мол). Звучна слика дурског и молског тонског рода. Функционални односи у тоналитету. Поставка штива. Функције главних ступњева. Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у обрађеним тоналитетима. Природни, хармонски и мелодијски мол. Развој музикалности.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Аутодиктат. Писмени мелодијски диктат. Записивање ритмичке окоснице. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетрахорда. Опажање метра.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације.

- препозна и изводи двочетвртински; трочетвртински и четворочетвртински такт; - препозна и изводи двоосмински, троосмински такт; - изводи бројалице; - изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; - осећа ритмички пулс; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; - изводи четвртине; осмине, лукове и одговарајуће паузе; - препозна и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; - препозна и изводи основне фигуре; - приказује ритам кроз покрет; - изводи знакове за продужавање трајања тона: тачка, лук, корона; - чита ритам солмизацијом;	РИТАМ	Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8. Начини извођења ритма. Ритам у примерима од звука ка слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента. Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две јединице бројања. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача.
Програм смотре: 1. Равномерно и ритмичко читање нота. 2. Препознавање лествице и лествичних елемената у мелодијском примеру. 3. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима.		

Кључни појмови садржаја: мелодија, ритам, покрет, импровизација, меморија, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећања за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Други
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- изражава утиске о слушаном делу цртањем; - препозна елементе музичке писмености кроз примере за слушање; - пева и препозна скок у тонику, доминанту, субдоминанту и вођицу; - пева по слуху мелодијске примере солмизацијом и песмице у молу; - звучно препозна мол; - пева штимове обрађених дурских и молских лествица; - пева и препозна лествично и терцно кретање, тонични трозвук; - пева и препозна три врсте мола; - препозна и именује главне ступњеве; - изражајно пева мелодије различитог жанра и карактера; - опажа и пева тонове и мотиве; - запише ритам у мелодијском примеру; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - запише мелодијске диктате; - запише напамет научене песме; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд; - опажа и пева мале и велике терце и чисту квинту; - опажа и пева дурски, молски и хармонски тетракорд; - препозна врсту такта у песмама са текстом и у	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	МЕЛОДИКА	Утврђивање пређеног градива. Функционални односи у тоналитету. Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за други разред (Де-дур, ха-мол, Бе-дур, ге-мол, А-дур, фис-мол). Звучна слика молског тонског рода. Поставка штима. Именоване и интонирање лествичног и терцног кретања, скок у тонику и доминанту и тонични трозвук у пређеним тоналитетима. Природни, хармонски и мелодијски мол. Функције главних ступњева. Развој музикалности.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и певање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање ритмичке окоснице. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат. Аутодиктат. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада. Опажање и певање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет. Опажање и интонирање дурског, молског и хармонског тетра-корда. Опажање метра.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.

примерима из литературе; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију или ритам на текст бројалице или дечије песмице; – пажљиво слуша и коментарише извођење друга/другарице; – изводи основне фигуре такта 6/8, уз певање одговарајућих песмица; – изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; – изводи бројалице; – приказује ритам кроз покрет и игру; – равномерно чита ноте у виолинском, бас кључу у једном и два линијска система; – визуелно сагледава и изводи као целину: основне фигуре; четвороделне поделе и пунктирану и обрнуто пунктирану фигуру на ритмичкој јединици; – препозна и чита лукове, паузе, узмах и предтакт; – чита ритам солмизацијом; – запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетракорде; – запише и препозна интервале до квинте, као и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима; – објасни својим речима појмове: лествица, ступањ, степен/полустепен, тетракорд, главне ступњеве, вођицу, тонични трозвук, интервале.	РИТАМ	Обнављање пређених врста тактова и обрада такта: 4/8 и 2/2. Звучна припрема основних ритмичких фигура у такту 6/8 са луковима и паузама. Начини извођења ритма (уз куцање или тактирање или мануелном техником). Ритам у примерима од звука ка слици. Покрет у функцији ритма. Равномерно читање: четвртина и осмина као јединица бројања у зависности од инструмента. Четвороделна подела јединице бројања. Ритмичке фигуре: пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици. Примена лукова, пауза, узмаха и предтакта. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Записивање и препознавање обрађених лествица и тетракорада. Интервали до квинте (мали, велики и чисти) и дурски и молски квинтакорд на основним тоновима. Проширивање знања из музичке терминологије (лествица, ступањ, степен/полустепен, тетракорд, главни ступњеве, вођица, тонични трозвук, интервали).
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Слушање и уважавање извођача.
Испитни програм: - Усмено опажање кратког мотива у тоналитету мелодијског примера. - Мелодијски пример (а, е или де-мол) уз анализу: лествица, тетракорди, интервали, дурски и молски квинтакорд. - Ритмичко читање у четвртинском такту у оквиру пређеног градива.		

Кључни појмови садржаја: Слушање, мелодија, ритам, покрет, игра, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Трећи
Годишњи фонд часова	70 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; - пева по слуху и солмизацијом песме различитих жанрова, као и примере из инструменталне литературе; - пева штимове обрађених дурских и молских лествица; - звучно препозна дурски и молски тонски род; - пева песме различитих жанрова са модулацијом у доминантни дурски тоналитет и паралелни мол; - пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; - пева изражајно мелодије различитог жанра и карактера; - пева двогласне примере (у пару или групи) и композиције са клавирском пратњом; - опажа и пева и записује: тонове, групе тонова и мотиве; - запише мелодијске диктате; - запише ритам у мелодијском примеру; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; - опажа и пева доминантни септакорд; - опажа и пева интервале до октаве; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песама; - смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; - примени потребна знања и вештине уз игру; - препознаје елементе пређеног градива кроз примере за слушање; - својим речима изражава утиске о слушаном делу; - изводи сложену поделу у такту 6/8, уз примену лукова и пауза; - изводи ритмичке фигуре сичилијану и тирану; - изводи такт 9/8 и 12/8; - пева народне мелодије у тактовима 5/8 и 7/8; - изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; - доживљава ритам кроз покрет; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу у једном или два линијска система; - ритмички прочита триолу у четвороделној подели јединице бројања; - чита ритам солмизацијом; - запише и препозна обрађене дурске и молске лествице и тетракорде; - запише и препозна интервале до октаве; - запише и препозна квинтакорде са обртајима у обрађеним тоналитетима; - запише и препозна доминантни и умањени септакорд; - објасни ознаке за различите врсте темпа и карактера; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга/другарице; - поштује правила понашања на концерту.	МЕЛОДИКА	Обнављање градива (све области). Функционални односи у тоналитету. Песме и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за трећи разред (Ес-дур и це-мол, Е-дур и цис-мол, Ас-дур и еф-мол). Штимови. Једноставни примери по слуху и солмизацијом, као и мелодијски примери који садрже у себи мутацију. Звучна поставка модулације првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Развој музикалности. Двогласни примери. Композиције са клавирском пратњом.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ; ДИКТАТИ	Опажање и интонирање тонова и мотива у обрађеним дурским и молским тоналитетима. Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Записивање ритмичке окоснице. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакорада са обртајима. Опажање и интонирање доминантног септакорда. Опажање и интонирање интервала до октаве обрађених кроз песме и примере из литературе.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације.
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова у функцији усвојеног програма.
	РИТАМ	Обрађене врсте такта. Сложена подела тродела у такту 6/8, уз примену лукова и осминских пауза. Пунктиране фигуре троделног ритма: сичилијана и тирана. Информативно упознавање врста такта 9/8 и 12/8. Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8. Начини извођења ритма. Триола у оквиру четвороделне поделе јединице бројања. Ритам кроз песме различитих жанрова. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (<i>body percussion</i> ,...). Равномерно читање уз повећање брзине читања и обележен темпо. Ритмичко читање ауторских примера и примера из инструменталне литературе.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Лествице и тетракорди. Интервали до октаве (чисти, велики и мали интервали). Дурски и молски квинтакорд са обртајима и прекомерни и умањени квинтакорд. Доминантни и умањени септакорд. Ознаке за темпо и карактер: <i>Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo</i> .
	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство концерту

Програм смотре:

Писмени део:

1. Мелодијски диктат у тоналитетима до три предзнака.
2. Тест из теорије (лествице, предзнаци, тетракорди, имена и врста интервала до октаве, дурски и молски квинтакорд са обртајима, доминантни и умањени септакорд).

Усмени део:

1. Мелодијски пример.
2. Ритмичко читање: бас кључ (пређени садржаји из II и III разреда).

Кључни појмови садржаја: функције, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (четворогодишње школовање)
Циљ	Циљ учења предмета Солфеђо је да код ученика развије знања и вештине које подразумевају музичко описивање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- пева мелодијске примере солмизацијом, као и примере из литературе; - пева и препозна лествично кретање и скокове у све ступњеве; - пева и опажа штимове обрађених дурских и молских лествица; - пева и препозна истоимене тоналитете у мелодијском примеру; - пева мелодијске примере различитих жанрова са модулацијом; - пева хроматске скретнице и пролазнице у мелодијским примерима; - пева народне песме са текстом у тактовима 5/8 и 7/8; - пева српске песме и песме других народа; - пева двогласне примере и каноне (у пари или групи) и композиције са клавирском пратњом; - запише ритам у мелодијском примеру; - пева научен мотив у другом тоналитету; - запише мелодијске диктате; - опажа и пева интервале до октаве; - опажа и пева дурски и молски квинтакорд са обртајима; - опажа и пева умањени и прекомерни квинтакорд са разрешењем и везивањем за тоналитет; - препозна доминантни септакорд са обртајима и умањени септакорд; - мења и допуњава мелодију и ритам научених примера; - смишља мелодију или ритам на научену песму или мелодијски пример; - примени потребна знања и вештине уз игру; - препозна елементе пређеног градива кроз примере за слушање; - својим речима изражава утиске о слушаном делу; - изводи ритам уз куцање или тактирање или мануелном техником; - доживљава ритам кроз покрет; - ритмички чита етиде инструменталног типа из градива IV разреда; - разуме и објасни музичке појмове; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике	МЕЛОДИКА	Обнављање градива из свих области. Нови тоналитети: Ха-дур, Дес-дур и бе-мол. Остали тоналитети са 5, 6 и 7 предзнака – информативно (да осете боју тоналитета). Функционални односи у тоналитету. Штимови. Мутација. Модулације првог квинтног сродства. Хроматске скретнице и пролазнице у пређеним тоналитетима. Мешовито сложени тактови: 5/8 и 7/8. Неговање музичке традиције. Развој музикалности. Двогласни примери, канони и композиције са клавирском пратњом.
	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ	Записивање ритмичке окоснице. Транспоновање мотива. Писмени мелодијски диктат – записивање по двотактима. Опажање и интонирање интервала до октаве (велики, мали и чисти) и опажање прекомерне кварте и умањене квинте. Опажање и интонирање дурских и молских квинтакора са обртајима. Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет. Опажање доминантног септакорда са обртајима и умањеног септакорда.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Мелодијске и ритмичке импровизације
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова
	РИТАМ	Обрађене врсте такта. Сложена подела и ритмичке фигуре троделног ритма. Начини извођења ритма. Ритам у примерима – од звука ка слици. Покрет у функцији ритма, тело као инструмент (<i>body percussion</i>). Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива IV разреда, уз примену оба кључа.
	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ	Пређено градиво из теорије музике.

друга/другарице; поштује правила понашања на концерту;	МУЗИЧКИ БОНТОН	Пажљиво слушање и уважавање извођача. Присуство на концертима.
Испитни програм: Писмени део: 1. Мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака. Усмени део: 1. Мелодијски пример – тоналитети до четири предзнака (са скретницама и пролазницама). 2. Ритмичко читање: бас кључ (пређени ритмички садржаји).		

Кључни појмови садржаја: функционалност, метар, ритам, меморија, креативност, импровизација, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ СОЛФЕЂО

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом.

Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји солфеђа су усмерени ка стицању интонативних и ритмичких знања и вештина ученика са циљем да сагледава нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник солфеђа својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром на то да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад можданих функција и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Партиципацијом у музици остварује се виши облик писмености развијањем интуиције, маште и размишљања, што доводи до јединствених облика комуникације. Позитиван ефекат музике: опуштања, подизања пажње, развијања

меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације, од непроцењивог је значаја.

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области – тема: слушање музике, мелодика, опажање – интонирање – диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане, иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште. Слушањем ученик препознаје музички облик – сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности. Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима, уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова, а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно.

Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање – интонирање – диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона, као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања – прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узоре, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера, као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст, чиме стварају нове једноставне, јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментаријум или ручно израђени инструменти). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе, а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем наученог градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција, како ритмичко извођење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет. Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуккетањем прстима, корачањем, те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове

области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика, упућујући га на правила понашања – музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга/другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима солфеђа најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, па функционални задаци имају приоритет. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка теоријском тумачењу. Из тих разлога, нарочито у првом циклусу, не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању и извођењу музичких садржаја као и развоју креативности.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за потенцијалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља.

Резултати годишњих испита и смотри, учешће на јавним наступима употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

Назив предмета	ТЕОРИЈА МУЗИКЕ
Циљ	Циљ учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике, а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.
Разред	Четврти
Годишњи фонд часова	33 часа

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- објасни музичке појмове и термине: тонски и нотни систем од велике до треће октаве, виолински и бас кључ, особине тона, метар и метричке ознаке, музичку фразу, агогику, артикулацију, динамику и темпа. Основни украси и фигуре (информативно); - запише и препозна лествице, лествичне интервале и квинтакорде, доминантни и умањени септакорд у тоналитету; - запише и препозна врсте интервала до октаве (по узорку на лествичне); - запише и препозна дурски и молски квинтакорд са обртајима и умањени и прекомерни квинтакорд; - запише и препозна све врсте септакорада и мали дурски септакорд с обртајима; - правилно пише ноте, паузе и нотне вредности у различитим тактовима;	ПОЈМОВИ	Музички појмови и термини.
	ТОНАЛИТЕТИ	Теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, карактеристични лествични интервали, лествични квинтакорди, доминантни и умањени септакорд у тоналитету.
	ИНТЕРВАЛИ	Трозвучи: обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и умањени и прекомерни квинтакорд.
	АКОРДИ	Четворозвучи: седам врста септакорада, мали дурски септакорд с обртајима.
	ОРТОГРАФИЈА	Правилно писање.
Испитни програм: ПИСМЕНИ ДЕО: Тест: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.		

Кључни појмови садржаја: музички појмови, тоналитети, интервали, акорди, ортографија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДМЕТ ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

I УВОДНИ ДЕО

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење подразумева активно слушање музике и лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји теорије музике су повезани са садржајима наставе солфеђа и усмерени су ка стицању музичких знања и вештина ученика са циљем да кроз теоретску анализу ученици сагледавају нотни текст са разумевањем у сваком погледу. Наставник својом креативношћу и инвентивношћу има слободу, али и одговорност, да изабере оптималан начин савладавања градива, с обзиром на то да групе ученика чине ученици различитих стручних већа.

Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу) рад треба ефикасно организовати.

Код млађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области – теме и садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза, као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће служити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења

савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима теорије музике најбитније је развијање музичких способности и изграђивање вештина, да би функционални задаци имали приоритет.

Уложен труд ученика и његово лично ангажовање и напредовање у складу са личним и музичким способностима је један од врло битних критеријума у оцењивању. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Потребно је отклонити све могуће разлоге за евентуалне страхове, несигурност и трему који могу бити проузроковани превеликим и нереалним очекивањима професора или родитеља. Резултати годишњих испита и смотре употпуњују слику о постигнућима наставе и учења.

ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА (II циклус)

Назив предмета	ХОР
Циљ	Циљ учења предмета Хор је да код ученика развије интересовање и љубав према заједничком музицирању и музици, кроз музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	II циклус
Годишњи фонд часова	70/66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; - користи правилну и јасну дикцију и примењује правилан начин певања; - комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; - прати диригента и пева усаглашено са осталим ученицима; - одговарајућим певањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; - интонира чисто у току извођења; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко певање; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Хор и карактеристике певања у хору. Правилан начин певања – држање тела и дисање. Дикција – значај правилне и јасне дикције, изговарање брзалица и бројалица. Хармонски слух – развој. Комуникација са диригентом. Интонација – значај чисте интонације и начини постизања. Композиције различитог карактера. Музички бонтон. Слушање дела помоћу доступних носиоца звука. Музички бонтон.
Обавезни минимум програма: једна народна песма, једна уметничка композиција, једна трогласна композиција		
Јавни наступи: јавни часови у школи, концерт поводом Дана школе, различита домаћа и међународна такмичења, сарадња са локалном заједницом		

Кључни појмови садржаја: тон, певање, слушање, интонација, музички бонтон

Назив предмета	ОРКЕСТАР
Циљ	Циљ учења предмета Оркестар је да код ученика развије интересовање и љубав према музици и заједничком свирању, кроз музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	II циклус
Годишњи фонд часова	70/66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; - изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; - прати диригента; - комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима оркестра кроз музику; - усагласи сопствено извођење са потребама групног; - свирањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко свирање; - коригује интонацију у току свирања; - самостално вежба поштујући процедуру;	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Карактеристике свирања у оркестру. Оркестар – врсте, карактеристике и организација (гудачки, хармоникашки, тамбурашки...). Балансирање звука у оркестру. Развој хармонског слуха. Савладавање праћења диригентских покрета. Сарадња и комуникација на релацији диригент – вођа деонице – пар за пултом. Достизање агилности у промени темпа и динамике. Успостављање чисте интонације у току извођења, поштовање правилног ритма, примењивање адекватне динамике и предвиђених штрихова, одржавање пулса. Музички бонтон.

учествује на јавним наступима у школи и ван ње; поштује договорена правила понашања у оквиру оркестра; користи предности дигитализације у слушању и извођењу.		
Минимум програма: 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента.		
Јавни наступи: на јавним часовима у школи, Републичко такмичење, наступи у оквиру локалне заједнице, концерт поводом Дана школе, различита такмичења.		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање, заједничко свирање, музички бонтон

Назив предмета	КАМЕРНА МУЗИКА
Циљ	Циљ учења предмета Камерна музика је да код ученика развије интересовање и љубав према камерном музицирању и музици кроз заједничко музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.
Разред	II циклус
Годишњи фонд часова	70/66 часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- усагласи индивидуално свирање са групним свирањем; - усагласи интонацију са осталим члановима камерног састава; - усагласи артикулацију са осталим члановима камерног састава; - усагласи динамичке ознаке са осталим члановима састава; - дефинише своју улогу у камерном саставу и перципира улогу осталих чланова камерног састава; - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера, уз помоћ наставника; - комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - покаже спремност за тимски рад; - користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; - поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла.	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Камерна музика – развој и врсте ансамбала. Специфичности свирања у камерном саставу. Сарадња и међусобна комуникација чланова камерног састава. Вежбе за интонацију и артикулацију. Достицање чисте интонације, коректног ритма, динамичког баланса, равномерног пулса. Прилагођавање заједничком звуку и упознавање са различитостима у погледу техничких карактеристика свирања других инструмената. Припремање ученика за јавне наступе. Музички бонтон.
Обавезни минимум програма: три комада из различитих стилских епоха или различитог карактера		
Јавни наступи: минимум један јавни наступ камерног ансамбла у току школске године		

Кључни појмови садржаја: тон, интонација, слушање музике, свирање, групно музицирање, музичка фраза, музички бонтон.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА

I УВОД

Певање и свирање у оркестру, хору и камерном ансамблу је од непроцењиве важности јер развија не само музичке способности већ има и функцију социјалне кохезије. Оно развија способност ученика да комуницирају са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ ових предмета обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности,

спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних и инструменталних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

II ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду годишњег плана наставе и учења, оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. Годишњим планом се дефинише број часова у односу на изабрано музичко дело које се обрађује, по месецима, а у складу са годишњим фондом часова. Оперативни план подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, у односу на изабрани музички пример/песму/дело.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима). Усмерење часа у односу на ток и фокус умногме зависи од припремљености ученика за час. У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

III ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оркестар, хор и камерна музика обухватају ученике четвртог, петог и шестог разреда шестогодишње школе и трећег и четвртог разреда четворогодишње школе. Изузетно, овим саставима могуће је прикључити и ученике трећег разреда шестогодишње школе, уколико ученик жели и може да прати наставни план и програм, ради стицања искуства у групном певању или свирању. Овом ученику учешће у групном музицирању представља слободну активност која као таква не подлеже оцењивању.

Школа може, у односу на своје капацитете у погледу заступљености инструменталних група и у односу на ученичке капацитете, да формира гудачки, дувачки оркестар, оркестар хармоника, гитара, флаута, тамбура и сл. Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора.

Настава камерне музике се планира и реализује у оквиру Школског програма рада. Камерни састав има најмање три члана. Ученици који имају посебна интересовања, капацитет и жељу могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра/хора као и учешћем у раду камерног ансамбла.

Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста, а подстицајне су и прихватљиве, како би се код ученика развила позитивна мотивација за рад. Ради бољег и бржег савладавања програма пожељно је да наставници солфеђа на својим часовима прочитају деонице које се изводе на настави хора, а наставници инструмента, на часовима главног предмета прочитају деонице које се изводе на настави оркестра.

Рад са оркестром обухвата: усклађивање прстореда, штрихова, као и интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање, динамичку обраду, уједначавање боје инструмената.

Рад са хором садржи: вежбе правилног седења, дисања, вокализе за уједначавање боје, увежбавање деоница, певање канона, певање једногласних, двогласних и трогласних композиција са пратњом и а капела. Такође, рад са хором обухвата интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање и динамичку обраду. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Литературу за камерну музику чини избор композиција које су писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе, које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава, нарочито ако су чланови ансамбла различитог узраста и разреда. Програм треба да буде занимљив, прихватљив и пријемчив ученицима, како би се подржала и развила љубав према овој врсти музике. У оквиру камерне музике наставник је у обавези да спреми: две композиције из периода барока или једно дело из периода преткласицизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или три комада из различитих стилских епоха.

Као што музика утиче на здравље (психолошки, социолошки, емоционални аспект), тако и свирање у оркестру/хору/камерном саставу у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који учествују у раду оркестра/хора/камерне музике показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама.

У процесу рада врло је корисно преслушавање снимака сопствених наступа, као и слушање различитих извођења на доступним носиоцима звука. На тај начин потребно је иницирати разговор са ученицима подстичући их на активно слушање, анализу као и сопствено критичко мишљење.

IV ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима оркестра/хора/камерне музике најбитније је развијање музичких способности и жеље за успехом и радом у групном музицирању. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру ових активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности, подршке и задовољства заједничким успехом.

11. Програм допунске, додатне и припремне наставе

Допунску наставу школа остварује за ученике који имају потешкоће у савладавању програма из појединих предмета. Ученик је у обавези да похађа допунску наставу ако се процени да је потребно. Тачан распоред допунског рада и број обухваћених ученика није могуће унапред планирати. Допунски рад реализује предметни професор. Допунска настава може да се реализује из свих предмета, тамо где се за тим укаже потреба.

Додатну наставу школа остварује за ученика који постиже изузетне резултате или показује интересовање за продубљивање знања из одређеног предмета. Предметни наставници током године планирају и реализују додатну наставу.

Припремну наставу школа остварује за редовног ученика који се упућује на полагање разредног испита и за ванредног ученика. Припремна настава остварује се и за ученика који је упућен на полагање поправног испита, у обиму од најмање 10% од укупног годишњег броја часова из предмета на који је упућен на поправни испит. Школа организује припрему свих ученика за полагање матурских и завршних испита у обиму од најмање 5% од укупног годишњег броја часова из предмета из којих се полаже матурски, односно завршни испит. За ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, који су укључени у редован систем образовања и васпитања, остварује се додатна подршка (уколико се за тим укаже потреба), у складу са индивидуалним образовним планом. Индивидуални образовни рад планира се током године у зависности од потреба самог ученика.

12. Програми и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа

У савременом образовању посебну пажњу треба посветити развоју кључних компетенција које су од суштинског значаја за будући успех ученика. Музичке школе, као места стварања и учења, пружају изванредне могућности за интеграцију активности које подстичу и развијају вештине решавања проблема, комуникације, тимског рада, самоиницијативе и предузетничког духа.

I Развој способности за решавање проблема

У оквиру музичког образовања, ученици се често сусрећу са изазовима који захтевају креативно и критичко размишљање. Ове вештине се подстичу планирањем активности које укључују:

- решавање музичких задатака (самосталан или групни рад на композицији),
- импровизацију на задате теме, као и прилагођавање одређених аспеката композиција које се изводе,

- решавање техничких изазова на инструментима, чиме ученик учи да разматра различите приступе и стратегије решавања проблема, како у теорији, тако и у пракси.

II Подстицање комуникације

Музика као средство изражавања увек подразумева комуникацију. Вештину комуникације треба развити кроз:

- групно вежбање у оквиру ансамблала, где ученици комуницирају и размењују идеје, договарају се о начину извођења композиције,
- јавне наступе и наступе пред публиком, што подстиче самопоуздање и ефикасну комуникацију са публиком и другим извођачима,
- музичке радионице и семинаре, где ученици размењују искуства и знање у контексту разних жанрова и стилова музике.

III Развој тимског рада

Планирање активности у оквиру ансамбла, оркестра и хорских извођења пружа ученицима одличну прилику да развију вештине тимског рада. Они се уче да:

- сарађују у групи ради постизања заједничког циља,
- разумеју и поштују улоге других чланова групе,
- развијају осећај одговорности и дисциплине који је неопходан за успешну групну динамику.

IV Подстицање самоиницијативе

У контексту индивидуалних активности и самосталног рада на инструменту, ученици се подстичу да преузму иницијативу. Ово укључује:

- самостално учење нових композиција и техничких вежби,
- учешће на такмичењима или фестивалима, за које ученици морају самостално да се припремају и планирају доатно ангажовање,
- сарадња са менторима и наставницима на изради и реализовању сопствених музичких замисли.

V Развој предузетничког духа

Подстицање предузетничког духа у музичкој школи може се реализовати кроз:

- музичке радионице за управљање будућом музичком каријером, где ученици од наставника и ментора добијају прва знања о маркетингу, правима у музици и основама извођачке индустрије,
- организацију концерта и пројеката у којима ученици, заједно са својим наставницима, активно учествују у свим фазама – од припреме до извођења, укључујући управљање буџетом, комуникацију са публиком и партнерима,

- програме сарадње са музичким стручњацима и организаторима културног живота, који ће ученицима помоћи да развију предузетничке вештине кроз практично искуство.

Укључивањем ових активности у школски програм, музичке школе не само да припремају ученике за врхунске музичке изведбе, већ их припремају и за реалност савременог друштва, где су вештине решавања проблема, комуникације, тимског рада, самоиницијативе и предузетничког духа неопходне за лични и професионални успех.

13. Програм културних активности

Културне активности представљају значајан део образовног процеса у основном музичком образовању. Оне омогућавају ученицима да развијају своје музичке вештине, стекну искуство у јавним наступима и упознају се са културним наслеђем. План културних активности осмишљен је тако да подстакне креативност ученика и обогати њихово музичко образовање.

Циљеви културних активности

Поред подстицања музичке креативности и извођачких способности ученика, културне активности имају за циљ и развијање културне свести и упознавање са музичком баштином, јачање сарадње са локалном заједницом, другим школама и институцијама културе. Све ове активности одлична су припрема ученика за јавне наступе и такмичења.

Планиране активности

I Концерти и јавни наступи

- Редовни интерни часови ученика у школи,
- редовни јавни часови одсека,
- концерти поводом обележавања Дана школе,
- јавни наступи на манифестацијама у граду,
- новогодишњи и други традиционални концерти у школи (мајски концерт најмлађих, концерт великих ансамбала, концерт у оквиру „Јесени на Чукарици” итд.)

II Музичке радионице и предавања

- Радионице са гостујућим уметницима и професорима високошколских установа,
- предавања о музичкој историји и значајним композиторима.

III Посете културним установама

- организовани одласци на концерте, опере и позоришне представе,
- посете музејима и галеријама са музичком тематиком.

IV Такмичења и фестивали

- Учешће на музичким такмичењима,

- организација отвореног школског такмичења „Меморијал Душан Протић”.

V Сарадња са другим школама и институцијама

- Заједнички концерти са ученицима других музичких школа,
- културни пројекти у сарадњи са библиотекама и локалним културним центрима.

План културних активности има за циљ да унапреди музичко образовање ученика, подстакне њихову креативност и омогући им вредна искуства која ће им бити од користи у даљем развоју. Кроз учешће у овим активностима, ученици ће развити љубав према музици, самопоуздање у јавним наступима и осећај припадности културној заједници.

14. Међународни пројекти

Музичка школа „Ватрослав Лисински” тежи интернационализацији наставе и проширивању могућности за ученике и наставнике кроз учешће у међународним пројектима, културним разменама и сарадњи са сродним институцијама у региону и широм света.

I Циљеви међународних пројеката

На првом месту је свакако унапређење наставног процеса путем размене искустава са иностраним школама и институцијама. Омогућавањем ученицима да учествују на међународним такмичењима, фестивалима и радионицама развија се интеркултурна компетенција код ученика и наставника и интересовање за друге културе и државе и њихов начин рада. Сарадња са страним предавачима и музичарима подстиче уметничко стваралаштво и афирмише школу у међународном контексту.

II Типови међународних пројеката

- Такмичења и фестивали: учешће на престижним музичким такмичењима и фестивалима у Европи и свету;
- Еразмус+ и други програми размене: сарадња са европским школама кроз заједничке едукативне пројекте;
- мастер класови и радионице: долазак еминентних професора из иностранства ради одржавања часова и предавања;
- концертне турнеје и гостовања: организовање наступа у иностранству и организација гостовања страних музичара у школи;
- заједнички пројекти са институцијама културе: сарадња са конзерваторијумима, универзитетима и музичким академијама.

III Процес планирања и реализације

- Идентификација пројектних могућности: наставници, у сарадњи са управом школе, прате конкурсе, позиве и иницијативе за међународну сарадњу;

- израда пројектног предлога: дефинисање циљева, плана активности, финансијског оквира и очекиваних исхода;
- пријава и партнери: прикупљање потребне документације и успостављање контаката са међународним партнерима;
- имплементација: остваривање планираних активности уз редовно праћење напретка;
- евалуација и извештавање: анализа резултата, размена искустава и планирање будућих активности;

IV Финансирање и подршка

Школа ће настојати да финансира међународне пројекте кроз: грантове и фондове (Еразмус+, Министарство културе, разне фондације), спонзорства и партнерства са привредним субјектима и укључивање локалне самоуправе и културних институција.

V Очекивани резултати

Поред очекиваног побољшања квалитета наставе кроз размену искустава са колегама и ученицима из иностранства, као и повећаног броја ученика који имају искуство у међународним програмима, очекује се и већа видљивост школе у европским музичким круговима, као и развој наставног кадра кроз стручна усавршавања у иностранству.

Овај програм има за циљ да омогући ученицима и наставницима музичке школе „Ватрослав Лисински” да кроз интернационалну сарадњу стекну нова знања, искуства и инспирацију за будући рад и напредак у музичком образовању.

15. Програм слободних активности

Програм слободних активности за основце Музичке школе „Ватрослав Лисински” осмишљен је са циљем да обогати њихово музичко и културно образовање, подстакне развој критичког мишљења и пружи прилику за активно учешће у културном животу заједнице. Ове активности имају за циљ да прошире хоризонте ученика, омогуће им стицање нових искустава и инспиришу их за даље уметничко стваралаштво.

Циљеви програма

- Подстицање љубави према музици и уметности кроз активно учешће у културним догађајима,
- упознавање са различитим уметничким изразима и стиловима,
- развој критичког мишљења и уметничког укуса,
- стварање прилика за директан контакт са уметницима и професионалцима из области музике и уметности,
- јачање колективног духа и тимског рада међу ученицима.

Садржај програма

I Посете концертима

- Организовани одласци на концерте класичне, џез и савремене музике,
- праћење рада еминентних светских симфонијских оркестара, камерних ансамбала и солиста, путем друштвених мрежа, сајтова, *You Tube* налога,
- посете концертима професора и студената музичких академија.

II Обиласци музеја и галерија

Разредне старешине, у договору са руководством школе, организују групне посете музејима посвећеним музици и музичким инструментима, као и галеријске поставке посвећене уметничким делима инспирисаним музиком. Овим активностима подстиче се истраживање утицаја музике на визуелну уметност.

III Рад на пројектима и радионицама

Школа може да организује креативне радионице са домаћим и иностраним уметницима и композиторима. Наставници на часовима подстичу ученике на анализе и дискусије о значајним музичким делима. Најнапреднији ученици могу да се позабаве истраживачким радом на тему историје музике, музичких епоха и жанрова.

IV Сарадња са културним установама

- Посете позоришним представама и операма,
- организација музичких вечери у сарадњи са културним центрима,
- учествовање у јавним наступима и хуманитарним концертима.

V Начин реализације

Програм слободних активности реализоваће се у сарадњи са културним институцијама, концертним салама, музејима и галеријама. Наставници и стручни сарадници пратиће ученике у оквиру ових активности, уз вођење дискусија и евалуацију искустава након сваке посете. Овај програм има за циљ да ученицима омогући динамично и интерактивно образовање, које ће допринети њиховом професионалном и личном развоју. Кроз активну партиципацију у културном животу, ученици ће стећи вредна искуства и инспирацију за будући уметнички рад.

16. Програм каријерног вођења и саветовања

Програм каријерног вођења и саветовања у школи представља систематичан и свеобухватан приступ који има за циљ да подржи ученике у њиховом развоју и припреми за будуће професионалне и академске изазове. Овај програм се integriше у школски програм као важан део образовања, имајући у виду да одлуке о избору каријере и професионалном усмеравању играју кључну улогу у животима ученика.

Циљеви програма

I Помоћ у избору каријере: подршка ученицима у процени личних интересовања, способности и вредности, како би се направио информисан избор о будућем образовању и професији.

II Развијање вештина за будуће професионално усмеравање: обучавање ученика у вештинама као што су планирање, организација, комуникација и решавање проблема, који су кључни за успех у било којој професији.

III Пружање информација о различитим областима и професијама: потребно је обезбедити ученицима приступ информацијама о различитим образовним и професионалним путевима, укључујући радне и стручне могућности које постоје у друштву.

IV Психолошка подршка: развијање самопоуздања ученика и њихова припрема за изазове које доноси избор будућег занимања, као и пружање подршке у превазилажењу стреса који може настати у процесу одлучивања.

Програм се реализује кроз различите активности, које укључују:

- **семинаре и радионице** који се фокусирају на разноврсне аспекте каријерног развоја, као што су избор средње школе и факултета, припрема за радну средину и изградња професионалних вештина;
- **појединачна саветовања** са стручним особљем школе које ученицима пружа персонализовани приступ у решавању питања каријере;
- **излети и посете институцијама** као што су универзитети, компаније и радне организације, где ученици могу да стекну увид у различите области рада и образовања;
- **разговарање са стручњацима из разних области**, који деле своја искуства и савете који су од помоћи ученицима у одлучивању о каријери;
- **активности у оквиру наставе**, као што су пројекти и истраживања која се односе на избор каријере, како би се ученици упознали са различитим аспектима професионалног живота.

Очекује се да ће ученици након завршетка програма имати развијену свест о значају и процесу избора каријере, као и усвојене вештине који ће им помоћи у планирању будуће професије. Кључно је подстаћи бољу способност за саморазумевање и самооцењивање, што ће им омогућити да донесу одговорне и информисане одлуке о будућем образовању и професији.

Програм каријерног вођења и саветовања је динамичан и треба да буде прилагођен потребама ученика, са циљем да их подржи у њиховој будућој професионалној реализацији.

17. Програм заштите животне средине

Заштита животне средине представља један од кључних изазова савременог друштва. Као образовна институција, музичка школа „Ватрослав Лисински” има одговорност да код ученика развије еколошку свест и подстакне активну улогу у очувању животне средине. Овај програм има

за циљ да интегрише еколошке принципе у наставу и школски живот, узимајући у обзир специфичности музичког образовања.

Циљеви програма

Основни циљеви су: развијање еколошке свести код ученика и наставника, смањење негативног утицаја школских активности на животну средину, примена принципа одрживог развоја у свакодневном раду школе и повезивање музике и екологије кроз едукативне и уметничке активности.

Активности и мере

1. Еколошки одрживо коришћење ресурса

- Увођење рециклажних контејнера у школи
- Подстицање употребе дигиталних материјала уместо штампаних
- Енергетска ефикасност: гашење светла и електронских уређаја када нису у употреби.

2. Наставне и ваннаставне активности

- Одржавање радионица и предавања о заштити животне средине
- Организовање концерата и музичких перформанса са еколошком тематиком
- Повезивање музике и звукова природе у креативним задацима.

3. Зелени простори и уређење школе

- Озелењавање школског дворишта и уређење простора за одмор
- Подстицање ученика да учествују у акцијама сађења дрвећа

4. Сарадња са локалном заједницом

- Укључивање школе у еколошке пројекте на нивоу града
- Сарадња са организацијама које се баве заштитом животне средине
- Учешће у еколошким кампањама и јавним догађајима

Програм заштите животне средине у музичкој школи „Ватрослав Лисински” има за циљ да кроз образовне, уметничке и практичне активности подстакне ученике да развију еколошку одговорност. Повезивањем музике и природе, школа може да допринесе не само развоју младих уметника већ и еколошки освешћених грађана, који ће својим примером утицати на будуће генерације.

18. Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Музичка школа „Ватрослав Лисински” програмом заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања одређује мере и активности којима се развија и негује подстицајно и безбедно окружење за живот и рад деце/ученика и свих запослених у школи.

Различити облици насиља

Физичко насиље је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог; физичко кажњавање деце и ученика од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се искључује дете и ученик из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Дигитално насиље је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу угрожавање достојанства личности и остварује се слањем порука, видео записа, електронском поштом, СМС и ММС порукама, путем веб-сајтова, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и објављивањем садржаја или поверљивих личних података без сагласности (информација, слика, видео снимака и сл.).

Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз: злоупотребу, сексуално насиље, насилни екстремизам, трговину људима, експлоатацију детета и ученика, породично насиље и др.

Злоупотреба детета и ученика је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој ученика и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на дете и ученика од стране родитеља ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

Сексуално насиље је понашање којим се дете и ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Насилни екстремизам је промовисање, заговарање, подржавање, припремање и учествовање у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

Трговина људима је врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу детета и ученика, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја детета и ученика, његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету и ученику, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета и ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика образовно-васпитног рада неопходних детету и ученику; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите детета и ученика од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

Општи циљ програма заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања је унапређивање живота деце/ученика/одраслих применом:

- мера превенције: стварање безбедне средине за живот и рад деце/ученика/одраслих;
- мера интервенције: у ситуацијама када се јавља дискриминација, насиље, злостављање или занемаривање у школи.

Специфични циљеви у превенцији

- Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања
- Укључивање свих интересних група (деца, ученици, наставници, стручни сарадници, административно и помоћно особље, директор, родитељи, други законски заступник, локална заједница) у доношење и развијање програма превенције
- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање и реаговање на дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање
- Дефинисање процедура и поступака за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и реаговања у тим ситуацијама
- Дефинисање процедура и поступака у кризним ситуацијама
- Информисање свих укључених у живот и рад школе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља
- Информисање свих укључених у живот и рад школе о процедурама и поступцима у кризним ситуацијама
- Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце, ученика, родитеља, другог законског заступника и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

- Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља у кризним ситуацијама.

Превентивне активности које се остварују у школи:

- Сарадња са Црвеним крстом Чукарица (обука у примени прве помоћи, злоупотреба супстанци итд.)
- Сарадња са Општином Чукарица
- Сарадња са организацијом за младе Цезам
- Оснаживање и унапређивање рада одељенских заједница
- Примена Посебног протокола за заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања у школи
- Обезбеђивање простора у којима бораве деца/ученици унутар школе и у њеном непосредном окружењу
- Реализација предавања и обуке за чланове Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања. Теме: превентивне активности, реаговање на насиље и у кризним ситуацијама.
- Упућивање наставника на програме стручног усавршавања који су усмерени на стицање компетенција за подршку развоју личности детета и ученика, за комуникацију и сарадњу, као и за пружање психосоцијалне помоћи.
- Организација слободних активности ученика према предлозима Ученичког парламента и одлуци Педагошког колегијума и Савета родитеља.

Специфични циљеви у интервенцији у ситуацијама насиља:

- Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља
- Успостављање система ефикасне заштите деце/ученика у случајевима насиља
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите
- Ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција детета/ученика у заједницу вршњака и живот школе
- Саветодавни рад са децом/ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља

Нивои реаговања у различитим облицима насиља:

Да би се сви који учествују у животу и раду школе осећали сигурно и безбедно важно је да се увек и благовремено реагује на све облике насиља. Ниво реаговања зависи од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља. Постоје три нивоа реаговања.

Први ниво реаговања на насиље

Ове облике насиља решава самостално наставник/одељењски старешина у оквиру појачаног васпитног рада индивидуално са дететом/учеником и његовим родитељима, у групи деце или одељењској заједници. Може користити подршку Вршњачког тима за превенцију насиља.

Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако појачан васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете /ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.

Други ниво реаговања на насиље

У решавању ових облика насиља наставник/одељењски старешина укључује Тим за заштиту деце/ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, директора школе и психолошко-педагошку службу, уз обавезно учешће родитеља у оквиру појачаног васпитног рада. Уколико појачан васпитни рад није делотворан, директор школе покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

Трећи ниво реаговања на насиље

Најтеже облике насиља решава директор школе са Тимом за заштиту и психолошко-педагошком службом, уз обавезно ангажовање родитеља и спољашње заштите мреже, коју чине надлежне организације и службе (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и др). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу детета/ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију и друге надлежне организације.

На трећем нивоу потребно је спроводити појачан васпитни рад интензитетом који је у складу са потребама детета/ученика. Обавезно је и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је у раду са учеником ангажована друга организација или служба, школа остварује сарадњу и усклађује активности са њом.

Тим за заштиту процењује да ли је неопходно да се у току трајања васпитно-дисциплинског поступка ученик удаљује из процеса непосредног васпитно-образовног рада и осталих облика образовно-васпитног рада.

За прикупљање информација о дискриминацији, насиљу, злостављању и занемаривању од ученика задужени су психолог и педагог школе, одељењске старешине и чланови Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

За трећи ниво насиља директор установе подноси пријаву надлежним органима и обавештава Министарство тј. Школску управу о ситуацији насиља.

Кораци у интервенцији

I Прекидање, заустављање насиља

Запослени имају обавезу да зауставе насиље и/или да обавесте надлежне у школи. У појединим ситуацијама физичког насиља неопходно је реаговати хитно и истовремено – збринуте учеснике, обавестити родитеље, укључити релевантне организације и службе (здравствену службу, полицију, центар за социјални рад). Емоционално и социјално насиље треба прекинути што је могуће пре. Деци која трпе ове облике насиља треба пружити разумевање, поверење и сигурност. Ако постоји основана сумња на било који облик породичног насиља,

наставник/одељењски старешина обавезно информише Тим за заштиту и директора школе, који предузимају даље мере и уз консултације са центром за социјални рад.

Уколико постоји сумња да се дешава неки облик насиља, одељењски старешина, стручни сарадник или члан Тима за заштиту врше прикупљање података. Подаци се проверавају и уколико се сумње потврде, директор школе и Тим за заштиту предузимају мере у складу са законом.

II Смиривање ситуације, тј. обезбеђивање сигурности за дете/ученика, разговор са учесницима и посматрачима

Смиривање учесника насиља и обезбеђивање простора за разговор са њима. Посредовање у решавању конфликта (одељењска заједница, психолошко-педагошка служба). Анализа ситуације после обављеног разговора.

III Консултације унутар установе које се предузимају ради процене ризика и израде плана заштите за све учеснике насиља

Тим за заштиту процењује степен ризика и одлучује да ли ће случај решавати самостално или укључивањем других релевантних организација и служби. Неопходно је водити рачуна о поверљивости података, заштити приватности и стављању интереса детета/ученика изнад интереса родитеља/других законских заступника, школе, струке итд. Потребан је посебан опрез када Тим за заштиту процењује и одлучује само на основу сумње. Површно осмишљени поступци или непроверене информације могу имати негативне последице по дете/ученика. Свака сумња се одмах проверава на основу више извора. Сврха предложене мере заштите је ублажавање последица насиља, заштита детета/ученика, одраслог од даљег насиља, као и оспособљавање деце/ученика, одраслих да се заштите у евентуалним ситуацијама насиља. Истовремено, треба планирати појачавање васпитног рада са дететом/учеником које испољава насилно понашање разним активностима у оквиру одељењске заједнице, радом одељењског старешине, психолошко-педагошке службе, Тима за превенцију вршњачког насиља, а ако је неопходно, планира се и ангажовање других релевантних организација и служби.

Рад треба усмерити и на децу/ученике који су пасивни посматрачи насиља. Тај рад подразумева оспособљавање те деце/ученика да што конструктивније реагују и траже помоћ у ситуацијама насиља.

IV Реализација договорених активности и мера заштите.

V Праћење ефеката предузетих активности и мера заштите.

НАЧИН ПОСТУПАЊА У КРИЗНОЈ СИТУАЦИЈИ:

I Сазнање о кризној ситуацији

Особа која је прва дошла до сазнања о кризној ситуацији констатује стање на терену и да ли је у питању:

1. Пожар
2. Насиље
3. Дојава о бомби
4. Друге кризне ситуације

II Обавештавање

Особа која је прва дошла до сазнања о кризној ситуацији предузима следеће кораке:

1. Позива МУП/ватрогасну службу/хитну помоћ по потреби.
2. СМС поруком или позивом обавештава члана Тима са датог одељења и дежурног наставника непосредно.
3. Обавештава наставнике и ученике који се налазе у згради школе непосредно или путем СМС-а.
4. По могућству се започиње евакуација или друга мера примерена врсти кризе.
5. Члан Тима обавештава координатора Тима/директора школе.

III Поступање

Координатор Тима/директор школе:

1. Утврђује чињенице о инциденту (врста кризне ситуације, место, време).
2. Утврђује број повређених и врсту повреда (уколико постоје).
3. Утврђује број особа које су непосредно погођене кризном ситуацијом.
4. Утврђује које су мере већ предузете.
5. Утврђује да ли је још увек присутна опасност.
6. Врши процену ситуације да ли је потребно укључити и друге службе

Уколико је потребно укључити друге службе, координатор Тима/директор школе спроводи следеће кораке:

1. Позива МУП/ватрогасну службу/хитну помоћ, уколико то није претходно учињено.
2. Обавештава све запослене о догађају путем вајбер групе или СМС-а.
3. Надгледа процес евакуације или других мера примерених врсти кризе.
4. Сазива састанак Тима за кризне догађаје.
5. Усаглашава активности са припадницима других служби које су укључене у интервенцију.

Координатор Тима/директор школе треба о кризној ситуацији да обавести:

1. Надлежну Школску управу;

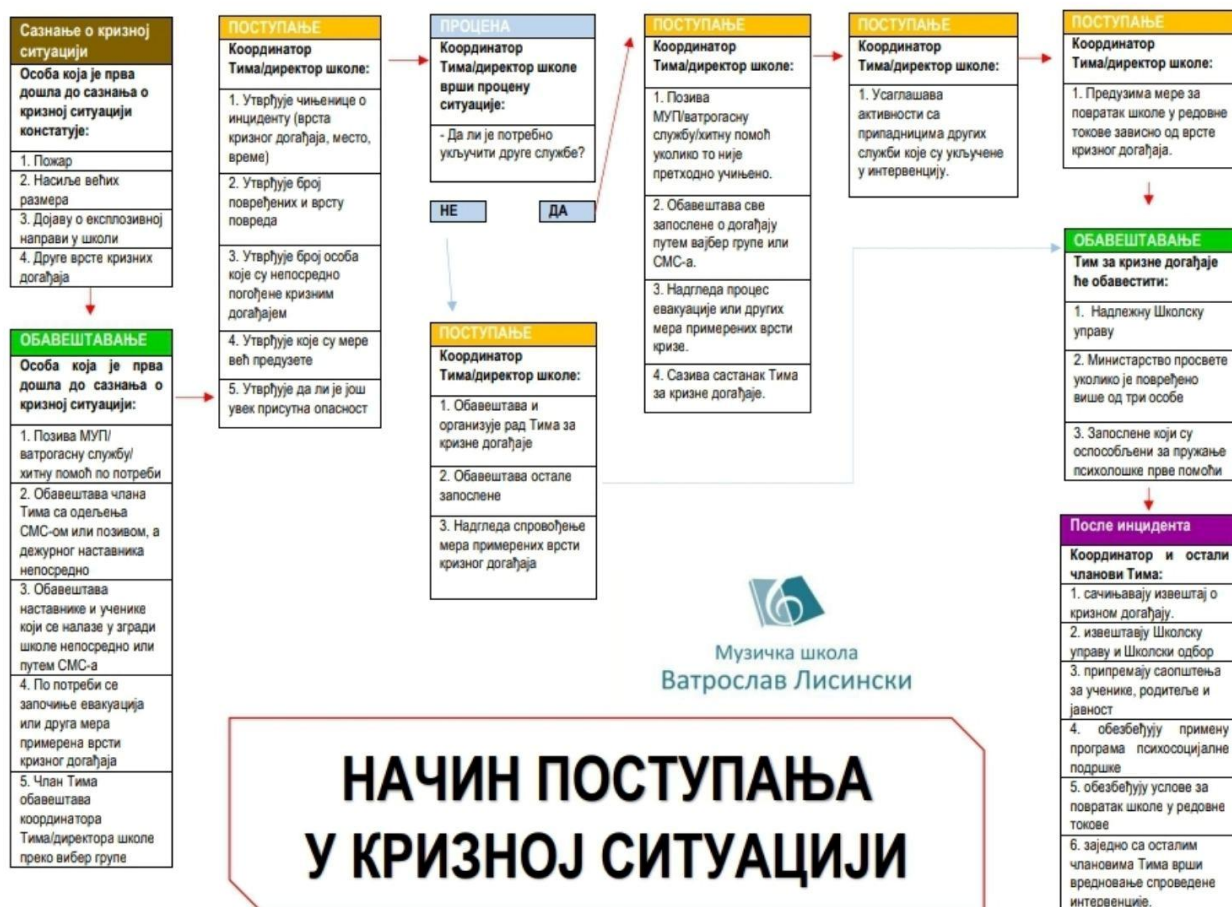
2. Министарство просвете, уколико је повређено више од три особе.
3. Запослене који су оспособљени за пружање психолошке прве помоћи.

Координатор Тима/директор школе после кризног догађаја:

1. сачињава извештај о кризном догађају.
2. извештава Школску управу и Школски одбор.
3. припрема саопштења за ученике, родитеље и јавност.
4. обезбеђује примену програма психосоцијалне подршке запосленима и ученицима.
5. обезбеђује услове за повратак школе у редовне токове.
6. заједно са осталим члановима Тима врши вредновање спроведене интервенције.

Уколико није потребно укључити друге службе, координатор Тима:

1. Обавештава и организује рад Тима за интервенцију у кризним ситуацијама.
2. Обавештава остале запослене.
3. Надгледа спровођење мера примерених врсти кризног догађаја

19. Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности

Музичка школа „Ватрослав Лисински” Програмом превенције од дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности одређује мере и активности којима се охрабрује и подржава међусобно прихватање, уважавање и сарадња деце/ученика и свих запослених у школи. На тај начин се у школи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације и развијају просоцијалне вредности. Програм је написан на основу Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020 и 129/2021), Правилника о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања („Сл. гласник РС”, бр. 22/2016) и Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности („Сл. гласник РС”, бр. 65/2018).

Под **дискриминацијом** се подразумева поступање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на појединца или групе особа, као и на чланове њихових породица или њима блиске особе на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статусу мигранта, односно расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Укратко, дискриминација је неједнако поступање према једнакима и једнако поступање према неједнакима.

Сваки учесник у систему образовања и васпитања има право да буде заштићен од свих врста дискриминације. Врсте дискриминације:

- **Непосредна дискриминација** постоји ако се појединац или група особа због његовог односно њиховог личног својства, у истој или сличној ситуацији у процесу образовања и васпитања или у ситуацијама које су непосредно или посредно повезане са процесом образовања и васпитања, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или би могли бити стављени у неповољан положај.
- **Посредна дискриминација** постоји ако се појединац или група особа, у процесу образовања и васпитања или у вези са процесом образовања и васпитања, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или

пропуштањем, које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

- **Повреда начела једнаких права и обавеза** постоји ако се појединцу или групи особа, у процесу образовања и васпитања, због његовог, односно њиховог личног својства неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом појединцу или групи особа, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се тим мерама остварује.
- **Забрана позивања на одговорност** – дискриминација постоји ако се у процесу образовања и васпитања, односно у вези са процесом образовања и васпитања према појединцу, или групи особа, неоправдано поступа лошије него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању.
- **Удруживање ради вршења дискриминације** постоји ако се у установи или у процесу образовања и васпитања односно у вези са њим, образују удружења или групе чије је деловање усмерено на кршење уставом, правилима међународног права и законом зајемчених слобода и права или на изазивање националне, расне, верске и друге мржње, раздора или нетрпељивости, као и у свим другим случајевима када удруживање има за циљ вршење дискриминације.
- **Говор мржње** је сваки облик изражавања идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња и насиље против појединца или групе особа учесника у процесу образовања и васпитања, односно ма које друге особе, због његовог личног својства, а које је у вези са процесом образовања и васпитања или радом школе.

Не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

У школи се не толерише било какво понашање запосленог према детету, ученику и одраслом; детета, ученика и одраслог према запосленом; родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица према запосленом; запосленог према родитељу, односно другом законском заступнику; детета, ученика и одраслог према другом детету, ученику или одраслом, **којим се вређа углед, част или достојанство.**

Посебни случајеви дискриминације су дискриминација у:

1. остваривању исхода и стандарда образовања и васпитања,
2. остваривању права на образовање и васпитање,
3. употреби језика и писма,
4. обезбеђивању безбедности деце и ученика и других учесника у образовном и васпитном процесу,

5. поштовању правила понашања у установи;
6. планирању и програмирању образовно-васпитног рада,
7. реализацији образовно-васпитног рада,
8. руковођењу и организовању рада установе,
9. поштовању права детета, односно ученика, и других учесника у образовном и васпитном процесу,
10. прикупљању и употреби података о деци, ученицима, родитељима, старатељима и запосленима када то законом или подзаконским актом није предвиђено,
11. запошљавању и поступању према запосленима у установи,
12. другим областима од значаја за образовање и васпитање.

Општи циљ у превенцији:

Општи циљ Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности је унапређивање живота деце/ученика/одраслих (запослених у школи, родитеља, односно другог законског заступника или трећег лица) применом:

- мера превенције – стварање сигурне и подстицајне средине за живот и рад деце/ученика/одраслих;
- мера интервенције – у ситуацијама када се јавља дискриминација или понашање којим се вређа углед, част или достојанство личности деце/ученика/одраслих.

Специфични циљеви у превенцији:

- Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања;
- Укључивање свих интересних група (деца, ученици, наставници, стручни сарадници, административно и помоћно особље, директори, родитељи, други законски заступник, локална заједница) у доношење и развијање програма превенције;
- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад установе за препознавање дискриминаторног понашања и понашања којим се вређе углед, част и достојанство личности;
- Дефинисање процедура и поступака за заштиту од дискриминаторног понашања и понашања којим се вређе углед, част и достојанство личности, као и реаговања у тим ситуацијама;
- Информисање свих укључених у живот и рад школе о процедурама и поступцима за превенцију дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности;
- Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце, ученика, родитеља, другог законског заступника и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема дискриминаторног понашања и понашања којим се вређе углед, част и достојанство личности.

Превентивне активности које се остварују у школи:

- Сарадња са Црвеним крстом општине Чукарица (хуманитарне акције и развијање просоцијалних облика понашања).
- Сарадња са организацијом за младе ЦЕЗАМ и другим сличним организацијама
- Оснаживање и унапређивање рада одељенских заједница.
- Примена Правилника о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности.
- Реализација радионица за ученике средње музичке школе намењене подстицању развоја вештина конструктивног решавања конфликта.
- Упућивање чланове Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања и других запослених у школи на вебинаре који су доступни на националној платформи „Чувам те“.
- Упућивање наставника на програме стручног усавршавања који су усмерени на стицање компетенција за подршку развоју личности детета и ученика, као и за комуникацију и сарадњу.
- Организација слободних активности ученика према предлозима Ученичког парламента и одлуци Педагошког колегијума и Савета родитеља.

Интервенција:

У школи се интервенише у случајевима сумње или утврђеног вређања угледа, части или достојанства личности и дискриминаторног понашања из расистичких, сексистичких, хомофобичних, ксенофобичних, исламофобичних, антисемитских, антициганистичких или других облика дискриминаторног понашања према , а нарочито млађем, слабијем, са сметњама у развоју и инвалидитетом, према родном идентитету, полу, сексуалној оријентацији, раси, боји коже, верској и националној припадности, језику, имовном стању, социјалном и културном пореклу и другим и претпостављеним или стварним личним својствима.

Интервенцију чине мере и активности којима се дискриминаторно понашање зауставља, осигурава безбедност учесника у образовном и васпитном процес (како дискриминисаних особа – оних који трпе, тако и извршилаца дискриминације – оних који сведоче или чине), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате се ефекти предузетих мера.

У установи се интервенише у случају сумње и када је утврђено дискриминаторно понашање, и то, када се оно припрема, дешава или се догодило између: учесника у образовању; запосленог; родитеља; трећег лица.

Директор, запослени и трећа лица имају обавезу да препознају дискриминацију, а ако је утврђена, предузму мере и активности у установи према учеснику у образовању прописане Законом и Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части и достојанства личности.

Директор има обавезу да предузме Законом утврђене мере и активности према запосленом, родитељу и трећем лицу као извршиоцу дискриминације и пријави дискриминацију надлежним државним органима, органима аутономне покрајине и локалне самоуправе.

У случају дискриминаторног понашања запосленог утврђује се одговорност у дисциплинском поступку, у складу са Законом.

Одговорност родитеља за повреду законске забране дискриминације од стране његовог детета које је ученик школе утврђује се у прекршајном поступку, а на основу Закона. У случају када је родитељ извршилац дискриминације, одговорност се утврђује пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Одговорност трећег лица за повреду законске забране дискриминације утврђује се у поступку пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању

Да би се предузеле одговарајуће мере и благовремено реаговало на ризике од дискриминаторног понашања учесника у образовању, тим за заштиту израђује матрицу за процену нивоа дискриминације, тако што се уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:

1. узраст учесника у образовању;
2. интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања;
3. облик и начин дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање;
4. последица дискриминаторног понашања.

Приликом сврставања у ниво дискриминаторног понашања учесника у образовању према наведеној матрици, место и време извршеног понашања утичу на избор врсте мере и активности које се предузимају у интервенцији.

Када се дискриминаторно понашање догоди ван простора установе, у било које време, а од стране учесника у образовању, установа предузима мере појачаног васпитног рада, без вођења васпитно-дисциплинског поступка. Уколико се дискриминаторно понашање догоди у простору установе у време образовно-васпитног рада и других активности, предузимају се мере појачаног васпитног рада, покреће, води и окончава васпитно-дисциплински поступак, у роковима и на начин утврђен Законом.

Елементи матрице су:

I Узраст учесника у образовању

Процену тежине облика дискриминације обавља тим за заштиту, полазећи од релација: деце/ученика/одраслих истог или приближног узраста; узрасно старијег детета/ученика/одраслог према млађем детету/ученику и групе деце/ученика/одраслих према детету/ученику/одраслом, односно другој групи, и то:

- када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (дете- дете, ученик-ученик, одрасли-одрасли), као и млађег према старијем, квалификује се као **први ниво**;
- када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем појединцу, квалификује се као **други ниво**;

- када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према појединцу или другој групи, квалификује се као **трећи ниво**.

II Интензитет, трајање и учесталост дискриминаторног понашања.

Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исту особу, односно особе са сличним или истим личним својствима, тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације.

Поновљена дискриминација, подразумева више пута поновљено понашање појединца или групе особа, односно поступање школе, њених органа или тела које је засновано на повређивању личних својстава особе или групе особа, а продужена - која се чине у дужем временском периоду према истом појединцу или групи особа.

III Облик и начин дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање.

Узнемиравање и понижавајуће поступање јесте изговарање речи, односно слање писаних порука или предузимање радњи према појединцу или групи особа на основу којих се посредно и са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, проузрокују осећај понижености, узнемирености или одбачености, шири страх или непријатељство, односно ствара понижавајуће и увредљиво окружење.

Ако узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје, овакво дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација другог нивоа.

Ако је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисану особу или је довело до искључивања или одбацивања особе или групе особа, дискриминаторно понашање квалификује се као дискриминација трећег нивоа.

IV Последица дискриминаторног понашања.

Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације.

Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.) тим за заштиту га увек квалификује као трећи ниво дискриминације.

Покренут прекршајни или судски поступак, не утиче на предузимање интервентних мера и активности.

Дискриминаторно понашање када је извршилац дискриминације запослени или треће лице у установи

Стављање у неповољнији положај је свако поступање којим се појединац или група особа због свог личног својства ставља у неповољнији положај у било којој активности у процесу образовања и васпитања или у вези са њим.

Тешки облици дискриминације, утврђени законом о забрани дискриминације, као што су: виктимизација, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице, односно групу, сврставају се у трећи ниво.

Поступање установе у случају дискриминаторног понашања учесника у образовању:

Школа поступа у складу са овим Програмом увек када је учесник у образовању дискриминисано лице, извршилац дискриминације, односно сведок.

Сазнање о дискриминаторном понашању у установи може да се добије: опажањем, на основу сумње или информације да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно - усмено, у писаном облику, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно - од његовог родитеља, вршњака, запослених, трећих лица као сведока, као и на основу анонимне пријаве.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се дискриминаторно понашање припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је следећи:

1. Проверавање добијене информације да се дискриминаторно понашање припрема или се догодило обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно. Циљ проверавања информације јесте утврђивање одлучујућих чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на дискриминаторско поступање. Школа проверава сваку информацију о дискриминаторном понашању прегледом видео записа, анонимном анкетом учесника у образовању и на други начин примерен облику и врсти дискриминаторног понашања. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом. У случају непотврђене сумње дискриминаторног понашања, појачава се васпитни рад и прати понашање учесника у образовању. Када се потврди сумња, директор и Тим за заштиту предузимају мере и активности за повреду законске забране дискриминације.

2. Зауостављање дискриминаторног понашања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог, дежурног наставника, односно васпитача или радника обезбеђења да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике. У случају да запослени процени да не може сам да заустави дискриминаторно понашање зато што је сукоб високо ризичан, као и због истовременог физичког насиља, одмах тражи помоћ. После зауостављања сукоба, ако се посумња у

повређивање дискриминисане особе, пружа се прва помоћ, обезбеђује се лекарска помоћ, обавештавају се полиција и центар за социјални рад. Смиривање учесника подразумева, најпре, одвојене разговоре са извршиоцем дискриминације и са дискриминисаним лицем, а ако се процени да је могуће, без опасности по наставак сукоба, и заједно са учесницима и родитељима.

3. Обавештавање и позивање родитеља је обавеза школе. Одмах по заустављању сукоба учесника – детета или ученика, установа обавештава и позива родитеља на пријављени број контакт телефона. Уколико родитељ није доступан, школа одмах обавештава центар за социјални рад.

4. Прикупљање релевантних информација и консултације врше се у установи ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа дискриминације, ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. Процену нивоа увек врши Тим за заштиту. Да би извршио правилну процену, Тим за заштиту прикупља све релевантне податке, консултује, осим директора, одељењског старешину, дежурног наставника, другог запосленог као очевица, представника ученичког парламента. Тим за заштиту информише родитеље и укључује их у појачан васпитни рад и план заштите од дискриминације. Уколико у току консултација у установи директор и Тим за заштиту, услед сложених околности, не могу са сигурношћу да процене ниво дискриминације, као и да одреде одговарајуће мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство – Школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу, Повереника и др.

5. План заштите од дискриминације садржи: активности усмерене на промену понашања и ставова који су допринели дискриминаторном понашању – појачан васпитни рад и по интензитету примерен повреди законске забране, рад са родитељем, односно одељењском заједницом, укључивањем ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и Школског одбора; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника у заједницу. Мере и активности се предузимају укључивањем учесника у образовању, усклађене са његовим развојним могућностима. Када Тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовно-васпитни рад, предложиће Тиму за пружање додатне образовне подршке припрему индивидуалног образовног плана. План заштите од дискриминације сачињава Тим за заштиту заједно са одељењским старешином, психологом, педагогом (уколико нису чланови Тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. У припрему плана заштите, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељењске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и учеснике у дискриминацији. План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације

и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања. За сваки процењени ниво дискриминације директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство – надлежну школску управу, у року од 24 сата од догађаја. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако Тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика. Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако постоји сумња или је утврђено да је директор извршилац дискриминације. У том случају, комуникацију са медијима остварује председник Школског одбора.

6. Праћење ефеката предузетих мера и активности прати школа (одељењски старешина, Тим за заштиту, психолог и педагог), ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање учесника у образовању које је дискриминисано лице и које је извршилац дискриминације, али и оних који су индиректно били укључени. Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.

Поступање установе у случају дискриминаторног понашања запосленог према учеснику у образовању

Установа поступа у складу са Законом и овим Програмом када је запослени извршилац дискриминације, а дискриминисано лице, односно сведок – учесник у образовању.

Сазнање о дискриминаторном понашању запосленог у установи може да се добије: опажањем, сумњом или информацијом да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно – усмено, у писаном облику, као и на основу анонимне пријаве, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно – од његовог родитеља, вршњака, других запослених или трећих лица као сведока.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се на основу информације дискриминаторно понашање запосленог припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је:

1. Зауостављање дискриминаторног понашања је обавеза сваке особе која има сазнање о дискриминаторном понашању, да реагује прекидањем таквог поступања запосленог и позивањем помоћи.
2. Смиривање ситуације подразумева обезбеђивање сигурности и подршке за учесника у образовању.
3. Обавештавање и позивање родитеља и обавештавање одељењског старешине одвија се паралелно са зауостављањем поступања и смиривањем учесника, са најкраћим могућим временским размацама.
4. Подношење пријаве директору установе ради покретања поступка у коме се прикупљају информације о дискриминаторском поступању запосленог и на основу

релевантних чињеница предузимају мере у складу са Законом. Тим за заштиту предузима мере и активности у односу на дискриминисану особу, односно особе – учеснике у образовању.

5. Консултације тима за заштиту које се одвијају ради прикупља свих релевантних чињеница за доношење плана заштите од дискриминације и праћењу ефеката мера. Тим за заштиту по потреби обавља консултације са одговарајућим стручњацима и установама и укључује надлежне службе. Одељењски старешина у сарадњи са Тимом, информисе родитеље и укључује их даље у васпитни рад или план заштите.

6. Обавештавање Министарства – надлежне школске управе, од стране директора установе, у року од 24 сата од извршеног, односно од сазнања о дискриминаторном понашању запосленог према учеснику у образовању и на основу релевантних чињеница, покреће и води дисциплински поступак, у складу са Законом.

7. Праћење ефеката предузетих мера врши се континуирано.

У случају када дискриминаторно понашање испољава особа која није запослена у школи, кораци су исти, уз обавезу установе да поднесе притужбу Поверенику. Тим за заштиту може да предложи план заштите учесника у образовању и активности у вези са едукацијом родитеља, односног трећег лица које није запослено у установи.

Уколико се сумња у дискриминаторно поступање директора, та сумња се пријављује Министарству. Просветна инспекција самостално, а ако је потребно у сарадњи са просветним саветником, утврђује чињенице о поступању установе и њених органа о обезбеђивању заштите учесника у образовању и запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као и од понашања које вређа углед, част и достојанство, а у складу са Законом, посебним законом, Правилником, Правилником о Протоколу и овим актом. О утврђеним чињеницама, односно наложеним мерама и роковима за отклањање неправилности и недостатака, просветни инспектор обавештава орган управљања установе и министра. Уколико постоји сумња да је учињено кривично дело, привредни преступ или прекршај, односно да је повређена забрана дискриминације, насиља злостављања и занемаривања, просветни инспектор подноси пријаву, односно захтев надлежном органу.

Документација, анализа и извештавање

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности школа:

1. прати остваривање програма заштите установе;
2. евидентира све случајеве дискриминације;
3. прати остваривање конкретних планова заштите;
4. анализира стање и извештава.

О случајевима дискриминације Тим за заштиту води педагошку документацију и евидентира податке о дискриминисаним особама, извршиоцима дискриминације, догађају, предузетим радњама и др. Педагошку документацију води, чува и анализира за потребе установе психолог или педагог, а изузетно, други члан Тима за заштиту кога је одредио директор. Тим за заштиту

сачињава извештај два пута годишње, који директор доставља органу управљања, савету родитеља и ученичком парламенту.

Извештај о остваривању програма заштите саставни је део годишњег извештаја о раду установе и доставља се Министарству, односно надлежној школској управи. Извештај обавезно садржи: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева дискриминације, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

На основу анализа стања, праћења дискриминације, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, установа дефинише даљу политику заштите од дискриминације учесника у образовању, родитеља, запослених и трећих лица.

20. Програм школског спорта

Школски спорт у музичкој школи „Ватрослав Лисински” има за циљ унапређење физичке активности ученика, побољшање њиховог здравља, као и развој тимског духа и фер-плеја. Иако ученици школе углавном имају интензиван програм усмерен на музичко образовање, физичка активност је важан сегмент њиховог свеукупног развоја.

Циљеви програма

- Подстицање редовне физичке активности као дела здравог начина живота.
- Побољшање моторичких способности и кондиције ученика.
- Развијање тимског духа, одговорности и спортског понашања.
- Смањење стреса и тензије проузроковане интензивним музичким радом.
- Увођење ученика у различите спортске дисциплине и рекреативне активности.

Садржај програма

1. Редовна настава физичког васпитања

- Часови физичког васпитања прилагођени узрасту и потребама ученика.
- Вежбе за развој постуралне стабилности и спречавање повреда (посебно за инструменталисте).
- Корективна гимнастика и технике опуштања.

2. Ваннаставне спортске активности

- Рекреативно бављење спортовима попут кошарке, одбојке, стоног тениса и атлетике.
- Јога и пилатес за побољшање флексибилности и правилног држања.
- Организовани излети и пешачке туре за подстицање боравка у природи.

3. Школска спортска такмичења

- Учесће на градским школским такмичењима у спортовима у којима школа може формирати тимове.
- Интерна такмичења у стоном тенису, шаху и другим доступним спортовима.
- Спортски дан школе са радионицама и турнирима.

4. Сарадња са локалним спортским установама

- Коришћење спортских објеката у сарадњи са локалном самоуправом.
- Организовање тренинга у спортским центрима.
- Укључивање професионалних тренера и спортских педагога у одређене активности.

Програм школског спорта у музичкој школи „Ватрослав Лисински” осмишљен је тако да допринесе општем здрављу и благостању ученика, без угрожавања њихових обавеза у музичком образовању. Разноврсне активности омогућиће ученицима да пронађу спорт који им највише одговара, чиме ће развијати здраве животне навике које могу задржати и у будућности.

21. Програм сарадње са локалном самоуправом

Музичка школа „Ватрослав Лисински” већ дуги низ година активно сарађује са локалним установама и институцијама, чиме доприноси развоју културних и образовних активности на територији општина Чукарица и Обреновац. Сарадња са овим партнерима је од изузетног значаја, јер омогућава ученицима да развијају своје таленте, учествују у културним догађајима и сарађују са различитим друштвеним групама.

У оквиру традиционалне сарадње са **Културним центром „Чукарица”**, школа активно учествује у организацији и реализацији фестивала „Јесен на Чукарици”, који се сваке године одржава у септембру. Овај фестивал представља значајну платформу за промоцију музичке и културне баштине. Поред овога, школа активно сарађује са **предшколском установом „Чукарица”**, што омогућава наставак образовања у оквиру различитих образовних циклуса, као и са **предшколском установом „Обреновац”**, доприносећи тако квалитетном и континуираном образовању најмлађих. Такође, школа је у континуираној сарадњи са **основним школама на територији општине Чукарица и Обреновац**, што укључује размену искустава, организовање заједничких активности, као и помоћ у реализацији различитих образовних и културних пројеката. Ове сарадње омогућавају ученицима размену знања, као и развој социјалних и комуникацијских вештина.

Важан аспект сарадње школе „Ватрослав Лисински” је и партнерство са **Музејом града Београда** и сарадња са **библиотеком Влада Аксентијевић** из Обреновца. Ови културни простори су претходних година радо отворили своја врата ученицима наше школе за потребе одржавања концерата.

У наредном периоду, планиран је развој сарадње са овим институцијама кроз нове пројекте који ће укључити различите аспекте музичког и културног образовања, као и развој мултидисциплинарних активности које ће обогатити образовну понуду и унапредити културни живот локалне заједнице. Сарадња ће се наставити на подстицању иновација у образовању и култури, чиме ће се допринети јачању веза између школе, локалне самоуправе и шире заједнице.

22. Програм сарадње са породицом

Програм сарадње са породицом има за циљ јачање веза између школе и породице, као и стварање подстицајног окружења које подржава развој ученика у свим аспектима њиховог образовања и васпитања. Музичка школа „Ватрослав Лисински” препознаје важност улоге коју породица игра у образовању деце и настоји да оствари активну и континуирану сарадњу са родитељима и старатељима.

I Циљеви програма:

- **Подршка у образовању и развоју ученика:** породица је кључни партнер у сваком кораку ученика кроз образовни процес. Програм осигурава да родитељи буду укључени у развој вештина, талената и компетенција ученика, посебно у области музичког образовања.
- **Промоција сарадње и комуникације:** развијање отвореног и конструктивног дијалога између школе и родитеља како би се заједнички решавали изазови са којима се ученици сусрећу.
- **Едукација родитеља:** Пружити родитељима корисне информације и ресурсе који им могу помоћи у подршци њиховој деци, као и организовати радионице које ће побољшати њихову свест о важности музичког образовања и културних активности.

II Активности у оквиру програма:

- **Родитељски састанци и конференције:** регуларни састанци са родитељима ученика на којима ће се разматрати напредак ученика, али и размењивати искуства и предлози о томе како унапредити образовање.
- **Учешће родитеља у школским манифестацијама и активностима:** родитељи ће бити позвани да присуствују или чак учествују у школским концертима, изложбама и другим културним догађајима који се одржавају у школи.
- **Постизање сарадње кроз индивидуалне консултације:** наставници ће пружати подршку родитељима кроз индивидуалне консултације у вези са напредовањем ученика, али и савете за рад код куће.
- **Едукативне радионице и предавања:** организовање радионица на тему васпитања, музичког образовања, као и важности подршке деце у различитим фазама развоја. Ове активности ће помоћи родитељима да боље разумеју потребе својих деце и како да их усмеравају ка остваривању својих потенцијала.

III Начини комуникације:

- **Електронска комуникација:** школа ће користити електронске канале комуникације (сајт школе и друштвене мреже) како би родитељи били стално информисани о активностима и догађајима у школи.
- **Редовна обавештења:** родитељи ће бити благовремено обавештени о важним догађајима, као и о било каквим променама у плану рада школе.
- **Отворена врата:** наставници и стручни сарадници ће имати редовне термине за консултације са родитељима, током којих ће родитељи моћи да се обрате за помоћ или савет.

Програм сарадње са породицом у музичкој школи „Ватрослав Лисински” има за циљ да створи заједнички приступ образовању, где родитељи и школа раде у партнерству како би ученици остварили најбоље могуће резултате у свом образовању и развоју. Усмеравајући пажњу на заједнички рад, школа и породица не само да доприносе академском успеху ученика, већ и стварању сигурног и подстицајног окружења у којем ученици могу да се развијају и процветају.

23. Програм излета и студијских путовања

Због природе делатности, као и структуре и организације наставе, школа ће уместо екскурзија организовати излете и студијска путовања.

Програм излета и студијских путовања начињен је са циљем да подршку моралном, естетском, социјалном, сазнајном и физичком развоју ученика и да утиче на савладавање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја предмета. Програм се реализује унапред постављеним задацима: упознавање знаменитости градова; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање културних и спортских потреба и навика; развијање позитивних социјалних односа између ученика и између ученика и професора. Остваривање поменутих задатака праћено је предлагањем плана и програма студијских путовања и излета на Ученичком парламенту, Стручним и Одељенским већима, затим разматрањем плана на Наставничком већу и усвајањем плана на Савету родитеља, потом организовањем родитељског састанка непосредно пре изођења екскурзије и на послетку писањем извештаја о извођењу излета/екскурзије.

Годишњим планом рада школе детаљније су прецизирани садржаји активности, време реализације и носиоци активности.

У организацији излета и студијских путовања Школа ће поштовати правилнике које прописује Министарство просвете.

У оквиру путовања могуће је организовати концертну активност.

24. Програм безбедности и здравља

Безбедност и здравље на раду као хумана категорија представља заштиту физичког, психичког и моралног интегритета на раду, односно обезбеђивање таквих услова на раду којима се у највећој могућој мери, смањују повреде на раду, професионална обољења и обољења у вези са радом. Предефинисане су следеће активности:

- Информисање запослених о правима у области безбедност на раду
- Организовање адекватних обука

Правилником о безбедности и здрављу на раду се у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду уређује спровођење безбедности и здравља на раду запослених у школи, у циљу стварања безбедних услова рада, заштите живота, здравља и радне способности запослених.

Право на безбедност и здравље на раду имају:

- Запослени
- Ученици

Програм безбедности и здравља на раду подразумева организовање предавања од стране противпожарне заштите за наставнике, али и ученике по потреби, предавања саобраћајне полиције, предавања лекара и социјалних радника. Теме предавања нису прецизиране, већ ће се о њима одлучивати у складу са приоритетима.

Програм безбедности и здравља на раду обухвата и заједничке активности школе, родитеља и локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду. Те активности обухватају периодичне прегледе и испитивање опреме за рад.

Средства и опрема за рад, електричне инсталације, грејање и друге инсталације одржавају се редовно и правилно у исправном стању, у складу са техничким прописима и одређеним стандардима, на начин који обезбеђује одговарајућу сигурност запослених.

Процена ризика, између осталог, обухвата:

- опис технолошког и радног процеса; опис средстава за рад; опис средстава и опреме за личну заштиту;
- снимање организације рада ; препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини;
- процена ризика у односу на опасности и штетности;
- утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика; оспособљавање запослених и ученика. Послодавац је дужан да изврши теоријско и практично оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад при заснивању радног односа, премештању на друге послове, приликом увођења нове технологије, односно нових средстава за рад, као и код промене процеса рада.

Провера теоријске и практичне оспособљености запосленог за безбедан и здрав рад обавља се на радном месту.

Одељењски старешина и наставници који с ученицима обрађују одговарајуће програмске садржаје обавезни су да ученике упознају са опасностима с којима се могу суочити за време остваривања образовно-васпитног рада и других активности које организује Школа, као и с начином понашања којим се те опасности избегавају или отклањају.

Ради спровођења мера безбедности и здравља, Школа сарађује са државним органима и органима локалне самоуправе, као и другим субјектима с којима је таква сарадња потребна.

25. Програм рада школске библиотеке/нототеке

Школска библиотека/нототека Музичке школе „Ватрослав Лисински” представља значајан стуб подршке образовно-васпитном раду и уметничком развоју ученика. Њен рад је усмерен ка подстицању читања, разумевања и коришћења нотног материјала, као и развоју истраживачких и културних навика код ученика.

Циљеви програма

- Обезбеђивање ученицима и наставницима адекватне литературе, уџбеника, нотног материјала и стручне литературе из области музике.
- Подстицање културе читања и разумевања музичких текстова.
- Унапређивање библиотечко-информационе писмености код ученика.
- Подршка самосталном раду, припреми такмичења, јавних наступа и завршних испита.

Функције библиотеке/нототеке

- Прикупљање, чување и обрада библиотечког и нотног фонда (штампане и дигиталне форме).
- Издавање нотног материјала и литературе ученицима и наставницима.
- Сарадња са наставницима у припреми наставних и ваннаставних активности.
- Организовање тематских изложби (нпр. посвећених композиторима, музичким правцима, значајним датумима).
- Обележавање Дана школске библиотеке, Светског дана књиге и других релевантних датума.
- Спровођење радионица и квизова музичко-књижевног садржаја.

Развој библиотечког фонда

Библиотека континуирано прати потребе наставног кадра и ученика, обогаћујући фонд новим издањима уџбеника, нотних издања, звучних записа и стручне литературе. Посебна пажња посвећује се неговању српске музичке баштине и доступности дела домаћих композитора.

Сарадња

Библиотека активно сарађује са другим институцијама културе: градском библиотеком, Музејом града Београда, културним центрима, као и са издавачима и музичким архивима. У оквиру

школских пројеката, библиотека је често партнер у реализацији интердисциплинарних активности.

Планирани исходи

- Ученици овладавају вештинама проналажења, коришћења и критичког вредновања извора информација.
- Подстиче се самосталност у раду и музичко-уметничком изразу.
- Развија се културна и уметничка писменост ученика.
- Обогаћује се укупна образовна средина школе.

